
ZBORNÍK TLMOČNÍCKEHO ÚSTAVU
FILOZOFICKEJ FAKULTY UNIVERZITY KOMENSKÉHO

Zuzana Guldanová (ed.)

**KONTEXTY
SÚDNEHO
PREKLADU
A TLMOČENIA
IV.**

2015
UNIVERZITA KOMENSKÉHO
V BRATISLAVE

Editorka: PhDr. Zuzana Guldanová, PhD.

Vedeckí recenzenti: prof. PhDr. Daniela Müglová, CSc.
doc. PhDr. Jarmila Opalková, CSc.

© Univerzita Komenského v Bratislave, 2015

Požiadavky na výmenu adresujte:

All correspondence and Exchange requests should be addressed to:

**Filozofická fakulta
Univerzity Komenského
v Bratislave
Ústredná knižnica
Gondova 2
818 01 Bratislava
SLOVAKIA**

**Faculty of Arts
Comenius University
in Bratislava
Central library
Gondova St. 2
818 01 Bratislava
SLOVAKIA**

ISBN 978-80-223-3884-4

OBSAH

Zuzana Guldanová: Úvod.....	5
Elena Gajdošová: Skupina CAL2 – snaha o prepojenie právnej a počítačom podporovanej lingvistiky	7
Peter Gergel: Všeobecná časť Uhorského trestného zákonníka o zločinoch a prečinoch v prekladoch do slovenčiny	17
Pavčina Knap-Dlouhá: Soudní překladatel a tlumočník v adopčním řízení – vybrané etické aspekty	31
Jelena Ondrejčovičová: O terminologickom prístupe pri preklade právnych textov. Príkladová štúdia	43
Tomáš Sovinec: Entscheidende Merkmale eines Gerichtsdolmetschers	59
Marketa Štefková: Hybridné formy úradného, resp. komunitného tlmočenia	69
Pavol Štubňa: Frekventované tlmočnicke ťažkosti a chyby pri translácii z taliančiny do slovenčiny I. – lexikálny aspekt.....	82
Mária Vajičková: Denotačná analýza právneho textu na príklade nemčiny a slovenčiny (a možnosti jej využitia v prekladateľskej praxi).....	101
Silvia Vertanová: Konzekutívne verzum simultánne tlmočenie – rozdielne činnosti rozdielnych tlmočníkov?.....	113

ÚVOD

Tlmočnícky ústav FiFUK už štvrtým zväzkom zborníka *Kontexty súdneho prekladu a tlmočenia* pokračuje v napĺňaní svojej ambície vytvoriť odbornú publikačnú bázu na reflexiu problematiky súvisiacej v čo najširšom zmysle s prekladom, resp. tlmočením právnych textov.

Vďaka odbornému zázemiu a erudícii autorov jednotlivých prác tu translátologický diskurz nie je viazaný len na súčasné súdne či inštitucionálne prostredie, ale nechýba ani pohľad do vzdialenejšej terminologickej minulosti. Budúcnosť v tejto oblasti zasa predznamenávajú možnosti korpusovej lingvistiky.

Aj vo IV. ročníku publikácie majú významný zástoj práce členov riešiteľského kolektívu projektu *TRANSIUS – Od konvencií k normám prekladu v právnom diskurze*, podporovaného Agentúrou na podporu výskumu a vývoja.

Zuzana Guldanová

SKUPINA CAL2 – SNAHA O PREPOJENIE PRÁVNEJ A POČÍTAČOM PODPOROVANEJ LINGVISTIKY

Elena Gajdošová

Univerzita Komenského v Bratislave, Filozofická fakulta,
Katedra germanistiky, nederlandistiky a škandinavistiky
gajdosova137@uniba.sk

Abstract

The steadily rising amount of language data as well as sophisticated searching and statistical tools enable quantitative and qualitative analysis of various text types, e.g. legal texts. The newly founded interdisciplinary research group **Computer Assisted Legal Linguistics**, consisting out of linguists, lawyers and computational (corpus) linguists, explore the fabric of language and law in Europe and the world. The founding of this research group can be seen as scientific attempt to combine corpus linguistics (computer supported methods) and legal linguistics. In using and testing computer supported methods as a basis for new perspectives, CAL2 aims to investigate both the micro and macro structures of legal meanings and dogmatics. In this paper we try to introduce the approach and the main goals of the CAL2 – group as well as the contribution not only for legal and corpus linguistics but also in the field of translatology.

ÚVOD

Dostupnosť informačných technológií, pokrok v oblasti počítačovej lingvistiky a dostupnosť jazykových dát v elektronickej forme vytvorili predpoklady pre ešte rýchlejší rozvoj korpusovej lingvistiky. Korpusová lingvistika systematicky pracuje s korpusom (jazykovými dátami) a jeho nástrojmi, aby objektívnejšie poznala funkcie a štruktúru jazyka. Korpus je definovaný ako elektronická databáza textov, zvyčajne veľkého rozsahu, ktorá je spracovaná v jednotnom formáte a vybavená efektívnymi vyhľadávacími nástrojmi na získanie jazykových dát (Šimková, 2006, s. 188). Veľké množstvo jazykových dát a sofistikované vyhľadávacie a štatistické nástroje umožňujú napríklad na základe štýlovo-žánrovej anotácie vykonávať kvantitatívnu analýzu konkrétneho typu textu, teda aj právneho textu.

Vedná disciplína, ktorá v sebe spája vedu o práve a jazykovedu, je právna lingvistika. Predmetom skúmania právnej lingvistiky je jazyk práva, pričom vychádza z predstavy o práve ako právnej inštitúcii, t. j. zo súboru právnych predpisov, resp. noriem upravujúcich spoločenské vzťahy. Empiricky, pomocou kvalitatívnych a kvantitatívnych metód, skúma jazykové, ako aj multimediálne formy prejavu a spôsob ich používania jednotlivými činiteľmi v rámci legislatívy, judikatúry, štátnej správy, právnej vedy, ako aj v právnych komentároch. Právni lingvisti pracujú interdisciplinárne a zaoberajú sa napríklad terminológiou, syntaxou, morfológiou, textami a textovou typológiou, sémantikou a pod. (Vogel, 2015, s. 8). A práve prepojenie korpusovej, resp. počítačom podporovanej a právnej lingvistiky je v centre záujmu len nedávno založenej skupiny pod názvom **CAL2 (Computer Assisted Legal Linguistics)**.

KONCEPCIA POČÍTAČOM PODPOROVANEJ PRÁVNEJ LINGVISTIKY

Koncepcia **Computer Assisted Legal Linguistics (CAL2)** vychádza z predpokladu, že pracovať s právom v moderných spoloč-

---

nostiach znamená predovšetkým pracovať s textami a jazykom. Keď právnici pracujú s normami, v skutočnosti pracujú s rôznymi textami. Spájajú jeden text s druhým, napríklad znenia zákonov s rozhodnutiami súdov alebo s textami vypracovanými externými odborníkmi. Ako sme už naznačili, svoj koncept spája CAL2 najmä s právnou lingvistikou (CAL2, 2015a).

CAL2 buduje a využíva obrovské zbierky právnych, ako aj iných textov a pomocou počítačového spracovania analyzuje jazyk používaný v týchto textoch. Snaha skupiny smeruje k prepojeniu teórie práva, jazyka a médií s algoritmi informačných technológií a jedným z cieľov je napomáhať analýze a interpretácii právnych textov. V posledných rokoch celosvetovo narastá záujem právnych lingvistov o podobné otázky. S myšlienkou vytvorenia spoločnej platformy prišiel v roku 2015 právny lingvista Friedemann Vogel (Universität Freiburg). Následne bola založená medzinárodná skupina, ktorá nesie názov **International Research Group of Computer Assisted Legal Linguistics (CAL2-group)**.¹ Cieľom tejto výskumnej skupiny je zdieľať a spájať spoločné záujmy, najmä v oblasti vývoja nových výskumných metód a multilingválnych jazykových korpusov (napr. budovanie European Law Corpus – korpusu európskeho práva) a takto podporovať kontrastívny výskum v oblasti jazyka a práva v Európe, ako aj na celom svete (CAL2, 2015b). Medzi asociovanými členmi skupiny CAL2 sú aj členovia Katedry germanistiky, nederlandistiky a škandinavistiky Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave. Motiváciou pre členstvo v tejto výskumnej skupine je spolupráca pri korpusovom výskume jazyka právnych textov.

---

¹ Členovia hlavného riešiteľského kolektívu a asociovaní členovia skupiny CAL2: Friedemann Vogel (Universität Freiburg), Hanjo Hamann (Max Planck Institut Bonn), Isabelle Gauer (Universität Freiburg), Yinchun Bai (Universität Freiburg), Andreas Abegg (ZHAW School of Management and Law, Winterthur), Lucja Biel (University of Warsaw), Ruth Breeze (Universidad de Navarra), Ralph Christensen, Elena Gajdošová (Univerzita Komenského, Bratislava), Stanislaw Gozdz-Roszkowski (University of Lodz), Stefan Höfler (University of Zurich), Florian Kuhn (Institut für Deutsche Sprache, Mannheim), Stephen C. Mouritsen, Jan C. Schuhr (Universität Erlangen-Nürnberg).

Východisková téza tímu CAL2 sa zakladá na predstave o práve ako súbore činností, ktoré vykonávajú právnici. Základnou činnosťou právnikov v tomto zmysle je ústny a písomný prejav, ktorého cieľom je vzájomné presvedčanie sa a docielenie konsenzu v normatívnych otázkach. V zásade to znamená, že právnici nepretržite produkujú texty, ktoré stavajú do vzájomnej súvislosti. Skupina CAL2 na tomto mieste vychádza z „plastickej“ predstavy o texte v zmysle útvaru „utkaného“ z „vlákien“ slov a snaha skupiny smeruje k odhaleniu základných princípov, ktorými sa riadi tvorba právnych textov. V centre záujmu je otázka, akým spôsobom vzniká význam konkrétneho slova v právnom texte a akým pravidlám podlieha vznik normatívnosti. Členovia skupiny CAL2 sa usilujú o analýzu týchto otázok v širších súvislostiach využitím (okrem iného) metód korpusovej lingvistiky. Zozbieraním veľkého množstva právnych textov a budovaním jazykového korpusu skupina CAL2 vytvára predpoklad pre analýzu vzájomných vzťahov medzi týmito textami, ich štruktúry a opakujúcich sa vzorcov. Analýzou právneho jazyka² chce skupina CAL2 sledovať, rekonštruovať a predpovedať vývoj v oblasti práva (COUPETTE, 2015).

AKTUÁLNE PROJEKTY SKUPINY CAL2

Kľúčovým projektom skupiny CAL2 je projekt pod názvom JuReKo – Juristisches Referenzkorpus. Pod vedením Hanjo Hamanna

---

² Na rozdiel od slovenskej jazykovedy, v ktorej sa o právnom texte väčšinou uvažuje ako o súčasť napr. odborného štýlu (Mistrík et al., 1993, s. 292), sa v nemeckej odbornej literatúre tradične stretávame s pojmom Fachsprache v zmysle: „celkového súboru všetkých jazykových prostriedkov, ktoré sa používajú v odbornom komunikačnom prostredí a ktoré zabezpečujú dorozumievanie medzi ľuďmi pracujúcimi v rámci konkrétneho odboru“ (Hoffmann, 1985, s. 53, cit. podľa Stolze, 1999, s. 22). Preto budeme na miestach, kde vychádzame z hypotézy sformulovanej samotnou skupinou CAL2, používať pojem *právny jazyk* v zmysle *Rechtssprache*, resp. *legal language*.

---

a Friedemanna Vogela začala skupina CAL² s budovaním prvého nemeckého referenčného korpusu právnych textov.

Iniciatíva budovania referenčného korpusu právnych textov vychádza z prvých štúdií F. Vogela (publikovaných od roku 2010), v rámci ktorých autor nastoľuje otázku, akým spôsobom by mohli metódy korpusovej lingvistiky prispieť k objasneniu či riešeniu právno-lingvistických a právno-vedných problémov. Hlavní riešitelia ho považujú za kvantitatívno-empirický prínos k právnej metodike, ako aj k právnej a korpusovej lingvistike. Snaha sa neupriamuje len na vybudovanie prvého referenčného korpusu nemeckých právnych textov, ale zároveň aj na vývoj počítačom podporovaných metód empirického výskumu makroštruktúry nemeckej právnej dogmatiky a právnych textov (CAL2, 2015a).

Hlavní riešitelia projektu JuReKo postupujú pri budovaní špecializovaného korpusu právnych textov v niekoľkých krokoch. Prvým, základným krokom a zároveň prvou fázou projektu je zbieranie právnych textov zo všetkých dostupných domén (ako napríklad súdnych, právnych, legislatívnych, právno-akademických atď.) a ich príprava na digitálnu analýzu (napríklad anotácia, tagovanie). Ide o celosvetovo prvý pokus a takto vytvorený referenčný korpus právnych textov môže slúžiť na podrobný výskum právneho jazyka. V druhej fáze projektu sa hlavní riešitelia plánujú v spolupráci so svojimi asociovanými členmi zamerať na konkrétne otázky týkajúce sa výskumu právneho jazyka (Coupette, 2015).

Druhý zásadný projekt skupiny CAL2 sa zaoberá jazykovými vzorcami (*speech patterns*) v nemeckom a britskom pracovnom práve a je koncipovaný ako komparatívna pilotná štúdia. Projekt rozvíja prístupy aplikované v rámci projektu *JuReKo* a rozširuje počítačom podporovanú lingvistiku o komparatívnu zložku. Základom projektu je pripravovaný korpus právnych textov v anglickom a nemeckom jazyku. Na príkladoch nemeckého a britského pracovného práva skúma skupina CAL2 spoločné črty a odlišnosti v európskom právnom jazyku a sémantike.

Výskum skupiny CAL2 možno charakterizovať ako interdisciplinárny. Základný tím sa skladá z právneho lingvistu, právnik

---

a počítačových lingvistov, ktorí pri svojej práci prekračujú hranice sociálnych, humanitných a počítačových vied. Vychádzajú pritom z presvedčenia, že analýza práva by mala byť svojou podstatou hermeneutická. Z toho dôvodu skupina CAL2 vníma počítačovú techniku explicitne len ako pomocnú techniku. Právny diskurz je podľa názoru skupiny CAL2 príliš komplexný a inherentne sociálny fenomén. Kvantitatívna podpora je nevyhnutná, cieľom je však pomocou kvalitatívnej argumentácie poskytnúť normatívne závery. CAL2 vníma svoj projekt ako prínos k základnému výskumu v zmysle vedecky fundovaného náhľadu, ktorý by mal slúžiť ako inšpirácia pre nové riešenia (Coupette, 2015).

ĎALŠIE PROJEKTY SPOJENÉ SO SKUPINOU CAL2

Na tomto mieste by sme chceli stručne predstaviť niektoré projekty, ktoré sú spojené so skupinou CAL2 a ktoré vnímame ako prínosné a inšpiratívne nielen z hľadiska korpusovej a právnej lingvistiky, ale i z hľadiska translitológie a možnosti ďalšieho výskumu.

Prvým projektom je pilotný projekt po názvom *Empiric linguistics in law*, ktorého cieľom je budovanie referenčného korpus švajčiarskych právnych textov. Tento novovybudovaný jazykový korpus by mal obsahovať celé švajčiarske právo a je koncipovaný ako empiricko-lingvistický korpus na výskumné účely. Veľmi zaujímavé sú v tejto súvislosti otázky odhalenia odlišností, resp. podobností v štruktúre právnych textov, ktoré sú napísané v nemeckom jazyku, ale platné v dvoch odlišných právnych systémoch.

Druhým projektom je výskumný projekt zameraný na nemecké pracovné právo, v rámci ktorého riešitelia pomocou metód korpusovej lingvistiky skúmajú pojem *Arbeitnehmer* (zamestnanec) a v tejto súvislosti aj možnosti a hranice počítačom podporovanej textovej analýzy.

Ďalší projekt nesie názov *EUROFOG: Corpus based Study of Legal Collocations*. Bol realizovaný v rokoch 2010 – 2012 pod vedením L. Bielovej (členka skupiny CAL2). Projekt sa zameril na

---

analýzu prekladov právnych textov EÚ a ich textuálnej zhody v porovnaní s národným právom.³

SITUÁCIA NA SLOVENSKU

Centrálnou snahou skupiny CAL2 a jej asociovaných členov je budovanie špecializovaného, doteraz absentujúceho korpusu nemeckých právnych textov a analýza týchto korpusových jazykových údajov pomocou kvantitatívnych a kvalitatívnych metód.

V roku 2002 sa začalo na Jazykovednom ústave Ľ. Štúra Slovenskej akadémie vied s budovaním *Slovenského národného korpusu*. Špecializovaný korpus textov právnych predpisov SR legal-1.0 bol pripravený v spolupráci s Ministerstvom spravodlivosti SR a sprístupnený v r. 2011 v rozsahu 146 899 704 tokenov (Slovenský národný korpus, 2011). V roku 2015 bol sprístupnený korpus textov súdnych rozhodnutí judikat-1.0, pripravený na základe textov poskytnutých Ústavným súdom SR a Ministerstvom spravodlivosti SR v rozsahu 1 547 375 tokenov (Slovenský národný korpus, 2015). Existencia týchto špecializovaných korpusov právnych textov v slovenskom jazyku otvára široké pole možností pre skúmanie jazykového aspektu právneho diskurzu.

Ďalším projektom, ktorý sa v slovenskom prostredí svojim zameraním začleňuje do koncepcie skupiny CAL2, je projekt pod názvom Translus – *Od konvencií k normám prekladu v právnom diskurze*. Riešiteľský kolektív pozostáva z odborníkov z Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave a Filozofickej fakulty Mateja Bela v Banskej Bystrici.

Projekt je zameraný na sformulovanie dosiaľ absentujúcej ucelenej teórie právneho prekladu zameranej na právny preklad z/do málo rozšírených jazykov s dôrazom na slovenčinu ako východiskový a cieľový jazyk, na preklad vo viacjazyčných právnych systémoch a fungovanie jazyka vo viacerých právnych systémoch (Translus, 2015).

---

³ Bližšie o projekte pozri: <<http://www.eurofog.eu>>

ZÁVER

Korpusová lingvistika je pomerne mladé odvetvie jazykovedy a metódy skúmania jazyka sa stále vyvíjajú. Domnievame sa, že práve tu je skrytý potenciál pre inovatívny prístup a riešenia. Prepojenie s rôznymi inými vednými disciplínami, ako napríklad s právnou lingvistikou, svedčí o jej interdisciplinárnom potenciáli. Metódy korpusovej lingvistiky ponúkajú rozsiahle možnosti skúmania jazyka, jeho štruktúry. Výsledky tohto skúmania sú aplikovateľné nielen v jazykovednom výskume, ale sú zaujímavé aj pre oblasť translatológie. Pri preklade právnych textov je okrem terminológie nemenej dôležitá aj voľba adekvátnych syntaktických štruktúr, pretože tak ako v iných oblastiach prekladu základnou jednotkou pri preklade nie je len slovo, ale aj text (Šarčević, 2000, s. 5). Práve v tejto súvislosti by mohol byť prínosom korpusový výskum právnych textov zameraný na identifikáciu a popis (relatívne) ustálených spojení slov. Pokrok v korpusovej, resp. počítačom podporovanej jazykovede v neposlednom rade súvisí aj s dostupnosťou jazykových dát. Pre oblasť translatológie a najmä pre oblasť prekladu právnych textov to znamená nutnosť existencie prekladov, ktoré sú voľne dostupné a ktoré je možné použiť na budovanie paralelných korpusov – originálne znenia textov v jednom jazyku spárované s ich prekladom do druhého jazyka. Zdrojom týchto paralelných textov sú častokrát medzinárodné inštitúcie ako napr. Európska únia, ale aj vládne organizácie jednotlivých štátov s viac ako jedným úradným jazykom (Koehn, 2005, s. 1). Práve práca s textom, s reálne používanými jazykovými prostriedkami nám pomocou vyhľadávacích nástrojov ponúka možnosť odhaliť v textoch určité štruktúry a pravidelnosti, ktoré sú pre samotný proces prekladu kľúčové. Snahou nie je nahradiť intuíciu rodeného hovoriaceho alebo prekladateľa, ale pomocou nových metód odhaliť doposiaľ skryté štruktúry v rámci jazyka, čo môže byť nápomocné nielen pre oblasť translatológie, ale napríklad aj pre proces osvojovania si jazyka.

POUŽITÁ LITERATÚRA

- CAL2 (2015a): The approach of computer assisted legal linguistics (CAL²) [online]. [cit. 2015-09-10]. Dostupné na: <https://cal2.eu/index.php/about-the-approach-cal-square>
- CAL2 (2015b): JuReko – Juristisches Referenzkorpus des deutschsprachigen Rechts [online]. [cit. 2015-09-10]. Dostupné na: <https://cal2.eu/core-projects-and-associated-projects/jureko-juristisches-referenzkorpus>
- COUPETTE, C. (2015): *Legal Tech will fundamentally change legal research – Interview with Dr. Hanjo Hamann* [online]. Legal Tech Blog, 16.2.2015. [cit. 2015-09-14]. Dostupné na: <http://legal-tech-blog.de/legal-tech-will-change-legal-research>
- ČERMÁK, F. (2001): *Jazyk a Jazykověda*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2001.
- KOEHN, P. (2005): EuroParl: A Parallel Corpus for Statistical Machine Translation [online]. In: *Proceedings of Machine Translation Summit X*, 2005. Dostupné na: <<http://homepages.inf.ed.ac.uk/pkoehn/publications/euroParl-mtsummit05.pdf>>
- McENERY, T. – HARDIE, A. (2012): *Corpus Linguistics*. Cambridge: Cambridge University Press, 2012.
- MISTRÍK, J. et al. (1993): *Encyklopédia jazykovedy*. Bratislava: Obzor, 1993.
- MISTRÍK, J. (1997): *Štylistika*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1997.
- Slovenský národný korpus – legal-1.0 (2011) [online]. Bratislava: Jazykovedný ústav Ľ. Štúra SAV, 2011 [cit. 2015-09-12]. Dostupné na: <http://korpus.juls.savba.sk>
- Slovenský národný korpus – judikat-1.0 (2015) [online]. Bratislava: Jazykovedný ústav Ľ. Štúra SAV, 2015 [cit. 2015-09-12]. Dostupné na: <http://korpus.juls.savba.sk>
- STOLZE, R. (1999): *Die Fachübersetzung: eine Einführung*. Tübingen: Gunter Narr Verlag, 1999.
- ŠARVČEVIĆ, S. (2000): *New Approach To Legal Translation*, The Hague – London – Boston: Kluwer Law International, 2000.
- ŠIMKOVÁ, M. (2006): Výberový slovník termínov z počítačovej a korpu-

-
- sovej lingvistiky [online]. In: Sokolová, M. – Ivanová, M. (eds.): *Sondy do morfosyntaktického výskumu slovenčiny na korpusovom materiáli*. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity, 2006, s. 187-193. Dostupné na: <http://isvjams.weebly.com/uploads/3/2/8/3/3283426/sokolova-ivanova_morfosyntakticky-vyskum-slovinciny_2006.pdf>
- TransIus (2015): Projekt TransIus – Od konvencií k normám prekladu v právnom diskurze 2013-2017 [online]. Aktualizované 2015-04-19 [cit. 2015-09-10]. Dostupné na: <http://fphil.uniba.sk/transius/>
- VOGEL, F. (2015): Zwischen Willkür, Konventionen und Automaten. In: *Zugänge zur Rechtssemantik: Interdisziplinäre Ansätze im Zeitalter der Mediatisierung*. Berlin/Boston: Walter de Gruyter, 2015.
- WIESMANN, E. (2004): *Rechstübersetzung und Hilfsmittel zur Translation, Wissenschaftliche Grundlagen und computergestützte Umsetzung eines lexikographischen Konzepts*, Tübingen: Gunter Narr Verlag Tübingen, 2004.

VŠEOBECNÁ ČASŤ UHORSKÉHO TRESTNÉHO ZÁKONNÍKA O ZLOČINOCH A PREČINOCH V PREKLADOCH DO SLOVENČINY

Peter Gergel

Univerzita Komenského v Bratislave, Filozofická fakulta,
Katedra germanistiky, nederlandistiky a škandinavistiky
peter.gergel@uniba.sk

Abstract

The aim of the following article is the analysis of some law terms, chosen from the Hungarian Criminal Code from 1878. This terminology will be analysed from the translatic point of view (translation from the Hungarian language into Slovak). The Hungarian Criminal Code was constituted in the Hungarian language, but his translation into Slovak comes from the same year. We will compare this translation with the translation from Dr. Michal Slávik. The translations of Hungarian Acts were actual even after 1918, because the Hungarian law in his totality was reciped into laws of the Slovak part of the Czechoslovak Republic. In the center of this article is the comparison of this translations into Slovak, we will concentrate on centroidal criminal terminology of the general part from this act, we will point out the differences in the translations, that are at the same time confirmations of the gradual building of the Slovak law terminology in this area and will focus on the stability of this terminology in the Slovak and Hungarian language.

Cieľom príspevku je analýza vybraných termínov všeobecnej časti Uhorského trestného zákonníka o zločinoch a prečinoch (ďalej len uhorský TZ) z hľadiska prekladu do slovenského jazyka. Uhorský TZ vstúpil do platnosti v roku 1878 a bol vydaný v maďarskom jazyku. Avšak už počas trvania monarchie vznikla potreba jeho autentického (overeného) prekladu do slovenského jazyka, a to na základe Zákonného článku LXVI/1881.¹ Táto potreba nadobudla novú aktuálnosť po vzniku ČSR, pretože celé uhorské právo bolo recipované do právneho poriadku novovzniknutej republiky, resp. iba jej slovenskej časti a v Podkarpatskej Rusi. Prvým skúmaným prekladom tohto zákonníka je zmieneny autentický preklad uhorského TZ vydaný Uhorským kráľovským ministerstvom vnútra v rámci zbierky krajinských zákonov z roku 1878, druhý preklad pochádza z počiatkov prvorepublikového obdobia, z roku 1921 a vyhotovil ho pre potreby trestnoprávnej praxe známy slovenský editor a komentátor uhorských právnych noriem Dr. Michal Slávik (formou súdobého komentára spracoval napr. aj uhorský obchodný zákonník z roku 1875). V príspevku sa zameriame na porovnanie týchto dvoch prekladov uvedeného uhorského TZ do súdovej slovenčiny. Jadrom nášho lingvistického výskumu je však výhradne ťažisková trestnoprávna terminológia zo všeobecnej časti tohto trestného zákona, pričom poukážeme na rozdiely v prekladateľských riešeniach, ktoré zároveň diachrónne mapujú postupné etablovanie slovenskej právnej terminológie v tejto oblasti, a budeme sa venovať aj ustálenosti predmetnej terminológie v maďarskom a slovenskom jazyku v skúmanom období dualizmu a I. ČSR, teda obdobiu cca 50 rokov od účinnosti uhorského TZ.

Prv než sa budeme zaoberať otázkou spomínaných dvoch verzií prekladu, je potrebné upriamiť pozornosť na samotný zákonník a jeho

---

¹ Neoficiálne sa vydávali preklady úradnej zbierky už od vzniku uhorskej zbierky zákonov od konca 60. rokov, no oficiálne preklady do jazykov ďalších národností Uhorska (teda aj slovenčiny) vznikli na základe uvedeného zákona – § 9: „*Zákony, po jejich vyhlášení v krajinskej sbierke zákonov, majú byť vo verejnú známosť uvedené i v hodnoverných prekladoch do jiných v krajinách uhorskej koruny obvyklých jazykov*“ (Laclavíková – Švecová, 2012, s. 242).

---

vznik, pretože tieto fakty považujeme za dôležité a neopomenuteľný kontext nielen pre formovanie a kodifikáciu uhorskej trestnoprávnej terminológie v maďarskom jazyku, ale aj pre následné preklady a metódy riešenia terminologických problémov v slovenskom jazyku. Uhorský TZ bol schválený ako Zákonný článok V/1878 (1878. évi V. törvénycikk a magyar büntetőtörvénykönyv a büntettekről és vétségekről). V roku 1879 k nemu pribudol zák. č. XL/1879 (1879. évi XL. törvénycikk a magyar büntető törvénykönyv a kihágásokról), ktorý upravoval priestupky.² My sa však budeme venovať výhradne trestnoprávnej terminológii zák. č. V/1878, ktorá sa nám z pohľadu trestnoprávnej teórie aj praxe javí ako zásadná a primárna. Uvedený trestný zákonník predstavoval na svoju dobu moderný trestný kódex, ktorého autorom bol známy uhorský právnik a odborník v oblasti trestného práva Karol Csemegei. Pri tvorbe uvedeného zákonného článku sa inšpiroval vtedajšími európskymi trestnými zákonmi, obzvlášť nemeckou právnou vedou. Uhorský TZ, pochopiteľne, nevznikol na zelenej lúke a možno ho považovať za výsledok stáročného úsilia uhorského zákonodarstva a Habsburgovcov, o ktorom svedčí viacero vypracovaných návrhov a kodifikačné snahy, ktoré majú svoju pomerne dlhú históriu.³ K základnej charakteristike tohto zá-

---

² V Uhorsku sa všetky zákony prijaté Uhorským snemom nazývali zákonnými článkami.

³ „Vývoj v oblasti trestného práva hmotného v rokoch 1790 – 1918 charakterizujú snahy o kodifikáciu, odstránenie stavovsky podmieneného partikularizmu, zabezpečenie právnej istoty a jednotnosti judikaktúry v trestných veciach ústia ce..... do prijatia viacerých zákonných článkov, akými boli zák. čl. V/1878 Trestný zákon; XL/1879 Trestný zákon priestupkový; a iných novelizačných zákonov...“ (Laclavíková – Švecová, 2012, s. 529). Schváleniu predmetného zákonného článku predchádzali bezprostredne 2 návrhy. Prvý návrh pochádza z roku 1873, vychádza z delenia deliktov na zločiny, prečiny a priestupky, stanovuje trest smrti a určuje minimálne výšky trestov. Čo sa týka časovej postupnosti, vznikol tento návrh po porovnaní a harmonizácii rakúskeho (1870), nemeckého (1871) a francúzskeho návrhu, belgického trestného zákona z roku 1867 a talianskeho návrhu, pričom sa zdá, že vzorom mu bol predovšetkým nemecký zákon. Druhý návrh z roku 1875 sa v podstate neodlišuje od prvého, zásadné a podstatné časti sú zhodné. Ministerské odôvodnenie napísal Karol Csemegei. Zákon prijal snem

---

konníka je možné uviesť, že pozostával z dvoch základných častí, a to všeobecnej a osobitnej. Prvá časť obsahuje základy trestnej zodpovednosti, územnú a osobnú pôsobnosť, druhy deliktov a trestov, charakteristiku a pojmové vymedzenie pokusu ako vývojového štádia trestného činu, účastníctvo, vymedzenie úmyslu a nedbanlivosti, okolnosti vylučujúce alebo znižujúce pričítateľnosť,⁴ mnohosť trestnej činnosti a okolnosti vylučujúce začatie trestného konania a výkon trestu. Jednotlivé okruhy prvej a druhej časti sú usporiadané do hláv.⁵

Prvý preklad tohto trestného zákona do slovenčiny vznikol ešte v tom istom roku, a to priamo na vtedajšom ministerstve vnútra. Impulzom pre jeho vznik bola iste potreba zabezpečiť jeho porozumenie pre tých občanov Uhorska, ktorí neovládali maďarský jazyk. Autor prekladu nie je známy. Ak by sme mali charakterizovať tento preklad z hľadiska úzu slovenského jazyka, musíme konštatovať, že ide o pomerne ťažko čitateľný, doslova ťažkopádny, prvoplánový kalkovaný preklad z maďarčiny. Je teda zrejmé, že vznikol v maďarskom, zrejme budapeštianskom prostredí na uvedenom ministerstve alebo v rámci súkromnej právnej praxe ako expertízna činnosť uhorského právnika/uhorských právnikov so znalosťou súdobej slovenčiny. Dnešnému príjemcovi sťažuje súvislé čítanie tejto právnej

---

18. 1. 1878 v treťom čítaní, panovník pripojil svoju sankciu 27. 5. a 29. 5. 1878 ho vyhlásil snem (porov. Finkey, 1902, s. 79 – 81)

⁴ Termín *pričítateľnosť* súčasná slovenská trestnoprávna terminológia nepoužíva (na rozdiel napr. od nemeckej; bližšie pozri Wessels – Beulke, 2012, s. 80 – 82), uhorská trestnoprávna veda tento termín vysvetľovala ako pričítanie skutku na farchu páchatel'a a vyvedenie trestnoprávnej zodpovednosti za jeho spáchanie (porov. Finkey, 1902, s. 165).

⁵ Prvá, všeobecnú časť zákona tvorí spolu 9 hláv, druhá časť obsahuje spolu 43 hláv, ktoré popisujú jednotlivé zločiny a prečiny a tresty, ktoré sa k nim viažu (ako príklad môžeme uviesť urážku majestátu, vlastizrada, zločiny a prečiny voči volebnému právu občanov, falšovanie peňazí, ohováranie a urážka na cti). Usporiadanie a hierarchia jednotlivých deliktov zaiste odrážala do istej miery hodnotový systém vtedajšej spoločnosti. Na prvom mieste sa nachádzajú tzv. politické delikty (urážka majestátu a vlastizrada). Trestné činy proti republike sú na prvých miestach aj v socialistických trestných zákonoch – na rozdiel od súčasných trestných zákonov Českej republiky, Maďarska a Slovenskej republiky.

---

normy nepriradená syntax, ktorá často kopíruje syntax východiskového textu v maďarskom jazyku,⁶ a prekladateľ sa často nevedel odpútať ani od morfológie východiskového jazyka. Ak sledujeme túto problematiku cez prizmu konštitutívnych vlastností termínov, ako ich definovala slovenská terminológia (bližšie pozri Masár, 1991 a Horecký, 1956), musíme konštatovať, že preklad má z dnešného pohľadu viaceré nedostatky, ktoré sú však typické a prirodzené pre formujúcu sa slovenskú právnu terminológiu. Na tomto mieste považujeme za potrebné zdôrazniť, že uvedený preklad je zrejme prvým známym slovenským trestnoprávnym textom (prekladom). Pre vtedajšiu dualistickú právnu terminológiu slovenského prekladu je charakteristické veľké množstvo kalkov⁷, neustálenosť (rozkolísanosť)⁸,

---

⁶ Na demonštráciu uvádzame nasledovný príklad pochádzajúci z II. hlavy predmetného zákona:

„5. § *A jelen törvény hatálya a magyar állam egész területére kiterjed, Horvát- és Szlavonországek kivételével.*

Az ezen területen, akár magyar honosok, akár külföldiek által elkövetett bűntettek és vétségek, a jelen törvény határozatai szerint büntetettek.

A kivételeket a fegyveres erőhöz tartozó személyekre nézve, külön törvény szabályozza.

A területkivüliségre nézve a nemzetközi jog szabályai irányadók.“

Tá istá časť v preklade do slovenčiny zo zbierky krajinských zákonov z roku 1878:

„5.§ *Pôsobnosť (platnosť) tohto zákona na celé územie uhorského štátu sa rozprestiera, s výnimkou krajín Horvátska a Slavonska.*

Zločiny alebo previny na tomto území, či skrze uhorských domovincov (domácich občanov) či skrze cudzozemcov spáchané, podľa ustanovení prítomného zákona sa pokutujú.

Výjimky dotyčne osôb k zbrannej moci prislúchajúcich osobitný zákon upravuje. Straniva mimo-územnosti, pravidlá medzinarodného práva sú smerodajné.“

⁷ *Previn/prievin, domovinec, dejstvo(praksis), vpočútnok, vinomnoha, podzbuditel, pomocník viny*

⁸ *Prievin (prečín), pôsobnosť (platnosť), uhorskí domovinci (domáci občania), razené (kovové) alebo papierové peňiaze, zločin zptvorenia (falšovanie) peňazi v 1. točke (pункte)...., trestné pravočinstvo (pokračovanie), kárny dom (kárnica), príchlup (vážnica), pre mladých väzňov (42.§.) ustanovené nápravne (polepšujúce ústavy) nápravňa lepšiareň; lepšinec (posledné tri termíny sú uvedené v pozn. pod čiarou, pozn. P. G.), tlačútnok (výtisk), pokus (podnik), neopatrnosť (nebedlivosť)*

---

miestami aj odvolávky na východiskový jazyk v zátvorkách priamo v texte prekladu⁹ a tvorba termínov, ktorá je z hľadiska dnešného úzu neprirodzená. Z dôvodu nedostatku jazykových riešení sa autor prekladu často opiera o východiskový (maďarský) jazyk, čo je pre vznikajúcu a formujúcu sa právnu terminológiu v našom stredo-európskom regióne zvlášť typické. Horecký (1956, s. 20 – 23) uvádza, že pre obdobie po zatvorení slovenských gymnázií a zrušení Matice Slovenskej je charakteristický príklon k ľudovému názvosloviu, čo vysvetľuje nedostatkom slovenskej odbornej literatúry.¹⁰ Na druhej strane sa podľa uvedeného autora začína pracovať viac s maďarskými názvami, čo odôvodňuje existenciou dualistického práva a z toho vyplývajúcimi problémami, príp. preberaním českej terminológie.¹¹ Úroveň odbornej slovenskej terminológie práva v druhej polovici 19. storočia zaiste súvisí s rozvojom jednotlivých funkcií jazyka.¹²

---

⁹ „Uhorský domovinec“ („magyar honos“), *poznovníci (visszaesők)*

¹⁰ Masár (1991, s. 11) v súvislosti s budovaním odbornej terminológie po vzniku 1. ČSR uvádza, že viacerí významní predstavitelia niektorých odborov boli zástancami matičnej idey, t. j. „že terminológia sa má opierať o ľudovú reč.“

¹¹ Horecký (1956, s. 22) uvádza aj príklady (kalky z maďarčiny), ktoré sa neujali: „*knižitel' za könyvelő, knížit' – könyvelni, pozemkový knížitel' – telekkönyvvezető, matričný knížitel' – anyakönyvvezető.*“ Takéto príklady by sme, samozrejme, našli aj v nami skúmanej terminológii. Treba ich však vidieť a posudzovať v kontexte vznikajúcej a etablovanej sa právnej terminológie, ktorá sa v určitom zmysle slova vyvíjala, hľadajúc jazykové riešenia pre pomenovanie uhorských právnych pojmov vo východiskovom jazyku a alebo v ľudovom názvosloví. V mnohých prípadoch bolo kalkovanie z maďarčiny iste jednoduchšie aj z hľadiska toho, že oba jazyky fungovali v jednom právnom poriadku.

¹² Napr. Jedlička (1948, s. 7) uvádza vo vzťahu k českému jazyku, že „*Spisovný jazyk národní jako nositel a představitel jedné části literárního tvoření nezasáhl ani v tak zvaném zlatém věku v plné míře do všech oblastí, jež příslušejí rozvítenému spisovnému jazyku. Vystupoval sice ve funkci jazyka úředního, administrativního, a byl také jazykem prózy náboženské, populárně vzdělávací a beletristické. Ale ve dvou vrcholných funkcích, ve funkci estetické a theoreticky odborné, nedosáhl národní jazyk plného uplatnění.*“ Jedlička toto konštatuje vo vzťahu k „*veleslavinskému*“, barokovému a obrodeneckému obdobiu. V uvedenom konštatovaní však možno nájsť aj paralelu so situáciou v Uhorsku.

Nutnosť prekladov právnych textov z maďarského do slovenského jazyka si po vzniku prvej ČSR vynútila recepcia uhorských právnych predpisov do právneho poriadku ČSR, resp. jej slovenskej časti a Podkarpatskej Ukrajiny. Prijatie uhorských právnych predpisov do právneho poriadku ČSR sa uskutočnilo prostredníctvom tzv. „recepčného zákona“, ktorý bol neskôr čiastočne pozmenený a publikovaný v Zbierke zákonov československého štátu pod č. 11/1918 Zb. z. a n. (Kyseľová, 2012, s. 9).¹³ Kontext pre vznik prekladu uhorského trestného zákonníka do slovenčiny po roku 1918 tvoril aj vznik Ministerstva pre zjednotenie zákonodarstva a organizácie správnej (ministerstvo unifikácií) (Kyseľová, 2012, s. 12). Odvolávajúc sa na odbornú literatúru, Kyseľová (2012, s. 12 – 13) konštatuje, že právne predpisy platné na území Slovenska boli do vzniku prvej ČSR publikované iba v maďarčine a právne predpisy v Čechách, na Morave a v Sliezske boli publikované len v nemčine.¹⁴ „Pri ministerstve unifikácií bolo preto na účel prekladov jednotlivých právnych noriem zriadené prekladateľské oddelenie, ktoré sa malo zaoberať prekladom recipovaných zákonov do štátneho jazyka československého“ (Kyseľová, 2012, s. 13). Prvorepublikové preklady uhorských dualistických právnych noriem do slovenčiny sa vyznačujú výraznou inováciou terminológie aj syntaxe a zreteľne sa priblížili súčasnému, resp. prvorepublikovému slovenskému úzu. Zaznamenali totiž výrazný progres a dynamický vývoj slovenskej právnej terminológie za cca polstoročie od vzniku skúmaného prvého autentického prekladu uhorského TZ a aj preto je z tohto uhla

---

¹³ „Veškeré dosavadní zemské a říšské zákony a nařízení zůstávají prozatím v platnosti“ (ZNVČS). „Obdobie recepcie a následného prispôsobovania trestného práva novým politickým pomerom môžeme považovať za prvú etapu formovania trestného práva v 1. ČSR.“ (Kyseľová, 2012, s. 11)

¹⁴ Toto tvrdenie je však možné spochybniť už len existenciou prvého prekladu uhorského trestného zákonníka do slovenčiny uverejneného spolu s inými zákonmi v zbierke nazvanej „Sbierka krajinjských zákonov na rok 1878-y. Uradne vydanie. Budapešť: vydana uhor. kr. ministerstvom vnútra v komissiji bratov Légrády.“ Meno prekladateľa nie je známe.

---

pohľadu druhý domáci preklad Dr. Slávika vhodný na porovnanie a reflektovanie. Nutnosť vzniku ďalších prekladov si vynútil pravdepodobne aj fakt, že I. ČSR zrejme nemohla uznať dualistické a takpovediac na kolene vytvorené slovenské preklady (tie sa napríklad zachovali vo fondoch našich stolíc alebo kráľovských miest, sú teda na Slovensku v archívoch a tiež v Univerzitetnej knižnici a boli iste dostupné aj v prvej ČSR).

Ako už bolo spomenuté vyššie, autorom druhého prekladu je Dr. Michal Slávik, pričom analyzovať budeme druhé vydanie tohto prekladu z roku 1921. Prekladateľ v predslove konštatuje, že sa bude podľa možnosti snažiť o doslovný preklad, a zároveň považoval za potrebné prostredníctvom poznámok upozorniť na skutočnosti, ktoré bezprostredne súvisia s recepciou právnej normy z monarchistického štátu do republikánskej formy vlády, tieto poznámky však nemajú nijaký vplyv na výber prekladateľských riešení a autor sa drží v preklade uhorských reálií tak, ako sú opísané v zákone.¹⁵

K celkovej charakteristike prekladu Dr. Slávika možno uviesť, že predstavuje kvalitatívny posun vpred, pričom toto konštatovanie sa týka nielen terminologických riešení, ale aj syntaxe, kde je evidentné odpútanie sa od východiskového jazyka, hoci to neplatí absolútne.¹⁶ Zaiste je to aj z dôvodu veľkého časového úseku, ktorý

---

¹⁵ „Pán referent pravosúdia, dr. Ivan Dérer, poveril ma, aby som preložil trestný zákonník a vydal svojím nákladom. Keď to robím, k prekladu – dl'a možnosti doslovného – pripojujem tieto všeobecné poznámky:...” (Slávik, 1921a, s. 1)

¹⁶ Pre porovnanie a na demonštráciu rozdielov uvádzame príklady z oboch prekladov a znenie v origináli:

„1. § Büntettet vagy vétségét csak azon cselekmény képez, melyet a törvény annak nyilvánít.

Büntett vagy vétség miatt senki sem büntethető más büntetéssel, mint a melyet arra, elkövetése előtt, a törvény megállapított.

2. § Ha a cselekmény elkövetésétől, az itéletkezésig terjedő időközben, egymástól különböző törvények, gyakorlat vagy szabályok léptek hatályba: ezek közül a legenyhébb intézkedés alkalmazandó.

3. § A jelen törvény alkalmazásánál egy nap huszonnégy órával - egy hét-hét nappal, a hó és az év pedig a közönséges naptár szerint számitandó.

---

je medzi oboma prekladmi (druhý preklad vznikol o vyše 40 rokov neskôr). Kvalitu prekladu určite ovplyvnila aj systematická práca s právnou terminológiou, ktorá bola do veľkej miery podnietená už spomínanou recepciou uhorského práva.¹⁷ Ani Dr. Michal Slávik sa však neubránil vplyvu východiskového jazyka. Na lexikálnej rovine pozorujeme množstvo kalkov a miestami je citeľná aj maďarská syntax. Nedostatky (z dnešného pohľadu) tohto prekladu možno do istej miery pripísať na vrub chýbajúcej ucelenej teórie týkajúcej sa prekladu právnych textov a slabo rozvinutej terminológii. Prekladatelia často nemali na výber a opierali sa o východiskový jazyk.

Porovnanie oboch verzií prekladu do istej miery sťažuje aj fakt, že v roku 1908 bol trestný zákon novelizovaný a preklad Dr. Slávika zohľadňuje práve túto novelizáciu, pričom pôvodné časti, kto

---

„1. §. Zločin alebo prečin (prečin) len ten účinok tvorí, ktorý zákon za takový vyhlasuje.

Pre zločin, alebo prečin nikdo nemôže inou pokutou byť trestaný, nežli ktorú naň pred jeho spáchaním zákon ustanovil.

2. §. Jestli v dobe od spáchania skutku do vynesenia súdu siahajúcej jeden od druhého rozličné zákony, dejstva (praksis) alebo pravidlá v pôsobnosť stúpily; z týchtože najlevnejšie nariadenie upotrebené byť má.

3. §. Pri upstrebení tohoto zákona jeden deň za dvacať štyri hodiny – jeden týždeň za sedem dní, mesiac a rok ale podľa obyčajného kalendára sa počítuje.“ (preklad zo zbierky krajinských zákonov z roku 1878)

„1. §. Zločin alebo prečin tvorí len ten čin, ktorý za taký vyhlasuje zákon.

Pre zločin, alebo prečin nikto nemôže byť trestaný iným trestom, nežli ktorý naň ustanovil zákon pred jeho spáchaním.

2. §. Ak v dobe, trvajúcej od spáchania činu do vynesenia rozsudku, jeden od druhého rozličné zákony, praks (zvyklosť) alebo pravidlá nadobudly účinnosti: z týchto má byť upotrebené najľavnejšie ustanovenie.

3. §. Pri upotrebení prítomného zákona treba počítať jeden deň za dvadsaťštyri hodín; jeden týždeň za sedem dní; mesiac a rok podľa obyčajného kalendára.“ (preklad M. Slávika)

¹⁷ Svedectvom o systematickej terminologickej práci s maďarskou právnou terminológiou a jej preklade do slovenského jazyka sú slovníky, ktoré boli vydané po vzniku ČSR (Fajnor – Záturecký, 1921; Slávik, 1921b).

---

ré boli nahradené trestnou novelou, už neuvádza.¹⁸ Ďalšou zmenou oproti pôvodnému textu je nahradenie §§ 44-52 a §§ 1-14 zák. čl. XXXVI. z roku 1908 československým zákonom 562 zo dňa 17. októbra 1919 (Slávik, 1921a, s. 28). Z dôvodu porovnateľnosti sme do výskumnej vzorky nezohľadnili spomínanú novelizáciu z roku 1908 a znenie československého zákona z roku 1919. Výber ekvivalentov sa orientuje na ťažiskové pojmy v rámci jednotlivých hláv, je demonštratívny a nezohľadňovali sme pri ňom právne pojmy všeobecnejšieho charakteru, ktoré sa používajú aj v iných oblastiach práva.¹⁹ Na diachrónny vývoj v analyzovanej právnej terminológii poukážeme aj prostredníctvom porovnania s príslušnými pojмами nachádzajúcimi sa v súčasných trestných kódexoch Maďarska a Slovenskej republiky.²⁰ V tejto súvislosti bude zaujímavé porovnanie konzistencie slovenskej a maďarskej všeobecnej trestnoprávnej terminológie z diachrónneho uhla pohľadu. V centre nášho záujmu bude v tomto prípade ustálenosť ako jedna s konštitutívnych vlastností termínov (Masár, 1991, s. 49). Predpokladáme podstatne vyššiu konzistenciu a ustálenosť pri maďarskej terminológii ako pri slovenskej, ktorá sa v tejto oblasti v druhej polovici 19. storočia len začínala etablovať. Pri analýze sme sa zameriavali prioritne na jazykovú stránku príslušných termínov a porovnanie stability, čiže ustálenosti jednotlivých termínov v analyzovaných jazykoch. Pojmová zložka by si vyžadovala na analýzu väčší priestor, evidentne podlieha väčšej dynamike a zmeny v pojmových spektrách závisia pochopiteľne od vôle konkrétneho zákonodarcu, hoci je mož

---

¹⁸ „§. 42., ako i §§-y 83-87 trestn. Zák. nahradené byly §§-mi 15-33, zák. čl. XXXVI. Z roku 1908. (trestná novela)...“ Zákonný článok XXXVI. V originálnom znení: „1908. évi XXXVI. törvénycikk a büntetőtörvénykönyvek és a bűnvádi perrendtartás kiegészítéséről és módosításáról“ (Z. č. XXXVI).

¹⁹ K vnútornej kategorizácii odbornej lexiky pozri napr. Roelcke (2010, s. 56, obr. 12).

²⁰ Opierame sa primárne o terminológiu v nasledovných, súčasne platných zákonoch: *Zákon č.300/2005 Z.z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov* a *2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről*. V prípade potreby však siahneme aj po terminológii v príslušných trestných poriadkoch.

---

né konštatovať, že práve termíny nachádzajúce sa vo všeobecných častiach trestných zákonov sa vyznačujú väčšou mierou stability.

Výskumnú vzorku tvorilo 35 termínov zo všeobecnej časti Uhorského trestného zákonníka. Analyzované termíny by sme mohli zaradiť do rôznych subkategórií, pomocou ktorých sa v moderných trestných zákonoch vyjadrujú základy trestnej zodpovednosti (trestný čin a jeho kategórie, druhy trestov, vývojové štádiá trestného činu, účasť, súbeh trestných činov, pričítateľnosť, zavinenie a pod.).²¹ Porovnanie maďarskej terminológie (analyzovanej vzorky) so súčasnou maďarskou terminológiou ukázalo, že táto je do veľkej miery konzistentná a odchýlky sa vyskytujú len v minimálnej miere, resp. maďarská trestnoprávna terminológia vybranej vzorky termínov uhorského TZ je v miere 91 % konzistentná s dnešnou terminológiou.²² Svedčí to o kodifikácii tohto typu terminológie už v 19. storočí. Zmeny v nasledujúcich obdobiach sa teda týkajú predovšetkým pojmových zložiek. Z oboch prekladov do slovenčiny je k dnešnému úzu v trestnoprávnej terminológii pochopiteľne bližší preklad Dr. Slávika, hoci aj tu by sme mohli miestami naraziť na zastaranú terminológiu, ktorá sa už nepoužíva (konzistentnosť so súčasnou trestnoprávnou terminológiou predstavuje 74 %).²³ Archaizmy sme, pochopiteľne, identifikovali aj v skúmanej vzorke prvého prekladu, o ich vysokom počte svedčí nízka konzistentnosť

---

²¹ V prípade uvedenia viacerých synonymím sme považovali daný termín za nekonzistentný so súčasnou terminológiou len vtedy, ak ani jeden z uvedených termínov nezodpovedá dnešnému úzu.

²² K termínom, ktoré sa už v dnešnom maďarskom trestnom práve nepoužívajú, patrí „*véghezvitt (bűntett)*“, čo v preklade do slovenčiny znamená „*dokonaný (zločin)*“. Ďalej sa v dnešnom maďarskom trestnom zákone uvádza adjektívum „*befejezett*“ a *tényálladék*, v dnešnej terminológii *tényállás (skutková podstata trestného činu)*.

²³ Na ilustráciu uvádzame nasledujúce príklady (v zátvorke je uvedený termín, ktorý je v súlade s dnešným úzom, t. j. termínom nachádzajúcim sa buď priamo v trestnom zákone, súčasnej trestnoprávnej literatúre, príp. v iných trestnoprávných predpisoch): *trest na slobode (trest odňatia slobody)*, *neopatrnosť (nedbanlivosť)*, *pomocník viny (pomocník)*.

---

trestnoprávnej terminológie uvádzanej v tomto preklade (iba 31 %).²⁴ V druhom preklade je však ich počet podstatne nižší a zároveň narastá počet termínov, ktoré sa dodnes používajú. Pri komparácii terminologickej ekvivalencie sme zistili nesprávny preklad terminologickej jednotky *okolnosti vylučujúce začatie trestného konania a výkonu trestu*, a to v oboch prekladoch.²⁵ Porovnávanie sťažuje aj fakt, že právo sa vyvíja, mení a často dochádza k zániku právnych inštitútov. Porovnávanie staršej právnej terminológie s dnešným stavom v tejto oblasti, ktorý vychádza z platnej právnej úpravy a terminologických riešení, ktoré nachádzame v príslušnej literatúre, je teda možné len v obmedzenej miere. Iná štruktúra pojmových systémov v súčasnej SR a v Uhorsku (napr. pri typoch zariadení na výkon trestu odňatia slobody) spôsobuje, že niektoré termíny sa používajú už len v rámci právnych dejín. Otázkou je potom aj to, či rešpektovať spisovnú normu súčasnej slovenčiny pri prekladoch prameňov, príp. jazykovo upraviť pôvodné preklady.²⁶ V súvislosti s touto dilemou je podľa nášho názoru potrebné rozlišovať medzi štylistickou stránkou prekladu a výberom terminológie, ktorá je nosnou časťou právnych textov a ich prekladov.²⁷ Pri terminológii a jej preklade je však na mieste

---

²⁴ Príklady z uvedeného prekladu: *pobočný trest* (vedľajší trest), *samostatné zavtorenie* (samoväzba), *činstveň* (skutková podstata trestného činu), *najsúrnejšia potreba* (krajná núdza), *úhrnková pokuta* (úhrnný trest)

²⁵ Znenie v origináli (názov IX. hlavy): „*A bünvádi eljárás megindítását és a büntetés végrehajtását kizáró okok.*“

Preklad zo zbierky krajinských zákonov z roku 1878: „*Zavedenie trestného pravočinstva (trestného pokračovania) a výkon pokuty vytvárajúce príčiny.*“

Preklad Dr. Slávika: „*Zavedenie trestného postupovania a výkon trestu vytvárajúce príčiny.*“

Správny je preklad, ktorý uvádzajú Švecová a Laclavíková (2012, s. 536): „*Dôvody vylučujúce zavedenie trestného pokračovania a výkonu trestu.*“

²⁶ Otázke jazykovej zrozumiteľnosti prekladu predmetného zákona do slovenčiny sa dotkli aj Laclavíková a Švecová (2012, s. 531): „*Text zákonného článku sme kvôli lepšej zrozumiteľnosti mierne jazykovo upravili.*“

²⁷ Je otázne, do akej miery má prekladateľ právnych textov, ktoré vznikli v 19. storočí, rešpektovať jazykový úzus a štýl danej doby a či by text nemal skôr prispôsobiť súčasnému slovenskému právnemu jazyku.

---

kodifikácia jednotlivých termínov ako prekladových ekvivalentov a odstránenie synonymie, ktorá vznikla v minulosti. Kodifikácia prekladových ekvivalentov by sa, pochopiteľne, mala týkať aj právnych inštitútov a pojmov, ktoré už nie sú aktuálne z hľadiska ich právnych účinkov. Dôležité sú však pre študentov práva a právnych historikov. Nejednotná terminológia tu môže byť zdrojom nedorozumení.

Záverom ešte dodajme, že termíny ako *príchlop*, *vinomnoha*, *podzbuditeľ*, *pomocník viny* a *neopatrnosť* už v dnešnej slovenskej trestnoprávnej teórii síce nenájdeme, sú však svedectvom o formovaní sa slovenskej právnej terminológie, ktorá sa začala etablovať dávno pred rokom 1918. Hoci by sa mohlo zdať, že počas existencie Uhorska boli legislatívne predpisy vydávané zásadne len v maďarskom jazyku, nie je to pravda. Svedčia o tom aj edície prekladov uhorských zákonných článkov do slovenského jazyka, ktorých história siaha do obdobia dualizmu.²⁸

POUŽITÁ LITERATÚRA

1878. évi V. törvénycikk. *A magyar büntetőtörvénykönyv a büntettekről és vétségekről.* (ZČV)

1879. évi XL. törvénycikk. *A magyar büntető törvénykönyv a kihágásokról.* (Z. č. XL)

1881. évi LXVI. törvénycikk a törvények kihirdetéséről (Z. č. LXVI)

1908. évi XXXVI. törvénycikk a büntetőtörvénykönyvek és a bünvádi perrendtartás kiegészítéséről és módosításáról. (Z. č. XXXVI)

2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről. (Z. č. C)

HORECKÝ, J. (1956): *Základy slovenskej terminológie*. Bratislava: Vydavateľstvo slovenskej akadémie vied, 1956.

---

²⁸ Spomeňme v tejto súvislosti okrem spomínaného prekladu zbierky uhorských zákonov z roku 1878 aj Zbierku krajinských (uhorských) zákonov (na rok 1868-1918) vydanú v Budapešti Uhorským kráľovským ministerstvom pravosúdia. Pozri aj ďalšie pramene, ktoré uvádzajú Laclaviková a Švecová (2012, s. 671 – 673).

-
- FAJNOR, V. – ZÁTURECKÝ, A. (1921): *Právnický terminologický slovník. 1. Časť maďarsko-slovenská / pri spolupráci členov právnického terminologického odboru Matice slovenskej zostavili Dr. Vladimír Fajnor a Dr. Adolf Zátucecký*. Turč. Sv. Martin: Matica slovenská, 1921.
- FINKEY, F. (1902): *A magyar büntetőjog tankönyve*. Budapest: POLITZER ZSIGMOND ÉS FIA KÖNYVKERESKEDÉSE, 1902.
- JEDLIČKA, A. (1948): *Josef Jugmann a obrozená terminologie literárně vědná a lingvistická*. Praha: Česká akademie věd a umění, 1948.
- KYSEĽOVÁ, K. (2012): *Formovanie novodobého trestného práva na Slovensku. Obdobie I. ČSR (1918-1938)*. Diplomová práca. Trnava: Trnavská univerzita v Trnave, Právnická fakulta, 2012.
- LACLAVÍKOVÁ, M. – ŠVECOVÁ, A. (2012): *Pramene práva na území Slovenska II. 1790-1918*. Trnava: TYPI UNIVERSITATIS TYRNAVIENSIS, 2012.
- MASÁR, I. (1991): *Príručka slovenskej terminológie*. Bratislava: Vydavateľstvo SAV, 1991.
- Sbierka krajských zákonov na rok 1878-y*. Uradne vydanie. Budapešť: vydana uhor. kr. ministerstvom vnútra v komissiji bratov Légrády. (SKZ)
- ROELCKE, Th. (2010): *Fachsprachen*. Berlín: Erich Schmidt Verlag GmbH & Co. KG, 2010.
- SLÁVIK, M. (1921b): *Maďarsko-slovenská právnická terminologia*. Pozsony-Bratislava: COMENIUS, 1921.
- SLÁVIK, M. (1921a): *Uhorský trestný zákonník o zločinoch a prečinoch*. Z maďarčiny preložil: župan Dr. Michal Slávik. Druhé opravené vydanie. Bratislava: COMENIUS, LITERÁRNY ÚSTAV ÚČ. SPOL, 1921.
- WESSELS, J. – BEULKE, W. (2012): *Strafrecht. Allgemeiner Teil*. Heidelberg, München, Landsberg, Frechen, Hamburg: C.F. Müller, 2012.
- Zákon č. 11/1918 Sb. Národného výboru československého zo dňa 28. Októbra 1918 o zriadení samostatného štátu československého*. (ZNVČS)
- Zákon č.300/2005 Z.z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov*. (TZ)
- Zákon č. 221/2006 Z.z. z 15. marca 2006 o výkone väzby*. (ZVV)

SOUDNÍ PŘEKLADATEL A TLUMOČNÍK V ADOPČNÍM ŘÍZENÍ – VYBRANÉ ETICKÉ ASPEKTY

Pavλίna Knap-Dlouhá

Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta,
Katedra nederlandistiky
pdlouha@yahoo.com

Abstract

In this article, we discuss the legal position of sworn translator's and interpreter's in the Czech Republic, in the background of the development of the legal base for this profession from the first Czechoslovak law on sworn interpreting to the current Czech law and his planned novelization. After describing a theoretical base, we proceed with a discussion on some ethic principal's related to sworn interpreting and compare three different ethical codex's for sworn interpreters: one coming from a Czech professional organization for sworn interpreters, the second - a similar one from a Dutch professional organization for sworn interpreters and the third one from the international federation for translators, interpreter's and terminologists FIT. We can conclude that the most ethical principles are very similar and choose two principles on which we will concentrate in the second part of this article. In this part we deal with the differences between conference interpreting and community interpreting. In our case study which is related to interpreting in international adoption procedures, we look at the situation of Dutch candidate foster parents coming to the Czech Republic.

We describe this very specific kind of community interpreting and look what it means for the interpreter. The two ethical principles we pointed out earlier, will reappear. The enormous impact of the interpreter during the interaction with a child and the Czech official bodies in the adoption procedure means the interpreter carries a huge amount of responsibility and is obligated to do it with maximal effort, conviction and commitment. Another important influencer is having a healthy dose of empathy which the interpreter can show during the interpreting process; many times it can have an essential impact on the whole communication situation. In regards to the rising amount of candidates interested in adoption in our country, this area deserves in the future for sure more attention.

1. ÚVOD

V současné moderní době postupující globalizace ve všech oblastech vědy, lidské komunikace a vývoje výroby je vícejazyčnost častým doprovodným jevem, který může být na jedné straně klíčem k úspěchu, na druhé straně však bariérou, kterou je třeba překonat. Možné prostředky, které to mohou zajistit, jsou často dosti omezené nebo nejsou k dispozici vůbec. Zejména v případě málo rozšířených jazyků, je jediným východiskem většinou překladatel či tlumočník. Z historických zdrojů (Čeňková et al., 2001, s. 8) víme, že poptávka po tlumočnících zde byla i v dávné minulosti, jako např. již cca. 3000 př. Kr. v jižní části tehdy dvojjazyčného Egypta, kde se při stavbě pyramid vyskytovali lidé, které faraoni využívali jako tlumočníky. V dnešní době potřeba tlumočnicků a překladatelů značně stoupá, čemuž vděčíme mimo jiné Evropské Unii, jelikož Evropská Komise zahrnuje celosvětově největší centrum překladatelů a s každým dalším rozšířením EU se počet potřebných překladatelů a tlumočnicků zvyšuje. V tomto článku se budeme věnovat definování soudního tlumočnicka a překladatele v českém právu, přičemž se zaměříme na některé etické aspekty, který s výkonem této profese úzce souvisí. Shrňeme vývoj zákonné úpravy soudního tlumočení v ČR, od historie, přes současnou právní úpravu až po návrh nove-

---

lizace platného zákona. V rámci načrtnutého teoretického rámce se pokusíme zprostředkovat pohled na tlumočnickou praxi na poli komunitního tlumočení. Toto budeme ilustrovat na základě případové studie z oblasti mezinárodní adopce. Cílem dané případové studie je analýza specifik tohoto druhu komunitního tlumočení.

2. DEFINICE SOUDNÍHO TLUMOČNÍKA A PŘEKLADATELE V ČESKÉM PRÁVU

Se znalci, tlumočníky a znaleckými ústavy se běžně setkáváme při obchodních jednáních, při přípravě smluv či v rámci různých soudních nebo správních řízení. Dle zák. č. 36/1967 Sb., zákon o znalcích a tlumočnících, provádí soudní tlumočení soudní tlumočnick.¹ Zákon neobsahuje legální definici, soudního tlumočnicka, můžeme jej však definovat jako osobu, která je zapsaná do seznamu znalců a tlumočnicků a je jmenovaná příslušným soudem ČR k provádění ověřených překladů nebo tlumočení v situacích, v nichž to vyžadují právní předpisy ČR (Dlabová et al., 2006, s. 18). Prováděcím předpisem zákona o znalcích a tlumočnících je vyhláška č. 37/1967, vyhláška Ministerstva spravedlnosti k provedení zákona o znalcích a tlumočnících, která zákon doplňuje mimo jiné stanovením obsahu seznamu znalců a tlumočnicků a v dalších konkrétních bodech (tlumočnická pečeť, způsob výpočtu sazeb odměn). U soudního tlumočení (a ověřených soudních překladů) je velmi důležitá přesnost tlumočeného projevu, kdy není povoleno cokoliv měnit oproti originálu. V ČR činná Komora soudních tlumočnicků ve svém etickém kodexu, bodem č. 3 zdůrazňuje, že: „Soudní tlumočnick provádí úkon v nejvyšší možné kvalitě, a to jak z hlediska odborného, tak i jazykového a jeho úkon či překlad musí přesně odpovídat tlumočenému projevu či překládanému textu“ (Komora soudních tlumočnicků, 2015). V samotném řízení musí tlumočnick dodržovat zásadu

---

¹ Aktuální znění: zákon č. 36/1967 Sb., zákon o znalcích a tlumočnících, ve znění pozdějších předpisů

---

nezávislosti a nestrannosti – tlumočnickovi nikdo nesmí určovat, jakým způsobem má být přednesený výrok přetlumočen či přeložen. Se soudními tlumočníky se však neseťkáváme jen při soudních jednáních, v právní či notářské kanceláři nebo při uzavírání sňatků mezi občany různých národností; vedle klasického soudního a konferenčního tlumočení se v posledních letech rychle rozvíjí i oblast tzv. *komunitního tlumočení*, které se budeme věnovat ve druhé části článku zaměřené rovněž na některé etické aspekty tlumočení.

3. VÝVOJ ZÁKONNÉ ÚPRAVY SOUDNÍHO TLUMOČENÍ V ČR

Pojem soudní tlumočení se v československé samostatné zákoně úpravě poprvé vyskytuje roku 1949 (Zákon o stálých přísedných znalcích a tlumočnicích) (Zákon č. 167/1949). Zákon vytyčoval činnost soudních znalců a tlumočniců a dohled nad ní. Pojem „přísedný tlumočnic“ je již v §1 tohoto zákona podřazen pod obecným pojmem „znalec“ – tímto zákonodárce nepřímým preferuje odvětví znalců oproti tlumočnicům. Verbální upřednostnění znalců se zákon sice snaží zmírnit ve své druhé části, která je věnována zvláštním ustanovením pro stálé přísedné tlumočnic, dominance znaleckého odvětví je však i přesto v celém zákoně více než patrná. Tento zákon byl nahrazen ideologicky konotovaným zákonem o úpravě právních poměrů znalců a tlumočniců z roku 1959 (Zákon č. 47/1959). Pro zajímavost uvedme, že jmenování tlumočnicem bylo rázem kromě podmínky československého státního občanství vázáno i disponováním náležitými politickými znalostmi. Pozice tlumočniců tak byla degradována do polohy pomocniců či pracovníků socialistických organizací (Dörfl, 2009, s. 7). Tlumočnic nefungovali jako osoby samostatně výdělečně činné, nýbrž byly hospodářskými a jazykovými školami k tlumočení navrhováni předsedovi krajského soudu. Následoval již vlastně výše zmiňovaný současný zákon č. 36/1967 o znalcích a tlumočnicích, který se svou koncepcí navrácí k zákoně úpravě znalecké a tlumočnické činnosti z roku 1949. Tlumočnicem se mohl stát československý státní občan, ve výjimečných

---

případech mohl ministr spravedlnosti podmínku československého státního občanství prominout (Zákon č. 36/1967a, §4 odst. 2). Zákon o znalcích a tlumočnících byl poté ještě třikrát novelizován. V roce 2006 byla zvýšena zákonná výše odměny znalce (tlumočníka), a to o částku odpovídající dani z přidané hodnoty. Novelizace z roku 2009 mnoho významných změn nepřinesla, o výraznější změny se postarala až novela z 6. prosince 2011, která vedle drobných úprav některých pojmů umožnila jmenování soudním tlumočnickem/znalcem i občanům členských států Evropské unie, pod podmínkou, že disponují potvrzením o přechodném pobytu občana EU nebo povolením k trvalému pobytu. Novela dále zpřesnila možnosti pozastavení či definitivního zastavení práva na výkon funkce znalce nebo tlumočníka. Vznikl rovněž nový (pátý) oddíl, který vymezuje správní delikty, jichž se znalec nebo tlumočnick může v souvislosti s výkonem své činnosti dopustit.

3.1 Snaha o novou právní úpravu

Již několik let probíhá v ČR proces, který by měl vyústit novelizací zákona o znalcích a tlumočnících. Návrh novely zákona byl vypracovaný pracovní skupinou ustanovenou při Ministerstvu spravedlnosti ČR v roce 2008 a navrhovaným datem vstupu v platnost byl leden 2010. Projednávání této novelizace vláda ČR již několikrát přeložila a poslední iniciativou je věcný záměr zákona o zapsaných tlumočnících a překladatelích z roku 2011, vypracovaný rovněž Ministerstvem spravedlnosti. Současně platný zákon o znalcích a tlumočnících je s několika novelizacemi platný téměř 50 let – není proto divu, že odborná veřejnost několikrát projevila snahu o rozdělení tohoto zákona na dva samostatné. Dokonce už v zákoně o stálých přísežných znalcích a tlumočnících z roku 1949 můžeme pozorovat snahu o spojení dvou poměrně heterogenních oblastí – znalectví a tlumočnictví. Na rozdíl od tlumočnicka, který má za úkol převést informace ve stejném znění ze zdrojového jazyka do cílového, aniž by cokoliv přidal či ubral, znalec se v občanském

---

řízení přibírá proto, aby před soudem vyjádřil svůj vlastní (odborný) názor vzhledem k dokazovaným skutečnostem. Současný zákon navíc nečiní rozdíl mezi výkonem funkce soudního tlumočnicka či překladatele. Předložený záměr počítá s možností, že se uchazeč bude chtít nechat do centrálního registru tlumočnicků a překladatelů zapsat jako tlumočnick i jako překladatel – není však zcela jasné, jak se to v novelizaci konkrétně projeví a zda budou i tyto dvě profese v budoucnosti odděleny či nikoliv.

4. VYBRANÉ ETICKÉ ASPEKTY TLUMOČENÍ

Etické principy a normy chápeme jako základní pravidla, která se vztahují na všechny oblasti každodenního života civilizované společnosti. Význam vytváření a respektování těchto základních principů a pravidel nespočívá v pouhém přežití v dané společnosti, nýbrž zajišťuje i stabilitu a žádoucí vývoj. Některá pravidla jsou platná pro všechny, nezávisle na jejich sociální pozici, původu či barvě pleti. Jiné druhy etických principů se vztahují pouze na vybrané oblasti vztahů ve společnosti. Každá profese či každé povolání má svá specifická pravidla, jimiž se jejich vykonavatelé musí řídit. To platí i pro výkon povolání soudního tlumočnicka/překladatele. Etické kodexy pro tlumočnický se v detailech mohou sice lišit v závislosti na zemi původu, nicméně ve většině zásadních etických principů se shodují. Pro naše účely jsme porovnávali tři etické kodexy, a to: *Etický kodex komory soudních tlumočnicků ČR*², nizozemský *Gedragscode voor tolken en vertalers bij Tolk- en Vertaalcentrum Nederland*³ a etický kodex Mezinárodní federace pro překladatele, tlumočnický a terminology *Translator's Charter FIT*⁴. Pro náš další

---

² Viz <http://www.kstcr.cz/cz/kst-cr-eticky-kodex>.

³ Tj. Etický kodex pro tlumočnický a překladatel při Tlumočnickém a překladatelském centru Nizozemska, <http://www.tvcn.nl/media/157991/gedragscode-voor-tolken-en-vertalers.pdf>.

⁴ Viz <http://www.fit-ift.org/translators-charter/>.

---

výzkum se ukázaly být nejzajímavější následující dva etické principy. 1) Nezávislost/nepodjatost⁵ a 2) diskrétnost/mlčenlivost⁶. V rámci tlumočení v adopčním řízení se jimi budeme taktéž zabývat.

5. KOMUNITNÍ TLUMOČENÍ

Komunitní tlumočení (v jiných jazycích se setkáváme s pojmem *sociální tlumočení*, *tlumočení ve veřejných službách*, *kulturní tlumočení*) je tlumočení v institucionálním prostředí určité společnosti, kde zaměstnanci státních a veřejných služeb a klienti nehovoří stejným jazykem.

Od konferenčního tlumočení, tedy tlumočení na mezinárodních konferencích apod., se komunitní tlumočení odlišuje v určitých znacích, které jsou společné téměř všem podskupinám této (jinak velmi heterogenní) kategorie. Komunitní tlumočníci zajišťují komunikaci mezi jedincem nebo jedinci, který/kteří vystupuje/-í sám/-i za sebe (oproti tomu v konferenčním tlumočení se reprezentují zájmy určitých institucí, firem, států atd.) a zástupci určité instituce. Daná komunikace souvisí zejména s každodenním životem a potřebami jedince. Účastníci této komunikační situace zastávají ve společnosti různé pozice a náleží k různým kulturním skupinám. Vedle kulturních rozdílů dotčených účastníků se zde často setkáváme i s rozdíly sociálními, rozdíly v dosaženém vzdělání, a z toho plynoucími rozdíly v celkovém přístupu ke komunikaci. Zaměstnanec státní správy bývá vesměs i příslušníkem většinové kultury, což jej staví do nadřazené pozice oproti jeho protějšku. Komunitní tlumočníci působí v nejrůznějším prostředí, od vzdělávacích zařízení, přes zdravotní a sociální zařízení až po státní instituce. Srovnáme-li roli komunitního tlumočnicka s rolí konferenčního tlumočnicka, pak i zde nacházíme jednoznačné rozdíly. Konferenční tlumočnick je považován za zprostředkovatele komunikace v rámci dvou jazyků, který pouze

---

⁵ Viz např. Etický kodex KST ČR, bod 9.

⁶ Viz např. Translator's Charter, bod 10.

---

převádí jednotlivé výroky do druhého jazyka, aniž by byl oprávněn cokoli upravovat (stejně jako to právní předpisy vyžadují od soudních tlumočnicků). Komunitní tlumočníci si často s „pouhým tlumočením“ nevystačí, neboť tlumočí v nevyrovnané situaci, kdy jednotlivé účastníky komunikace rozdělují velké kulturní a sociální rozdíly. Proto se od komunitního tlumočnicka často očekává větší aktivita a osobní iniciativa, díky čemuž by se měl snažit zabraňovat nedorozumění, k nimž v takových situacích může docházet. Jeho zasahování může spočívat např. v tom, že pro cizince zjednoduší složitý úřední jazyk dané instituce anebo naopak přeformuluje vyjadřování svého klienta, aby mu dokázal lépe porozumět i zástupce dané instituce. Samozřejmě by se mělo vždy jednat o úpravu formy, ne však obsahu sdělení, do něhož ani komunitní tlumočnick nesmí zasahovat. Může však účastníkům objasňovat rozdíly, vyplývající z kulturních rozdílů. Míra zasahování tlumočnicka do komunikace mezi účastníky se liší v závislosti na prostředí, v němž se tlumočí. Je nasnadě, že lékař, který zjišťuje původ potíží pacienta, bude vůči tlumočnickovi tolerantnější, nežli třeba policista, který se snaží o dodržení určitého úředního postupu.

I komunitní tlumočníci by se při tlumočení měli řídit určitými etickými zásadami, ať už nepsanými nebo uvedenými v etickém kodexu (komunitního) tlumočnicka. Záleží na tom, do jaké míry je komunitní tlumočení v dané zemi zakotveno na institucionální bázi. V ČR takovýto kodex vypracovalo občanské sdružení META⁷. Obdobné zásady nalezneme i v etických kodexech zahraničních organizací, které sdružující tamní komunitní tlumočnicky.

5.1 Případová studie: tlumočení v mezinárodním adopčním řízení

Ve zvolené případové studii se budeme zabývat tematikou mezinárodní adopce. V rámci adopčního řízení je třeba nechat přeložit

---

⁷ Viz <http://www.meta-ops.cz/eticky-kodex-komunitnich-tlumocniku>.

---

velké množství dokumentů soudním překladatelem. Tyto dokumenty se poté předkládají k tomu pověření státní instituci.⁸ Zkoumanými jazyky v našem výzkumu byly čeština – nizozemština. Jelikož ČR, stejně jako Nizozemsko, podepsalo tzv. *Haagskou úmluvu o ochraně dětí*,⁹ je adopce z/do těchto zemí možná. V Nizozemsku je po narození postoupeno k adopci jen velmi málo dětí. Za posledních deset let se jednalo v průměru o 26 dětí ročně.¹⁰ Ročně však do Nizozemska přichází více než 700 adoptovaných dětí ze zahraničí. V ČR je situace opačná, přibližně 1500 dětí ročně je poskytováno k adopci a v rámci národní adopce se z toho počtu podaří zajistit adopci jen u asi 500 dětí.

Mezinárodní adopční řízení má několik fází, do nichž je zapojen soudní tlumočnick/překladatel. V ČR to probíhá následovně: po odezdání potřebných přeložených dokumentů na *Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí* se hledá vhodné dítě. Tato fáze se nazývá *matching* a nutno dodat, že se spíše hledají vhodné adoptivní rodiče pro dané dítě než naopak. V okamžiku úspěšného „spárování“ dítěte s adoptivními rodiči nastává fáze *interakce*, do níž je opět zapojen tlumočnick, který zde hraje velmi důležitou roli. Adoptivní rodiče se poprvé setkávají s dítětem v kojeneckém ústavu nebo obdobném zařízení, kde mají možnost se v rámci možností seznámit. Často se jedná o malé děti, které ještě sami nemluví, ale už rozumí a přítomnost tlumočnicka je tak nezbytná. Fáze interakce obvykle trvá 4-5 týdnů a pokud vše probíhá v pořádku, je dítě poté adoptivním rodičům svěřeno do péče v rámci předběžného opatření, načež mohou společně vycestovat.

Překládání a tlumočení v rámci adopčního řízení je silně specifické. V první řadě je třeba si uvědomit, že zájmy *všech zúčastněných jsou obrovské*. Z toho důvodu může být tento druh komunitní-

---

⁸ V ČR je to Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí v Brně, viz <http://www.umpod.cz/urad/>.

⁹ Viz <http://www.umpod.cz/odkazy/>.

¹⁰ Viz https://www.kinderbescherming.nl/wat_doet_de_raad/afstand_screening_adoptie_en_afstammingsvagen/adoptie_van_een_kind_uit_nederland/.

---

ho tlumočení velmi náročný po emoční stránce. *Žadatelé o adopci k nám často přijíždějí plni obav a zkreslených představ o naší zemi, očekávají, že děti, které jsou umístěny v našich kojeneckých a dětských ústavech, žijí ve velmi špatných životních podmínkách.* Mnohdy mají vskutku minimální informace a tlumočnick by měl již v této oblasti „zasáhnout“ a snažit se dané záležitosti objasnit, čímž může pozitivně ovlivnit celou další komunikaci, ať užs *úřady, zaměstnanci ústavů* či se samotným dítětem. Zprostředkování cizí kultury je ne zřídka kdy průlomem komunikační bariéry. Obtížně se můžeme vyrovnávat rovněž s předsudky týkajícími se diskriminace. Tlumočnick se dostává do situace, kdy u něj na jedné straně vzniká potřeba *hájit domácí kulturu*, na druhé straně si musí zachovávat svou nestranost a nezávislost, jakožto jeden ze základních etických principů tlumočnicků. Stejně tak je tomu s etickým principem mlčenlivosti. *Žadatelé o adopci mohou* např. usilovat o poskytnutí různého druhu informací souvisejících buď s dítětem, nebo s jeho biologickou rodinou. Tlumočnickovi rozhodně nepřísluší, aby informace tohoto typu komukoli sděloval. *V dnešní době rapidního rozvoje sociálních médií* jsou však nejrůznější (osobní) informace mnohdy veřejně přístupné, aniž by o tom *úřady měly přehled*. Tlumočnick by měl zejména usilovat o to, aby pomáhal stavět pomyslný most mezi osobními potřebami a sny malého dítěte a svými mnohdy silně emotivními klienty, pro které bývají zejména první (*úřední*) rozhovory velkým nervovým vypětím.

6. ZÁVĚR

Na pozadí definování soudního tlumočnicka a překladatele v českém právu a nastínění vývoje české právní úpravy zákona o soudním tlumočení jsme se věnovali případové studii týkající se tlumočení v mezinárodním adopčním řízení, kde žadatelé pocházejí z Nizozemska a adoptují dítě pocházející z ČR. Cílem případové studie bylo vhlédnutí do specifik komunitního tlumočení v rámci mezinárodního adopčního řízení. Pokusili jsme se vyzdvihnout specifika

---

komunitního tlumočení oproti konferenčnímu tlumočení a zaměřili jsme se na některé etické principy, jimiž by se tlumočnický měl řídit. Zásadní role tlumočnicka v průběhu interakce s dítětem a našimi úřady v průběhu adopčního řízení způsobuje, že tlumočnický nese velkou odpovědnost a svou profesi musí vykonávat s maximální precizností, přesvědčením a nasazením. Velkou roli hraje také dávka empatie, kterou tlumočnický v průběhu tlumočení dokáže projevit, mnohdy to může mít zásadní dopad na celou komunikační situaci. Díky stoupajícímu počtu uchazečů, kteří projevují zájem o adopci v našich zeměpisných šířkách, si tato oblast v budoucnosti jistě zaslouží více pozornosti.

POUŽITÁ LITERATURA

- ČEŇKOVÁ, I. et al. (2001): *Teorie a didaktika tlumočení I.*, Praha: Univerzita Karlova Filosofická fakulta, 2001.
- DLABOVÁ, A. et al. (2006): *Tlumočení a jak na to aneb chcete, aby Vám rozuměli posluchači (a spolu s nimi i tlumočnický)?* Praha: JTP: Jednota tlumočnicků a překladatelů, 2006.
- DÖRFL, L. (2009): *Zákon o znalcích a tlumočnických. Komentář.* Praha: C.H.Beck, 2009.
- JEDNOTA TLUMOČNÍKŮ A PŘEKLADATELŮ: Jak se stát tlumočnickým nebo překladatelem? [cit. 23. 9. 2015] Dostupné na: http://www.jtpunion.org/spip/article.php3?id_article=1108
- JEDNOTA TLUMOČNÍKŮ A PŘEKLADATELŮ: Co potřebuji k získání „tlumočnického razítka“ aneb jak se stát soudním tlumočnickým. [cit. 23. 9. 2015] Dostupné na: http://www.jtpunion.org/spip/article.php3?id_article=1081
- KINDERBESCHERMING (2015). [cit. 23. 9. 2015] Dostupné na: https://www.kinderbescherming.nl/wat_doet_de_raad/afstand_screening_adoptie_en_afstammingsvagen/adoptie_van_een_kind_uit_nederland/
- KOMORA SOUDNÍCH TLUMOČNÍKŮ ČESKÉ REPUBLIKY (2015): Etický kodex. [cit. 20. 9. 2015] Dostupné na: <http://www.kstcr.cz/cz/kst-cr-eticky-kodex>

TOMÁŠEK, M. (2003): *Překlad v právní praxi*. Praha: Linde Praha, a.s., 2003.

Vyhláška č. 37/1967 Sb., k provedení zákona o znalcích a tlumočnících ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 167/1949 Sb., o stálých přísežných znalcích a tlumočnících, ve znění účinném ke dni 31.8.1959, §2.

Zákon č. 47/1959 Sb., o úpravě právních poměrů znalců a tlumočnicků, ve znění účinném ke dni 30.6.1967

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění zákona č. 286/2009 Sb., účinném ke dni 1.7.2009

Zákon č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících, ve znění účinném ke dni 1.7.1967 (Zákon č. 36/1967a)

Zákon č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících (ve znění č. 322/2006 Sb.) (Zákon č. 36/1967b)

O TERMINOLOGICKOM PRÍSTUPE PRI PREKLADE PRÁVNÝCH TEXTOV. PRÍKLADOVÁ ŠTÚDIA

*Jelena Ondrejko*vičová

Akadémia Policajného zboru v Bratislave
jelena.ondrejko

Abstract

The author details the so-called terminological approach, which she considers necessary to implement when legal documents are to be translated. The analysis of the approach is based on the description of the process of translating the Slovak term *zaistenie majetku* (seizure of property), which is used predominantly in the field of penal law. The aim of the study is to provide translators with possible solutions to concrete problems which may emerge in the process of translating the term into a foreign language. The terminological approach is one of translation strategies which translators of texts of legal nature should understand and be able to utilize.

Translators of legal terminology are obliged to practise comparative law.
Gérard-René De Groot (2000, s. 133)

ÚVOD

Cieľom nášho príspevku je poukázať na možnosti aplikácie terminologického prístupu pri preklade právnych textov. Bezprostredným podnetom a zdrojom faktografických údajov pre tento príspevok sa stali čerstvé skúsenosti autorky v oblasti prekladu pre potreby rezortu, v ktorom pôsobí – pre rezort ministerstva vnútra, konkrétne pre Policajný zbor SR, ktorý je jedným z častých zadávateľov súdneho prekladu a tlmočenia. Preklad pre potreby policajtov sa vyznačuje rôznymi špecifickými črtami, na ktoré autorka už poukazovala (Ondrejkošičová, 2015, konferencia SSPOL). Chceli by sme zdôrazniť, že vo väčšine prípadov ide o preklad a tlmočenie do cieľového jazyka, v našom prípade do nemčiny, a prekladateľ, aj keď nie je natívny hovoriaci, sa musí popasovať so všetkými nástrahami a problémami, ktoré ho čakajú na trnistej ceste k vytúženému výsledku; a podobne ako umelci o svojom výkone vždy pochybuje, či je dostatočne dobrý. Pritom jedným z problémov je nedostatočné množstvo, ba až absencia, úzko špecializovaných terminologických slovníkov, ktoré by v dostatočnej miere vyhovovali potrebám prekladateľov. Zo zorného uhla súdneho prekladateľa sa pozerá na tento problém prekladu podobným spôsobom aj Štefková (2015, s. 40): „Prekladateľ z/do málo rozšírených jazykov často nemá pre potreby právneho prekladu k dispozícii ani všeobecné, ani prekladové slovníky či terminologické databázy, a je preto odkázaný na náhradné analytické a verifikačné postupy ako používanie paralelných textov, zostavovanie a komparáciu právnych systémov.“ Vráťme sa ale k nášmu východiskovému bodu – prekladu¹ zo slovenčiny do cieľového jazyka.

---

¹ V tomto príspevku budeme pre úspornosť hovoriť o preklade, ale budeme mať vždy na mysli preklad a tlmočenie, pretože problematika, o ktorej budeme hovoriť, sa dotýka rovnako aj tlmočenia a na naše účely nie je potrebné zohľadňovať jeho osobitosti.

NIEKTORÉ TEORETICKÉ VÝCHODISKÁ SKÚMANIA PRÁVNEHO PREKLADU

Odborný preklad v oblasti práva sa líši od iného odborného prekladu v rôznych aspektoch. Za zásadný považujeme charakter právnych termínov; sú zásadne odlišné od termínov technických alebo prírodovedných. Právne termíny v rôznych jazykoch majú nielen inú jazykovú podobu, ale aj inú „pojmovú náplň“, ktorá je málokeď úplne identická v dvoch rôznych právnych systémoch. Nemáme tu k dispozícii predmety reálneho sveta, ktoré môžeme identifikovať podľa ich fyzikálnych či iných vlastností a ktoré nám slúžia ako *tertium comparationis* pri porovnávaní jazykových pomenovaní v rôznych jazykoch, ale pojmy a vzťahy, existujúce v spoločnosti. *Tertium comparationis* pre porovnanie práva nie je samotný právny predpis, ale obsah, ktorý tento predpis upravuje. V tomto bode prekladateľ vlastne začína používať metódy vednej disciplíny, ktorá sa zvykne nazývať *funktionale Rechtsvergleichung* a ktorá sa zaoberá práve tým, čo rieši každý prekladateľ vo svojej mikrodimenzii – popisuje spoločenský problém a nachádza varianty a spôsoby jeho riešenia v rôznych právnych systémoch, používajúc pritom metódu porovnávanie právnych noriem. Toto porovnávanie práva môžeme chápať ako podstatnú súčasť terminologickej práce a ako nástroj prekladateľa pri hľadaní funkčného ekvivalentu v inom právnom systéme.

Na problémy pri preklade právnej terminológie, vyplývajúce z rozdielov právnych systémom jednotlivých štátov, poukazovali už predstavitelia viedenskej terminologickej školy Arnzt a Picht (1991, s. 173): „Aufgrund der Unterschiedlichkeit der Rechtssysteme ist die Erarbeitung juristischer Terminologien in mehreren Sprache nicht allein eine sprachliche, sondern zugleich eine juristische Aufgabe, die sich nicht selten der Rechtsvergleichung der Rechtssysteme annähert.“

Pozrieme sa bližšie na toto spomínané porovnávanie právnych systémov. Zo samotného termínu „systém“ vyplýva, že ide o štruktúru, ktorá sa vyznačuje vzťahmi rôzneho druhu: hierarchické, lo-

---

gické, kauzálne, temporálne a iné. Ale už aj Arnzt a Picht pripúšťajú, že oblasť práva predstavuje veľmi rôznorodú oblasť, pre ktorú je typické veľmi heterogénne členenie, a vzťahy medzi jednotlivými časťami systému nemusia mať vždy logické súvislosti v užšom zmysle (Arnzt – Picht, 1991, s. 173). Pri vytváraní terminologických systémov existuje štandardný postup podľa STN ISO 704. Najprv sa vymedzí tematická oblasť a následne sa vytvorí pojmový systém. Ten sa tvorí excerpciou vybraných zdrojov, relevantných pre konkrétnu oblasť záujmu. Podľa názoru Machovej (1995, s. 143) ide o tzv. pseudopreskriptívne termíny, teda termíny, ktoré nie sú a ani nemôžu byť zafixované v medzinárodných a vnútroštátnych ISO normách. Na vytvorenie pojmového systému sme excerpovali okruh zdrojov pre pseudopreskriptívne termíny podľa Machovej (ibid.) a ISO normy 10241: 1. právne dokumenty (zákony a i.) a 2. diela uznávaných vedeckých autorít v danej oblasti – monografie, učebnice, články odborníkov. Pri výbere diel uznávaných vedeckých autorít sme sa riadili zásadami: čím viac materiálu, tým lepšie, materiál musí byť vytvorený natívnymi hovoriacimi, je potrebná vysoká úroveň odbornej kompetencie zdroja a autora zdroja, ako aj aktuálnosť.

Všeobecne je známa schéma o ekvivalencii termínov v dvoch jazykoch, ktorá vychádza z matematického modelu Eulerových kruhov a ktorú uvádzajú aj Arnzt a Picht (1995, s. 175). Termíny 1. môžu byť úplne ekvivalentné (vollständige begriffliche Äquivalenz), 2. môžu sa len čiastočne prekrývať vo svojich významoch (Überschneidung), 3. môžu byť vo vzťahu inklúzie a 4. nemajú žiadnu ekvivalenciu (keine begriffliche Äquivalenz). Právny preklad nemôžeme obmedziť len na hľadanie vhodných ekvivalentov, ale aj s ohľadom na skopos prekladu musí prekladateľ zoči-voči termínu spraviť rozhodnutie a použiť niečo, čo on v danom kontexte a za daných okolností považuje za ekvivalent. Vychádzame zo zásady, že skopos je síce rozhodujúci pri voľbe ekvivalentu, teda aj pri voľbe vhodnej prekladateľskej stratégie pri hľadaní ekvivalentu, ale toto hľadanie naráža na isté hranice, ktoré sú dané samotnou povahou termínu. V nasledujúcom príklade sa pokúsime poukázať na hra-

---

nice, kde končí nutné hľadanie ekvivalentu termínu v cieľovom jazyku, resp. hľadanie množiny ekvivalentov, ktoré prichádzajú do úvahy pri preklade v súlade so skoposom prekladu.

PRÍPADOVÁ ŠTÚDIA

Pozrieme sa bližšie na termín *zaistenie majetku*, ktorý sme identifikovali ako termín v texte určenom na preklad, a na jeho príklade sa pokúsime priblížiť najprv lexikologický a potom terminologický prístup pri preklade do nemeckého a ruského jazyka. Hneď na začiatku uvedieme, že ide o preklad termínov slovenskej legislatívy do nemeckého jazyka. Pri preklade a vytváraní pojmového systému sme sa opierali výlučne o legislatívu a odborné texty pochádzajúce zo Spolkovej republiky Nemecko. Zohľadnenie rakúskych a švajčiarskych právnych konvencií nebolo predmetom tejto štúdie, ale určite by bolo námetom pre ďalší výskum v tejto oblasti.

Hneď na začiatku uvedieme, že termín *zaistenie majetku* nie je v *Krátkom slovníku slovenského jazyka* uvedený. Lexikograficky spracovanú máme k dispozícii len lexému *zaistenie*, a to v piatom zväzku *Slovníka slovenského jazyka z roku 1965*:

zaistenie, -ia *str.* zabezpečenie, zaručenie niečoho: *materiálne z.* (napr. detí, rodiny) *finančné, materiálové z.* (napr. stavby); *voj.* súhrn opatrení, ktorými sa vojenský útvar chráni pred nepriateľským prepadnutím al. prieskumom: *pochodové, priame, strážne, bojové z.*; *Stráže boli rozostavené, veliteľ nezabudol nikdy na zaistenie.* (Rys.) (SSJ, 1965)

Rešerš v renomovaných odborných prekladových slovníkoch ukazuje nasledovný stav:

Slovensko-nemecké slovníky

Slovník od Krenčeyovej a Krenčeya (2002, s. 942) rozlišuje medzi zaistením vecí a osoby:

---

zaistenie 1. (zabezpečenie) Absicherung, Rückversicherung, Sicherheit, Sicherstellung, Sicherung
2. (zatknutie) Gewahrsam, Verhaftung

Prvý význam – zabezpečenie – má veľa ekvivalentov, medzi ktorými sa nachádzajú napr. aj tie, ktoré sú relevantné pre oblasť poisťovníctva (Rückversicherung), ale aj pre oblasť trestného práva (Sicherstellung).

Slovensko-nemecký policajný slovník od Masárovej (2004, s. 192) obsahuje heslo *zaistenie*, ktoré má tri skupiny ekvivalentov:

zaistenie 1. poistenie – Absicherung **2. zabezpečenie**
– Sicherung **3. zadržanie (drog, vozidla)** Sicherstellung

Slovensko-ruské slovníky

Velký slovensko-ruský slovník vydaný Slovenskou akadémiou vied obsahuje heslo *zaistenie* v niekoľkých významoch, z ktorých uvádzame len význam č. 7 (1995, s. 245):

zadržanie, zatknutie – задержание, арест: задержание преступника, арест на имущество.

Z uvedených ekvivalentov vyplýva, že ruština, tak ako aj nemčina, rozlišuje medzi zaistením veci a zaistením (zadržaním) osoby.

Slovník bezpečnostno-právnéj terminológie pre študentov Akadémie PZ v Bratislave od Ondrejkočičovej (2011, s. 63) termín *zaistenie* neobsahuje vôbec, ale má heslo *zaistiť*, v ktorom sa rozlišuje medzi významami *zaistiť osobu* a *zaistiť majetok*:

zaistiť majetok – наложить арест на имущество
zaistiť osobu podozrivú zo spáchania trestného činu
– задержать подозреваемого в преступлении

Pre nezáväznú porovnanie nazrieme aj do česko-ruského slovníka Dlouhej, odborníčky na ruskú trestnoprávnu terminológiu. V jej Česko-ruskom odbornom slovníku (2002, s. 262) máme termín *zajištění* vo význame *zabezpečení* a slovné spojenie *zajistit majetek*.

---

zajištění (stop, věci) – обеспечение следов, вещей
zajistit – наложить арест на имущество
zajistit majetek – наложить арест на имущество

Ďalším krokom v lexikologickom postupe bolo zistenie významov slovesa *zaistiť* v nemčine a ruštine a ustálených slovných spojení, ktoré ale pre rozsah štúdie neuvádzame. Rešerš opačným smerom, založená na všeobecnom ovládaní obidvoch cudzích jazykov, teda nemčina – slovenčina a ruština – slovenčina, nás privedie bližšie k hľadaným termínom.

Nemecko-slovenské slovníky

Slovník od Krenčeyovej a Krenčeya uvádza heslá *Beschlagnahme*, *Einziehung*, *Sicherstellung* (2002, s. 76, 126, 355):

Beschlagnahme konfiškácia, skonfiškovanie na návrh súdu

Beschlagnahme von beweglichen Sachen zhabanie hnutel'ných vecí

Einziehung 1. inkaso 2. konfiškácia/konfiškovanie, prepadnutie vecí, skonfiškovanie na návrh súdu, zhabanie

3. ... (a ďalšie, pre túto štúdiu irelevantné významy)

Sicherstellung zabezpečenie, zaistenie

Nemecko-slovenský policajný slovník od Ďurča (2002, s. 33, 51, 121) uvádza nasledovné heslá:

Beschlagnahme zabavenie

beschlagnahmen zabaviť, zhabať

Einziehung 1. zhabanie, konfiškácia 2. ... (a ďalšie, pre túto štúdiu irelevantné významy)

sicherstellen 1. zabezpečiť, 2. zaistiť, Spuren sicherstellen, 3. zhabať

Sicherstellung 1. zabezpečenie, zaistenie 2. zaistenie, zhabanie

---

Rusko-slovenské a rusko-české slovníky

Rusko-slovenský slovník z roku 1989, aj keď je staršieho dáta, je podľa nás, čo sa týka počtu hesiel, najrozsiahlejší z tých, čo máme k dispozícii na trhu. Uvádza heslá (1989, s. 24, 77, 189):

арест – 1. väzenie 2. zátvor: наложить арест на имущество
– uvaliť zátvor na majetok

выемка – zabavenie (*pri prehliadke*): выемка документов
– zabavenie dokumentov

изъятие – 1. výnimka, odchýlka 2. stihnutie z obehu

V rusko-slovenskej časti *Slovníka bezpečnostno-právnej terminológie pre študentov Akadémie PZ v Bratislave* od Ondrejkočičovej (2011, s. 16, 7) máme len heslá:

изъять – zabaviť

изъять при обыске – zabaviť pri domovej prehliadke

арест – zatknutie, zadržanie

наложить арест – zabaviť majetok

произвести арест – zatknúť

Heslo **выемка** absentuje.

Dlouhej *Rusko-český slovník* (2000, s. 12, 38, 80) uvádza tieto heslá:

арест имущества – zabavení, obstavení majetku

выемка – zabavení, odebrání

изъятие – 1. odněті, zabavení 2. výjimka, vynětí, stažení

изъять – odejmout, vyřadit, zabavit, zkonfiskovat, stáhnout

Facit lexikologickej rešerše je, že 1. v obidvoch cieľových jazykoch musíme rozlišovať medzi zaistením veci a zaistením osoby a 2. sú viaceré ekvivalenty termínu *zaistenie*: zabezpečenie, zhabanie, zabavenie, konfiškácia a iné, rozdiel medzi nimi ale nie je explicitne zaznačený.

Obrátíme sa teda na odbornú literatúru z oblasti **tretného práva** a pokúsime sa o terminologický prístup a opísanie pojmovej štruk-

---

túry termínu *zaistenie majetku*. Použijeme tu v prvom rade základné právne predpisy ako Trestný zákon, Trestný poriadok, zákon o Policajnom zbore, zákony o polícii príslušných krajín a taktiež diela uznávaných vedeckých autorít v danej oblasti.

Slovensko

Predovšetkým musíme rozlišovať medzi *zaistením osoby*² a *zaistením majetku*. *Zaistenie majetku*. Z časového hľadiska môže ísť o dočasné alebo trvalé odňatie majetku. Ak ide o trvalé odňatie majetku, môžeme hovoriť o zhabaní majetku. Pojem *konfiškácia* slovenská právna úprava nepozná³ a takisto sa v nej nestretáme ani s termínom *zabavenie*, hoci sa táto lexéma v odborných textoch používa pomerne často. Rozlišujeme medzi zhabaním veci a zhabaním majetku; to druhé sa dáva do súvislosti s trestnou zodpovednosťou právnických osôb. *Zaistenie majetku* ako dočasné odňatie majetku sa ďalej člení z vecného hľadiska na 1. *zaistenie majetku* mimo trestného konania a 2. *zaistenie majetku* v rámci trestného kona-

---

² *Zaistenie osoby* v tomto článku podrobnejšie nerozoberáme. Spomenieme len okrajovo, že tu takisto existuje klasifikácia zohľadňujúca to, podľa akých právnych predpisov prebieha. Podľa zákona o Policajnom zbore hovoríme o *zaistení*, podľa Trestného poriadku hovoríme o *zadržení* a ak je osobu potrebné zaistiť, pretože je na ňu vydaný zatýkací rozkaz, použijeme termín *zatknutie*. Takže máme rad termínov *zaistenie – zadržanie – zatknutie*. Tieto vzťahy medzi termínmi musíme brať do úvahy pri preklade do nemčiny a do ruštiny. V nemčine musíme zvážiť výber napríklad medzi *festhalten*, *Festnahme*, *vorläufige Festnahme* a *Verhaftung*, prípadne ďalšími termínmi. V ruštine prichádzajú do úvahy termíny *задержание*, *административное задержание*, *взятие под стражу* a *арест*.

³ Termín *konfiškácia* slovenský právny systém nepozná, ale používa sa pri preklade nadnárodných právnych predpisov. Napríklad názov dokumentu, ktorý je v nemčine Übereinkommen des Europarates über *Geldwäsche* sowie *Ermittlung, Beschlagnahme und Einziehung von Erträgen aus Straftaten*, bol preložený do slovenčiny ako *Dohovor Rady Európy o praní špinavých peňazí, vyhľadávaní, zaistení a konfiškácii ziskov z trestnej činnosti*, čo svedčí o nekonzistentnosti pôvodnej slovenskej právnej terminológie a terminológie v prekladoch do slovenského jazyka.

---

nia. Toto členenie je z hľadiska slovenského práva veľmi dôležité, pretože ide o zaistenie majetku, ktoré sa vykonáva podľa Trestného poriadku alebo podľa iných právnych predpisov, napríklad podľa zákona o Policajnom zbore. Ďalej v rámci trestného konania sa zaistenie majetku vykonáva ako a) povinnosť na vydanie veci, b) odňatie veci, c) prevzatie zaistenej veci, d) prehliadka domova a iných priestorov a pozemkov. Okrem toho existujú ďalšie zaistovacie inštitúty ako zaistenie nároku poškodeného a zaistenie výkonu trestu prepadnutia majetku (Ivor et al., 2010; Stieranka, 2010).

Všimnime si tu polysémiu, resp. homonymiu termínov (ak budeme homonymiu chápať podľa Arnzta a Pichta ako čiastkový prípad polysémie; Arntz – Picht, 1991, s. 136), ktorá nemusí byť jasná na prvý pohľad: zaistenie ako odňatie majetku a zaistenie (ide o zaistenie výkonu trestu) ako zabezpečenie, realizácia. Uvedomenie si tejto polysémie je dôležité aj pre správne zvolenie cudzojazyčného ekvivalentu.

Nemecko

Odborná publikácia *Polizeilexikon* definuje termín **Beschlagnahme** ako „zwangsweise Wegnahme eines Gegenstandes, dessen Sicherstellung zulässig ist, um ein öffentlich-rechtlichen Verwahrungsverhältnis zu begründen. In den [...] Polizeigesetzen ist die Beschlagnahme als eigenes Rechtinstitut nicht vorgesehen. Danach ist die Beschlagnahme eine Sicherstellung, die unter Anwendung von Zwang durchgesetzt wird“ (Polizeilexikon, 1995, s. 63). Zaistenie majetku, označované termínom *Beschlagnahme*, sa vykonáva v rámci trestného konania. Použitie rôznych právnych inštitútov, nielen odňatie majetku, sa rozlišuje aj podľa toho, či ide o preventívne odrazenie nebezpečenstva – präventive Gefahrenabwehr –, alebo represívne stíhanie trestných činov – repressive Verfolgung von Straftaten. Ide o tzv. dvojitú funkciu policajného konania (Doppelfunktion polizeilichen Handels), ako ju uvádza Gusy (2003, s. 11). Ak zaistenie majetku vykonáva policajt ako predbežné opatrenie, ide o úkon najčastejšie označovaný termínom **Sicherstel-**

---

lung⁴: „Sicherstellung, Begründung eines öffentlich-rechtlichen Verwahrungsverhältnisses über eine Sache“ (ibid.). **Einziehung** je termín označujúci právny inštitút, ktorého účelom realizácie je následné prepadnutie/zhabanie (Verfall) majetku: „Einziehung ist eine entschädigungslose Enteignung, als dessen Folge das Eigentum auf den Fiskus übergeht. Im Strafverfahren ist die Entziehung eine Nebenstrafe bzw. Sicherungsmaßnahme“ (ibid.).

Rusko

Pre *zaistenie majetku* sa používa termín **изъятие** bez ohľadu na to, či tento právny úkon vykonáva policajt, vyšetrovateľ alebo príslušník iných bezpečnostných orgánov. **Изъятие** – zaistenie sa vykonáva v dvoch podobách, a to ako **обыск** – domová prehliadka – alebo ako **выемка** – zaistenie vecí, o ktorej je vopred známe, na akom mieste sa nachádza. Vykonávajú sa len v súlade s Trestným poriadkom Ruskej federácie. Okrem toho je možné zaistenie majetku na účely budúceho zabezpečenia výkonu trestu prepadnutia majetku v súlade s Trestným poriadkom Ruskej federácie (Безлепкин, 2016, s. 174). Označuje sa termínom **наложение ареста на имущество**. **Конфискация** je termín označujúci druh trestu, a to **безвозмездное отчуждение имущества в постоянную собственность государства как санкция за правонарушение** – bezodplatné odcudzenie majetku do trvalého vlastníctva štátu ako sankcia za trestný čin.

Nesmieme zabúdať ani na ďalšiu analýzu termínov, teda či existujú odvodené slovesá, s akými pádmi sa používajú atď. Napríklad termín **выемка** v ruštine nemá odvodené sloveso, používa sa len v slovnom spojení **произвести выемку**. Ako synonymum sa používa sloveso **изъять** a odvodené prídavia **изъятый, изымаемый**.

---

⁴ Vo väčšine zákonov o polícii (Polizeigesetz) Nemecka sa používa termín *Sicherstellung*, ale v niektorých právnych normách sa stretáme aj s termínmi *Beschlagnahme* a *Einziehung*.

ZHRNUTIE

Lexikologická sonda termínu zaistenie majetku nedala postačujúce výsledky, preto sme siahli po terminologickom prístupe. Preštudovanie príslušnej odbornej literatúry a konzultácie s odborníkmi nás priviedli k vytvoreniu pojmového systému rozoberaného termínu. Pojmový systém v oblasti práva sa vyznačuje inými druhmi vzťahov, ako sú v bežnom pojmovom systéme; vzťahy medzi pojmi nemusia byť prísne hierarchické, čo je typické pre pojmový systém, ako ho poznáme z technických oblastí. Vysoká úroveň polysémie (resp. homonymie) termínov sťažuje proces pochopenia spleťtých vzťahov medzi právnymi termínmi. Analýzou týchto pojmových systémov sme dospeli k názoru, že by preklad zo slovenčiny do nemčiny mohol byť nasledovný:

Zaistenie majetku	Einziehung
Zaistenie majetku mimo trestného konania	Sicherstellung
Zaistenie majetku v rámci trestného konania a) povinnosť na vydanie veci b) odňatie veci c) prevzatie zaistenej veci d) prehliadka domova a iných priestorov a pozemkov Ak je v rámci trestného konania fyzickej osobe vznesené obvinenie: a) zaistenie nároku poškodeného b) zaistenie výkonu trestu prepadnutia majetku	Beschlagnahme a) Herausgabepflicht b) Entzug einer Sache c) Übernahme einer Sache d) Durchsuchung a) Sicherung der Befriedigung von Ansprüchen des Beschädigten b) Sicherung des Strafvollzuges des Verfalls

Keby sme mali postupovať opačne, teda z nemčiny do slovenčiny, prichádzali by do úvahy nasledujúce riešenia:

Verfall	prepádnutie majetku
Sicherstellung	zaistenie / zaistenie policajtom alebo zabezpečenie (vo význame Sicherung)
Beschlagnahme	zaistenie
Einziehung	zaistenie / zhabanie

Zámernne sme nepoužili lexému *konfiškácia* z vyššie uvedených dôvodov, ale vidíme tu priestor na odbornú diskusiu, keďže *konfiškácia* si už našla cestu do textov, ktoré boli preložené do slovenčiny a ktoré sa stali súčasťou slovenského právneho poriadku, ako je to v prípade spomínaného *Dohovoru Rady Európy o praní špinavých peňazí, vyhľadávaní, zaistení a konfiškácii ziskov z trestnej činnosti*. Musíme konštatovať, že ani po preskúmaní pojmového systému sa nám nepodarilo navrhnúť jednoznačné ekvivalenty v slovenčine. Vhodná voľba ekvivalentu v konkrétnom preklade bude ďalej závisieť od skoposu textu, a teda od neho sa budú odvíjať ďalšie prekladateľské stratégie, ktoré zvolí prekladateľ pri svojej práci.

Pre porovnanie sa teraz pozrieme, ako rozoberaný terminologický problém vyriešili prekladatelia nemeckého Trestného poriadku do ruštiny:

Beschlagnahme Beschlagnahmen / in Beschlag nehmen	выемка изъять (предметы ... должны быть ... изъять)
Sicherstellung	процессуальное обеспечение предметов (procesné zabezpečenie vecí, teda keď je lexéma Sicherstellung použitá aj v nemčine vo význame <i>zabezpečenie</i>)
Einziehung	изъятие (stiahnutie, odňatie)
Verfall	конфискация

Dôsledné porovnanie paralelných textov ukázalo, že autori prekladu boli maximálne dôslední v používaní zvolenej terminológie, a preto sa z hľadiska týchto termínov preklad vyznačuje vysokou mierou konzistentnosti. Bohužiaľ, musíme konštatovať, že na Slovensku neexistuje preklad ani nemeckého Trestného zákona a ani Trestného poriadku do slovenčiny alebo naopak, a tak nemáme s čím tieto údaje porovnať.

Samozrejme, uviedli sme len návrhy, ktoré sa môžu stať predmetom odbornej diskusie. Vo všeobecnosti chceme ešte poznamenať, že pri volení správneho ekvivalentu musíme brať do úvahy to, o aký právny inštitút ide, teda v súlade s akými právnymi predpismi sa zaistenie majetku vykonáva, či je dôležité, na aký účel sa vykonáva, na čí rozkaz a aká osoba ho môže vykonávať.

ZÁVER

Porovnanie právnych systémov je jedným z nevyhnutných predpokladov pre preklad textov z oblasti práva. V praxi je prekladateľ konfrontovaný s chýbajúcimi alebo neúplnými informáciami v prekladových slovníkoch. Domnievame sa, že výlučne lexikologický prístup pri preklade právnych textov nemôže a ani nikdy nebude postačujúci, pretože žiadny prekladový slovník z oblasti práva nemôže obsiahnuť všetky termíny. Už len preto, lebo oblasť práva, aj keď sa na prvý pohľad zdá veľmi konzervatívna, sa dynamicky rozvíja, pretože sa v pohybe nachádza samotný právny diskurz (legislatívna činnosť, právna interakcia občania verzus štát, vedecké skúmanie v oblasti práva atď.). Čiastočné východisko a zároveň pomoc pre praktickú činnosť prekladateľov vidíme v terminologickom prístupe, ktorý dáva metodologický návod na porovnávanie právnych systémov. Aj preto považujeme za dôležitý výrok holandského terminológa De Groota, ktorý sme uviedli v úvode štúdie. Prekladateľ právnych textov má funkčný model, ktorý môže aplikovať pri každom ďalšom preklade. Terminologický prístup je veľmi náročný na čas, vedomosti a objem odbornej literatúry, ktorú musí prekladateľ

---

preštudovať. Preto je potrebný ďalší výskum kompetentných vzdelávacích a výskumných inštitúcií v oblasti porovnávacej terminológie právnych systémov.

POUŽITÁ LITERATÚRA

- DE GROOT, G.-R. (2000): Translating Legal Information. In: Zaccaria, G. (Hrsg.): *Übersetzung im Recht / Translation in Law (Jahrbuch für juristische Hermeneutik Yearbook of Legal Hermeneutics)*. Münster, 2000, s. 131-149.
- Dohovor Rady Európy o praní špinavých peňazí, vyhľadávani, zaistení a konfiškácii ziskov z trestnej činnosti a financovaní terorizmu (tzv. Varšavský dohovor) zo dňa 16. 5. 2005.
- DOROTIAKOVÁ, V. et al. (1989): *Rusko-slovenský slovník*. Bratislava: SPN, 1989.
- DLOUHÁ, O. (2002): *Česko-ruský odborný slovník policejné právní terminologie a kriminálního slangu*. Praha: Police history, 2002.
- DLOUHÁ, O. (2000): *Rusko-český odborný slovník policejné právní terminologie a kriminálního slangu*. Praha: Police history, 2000.
- ĎURČO, P. (2002). *Nemecko-slovenský policajný slovník*. Bratislava: Akadémia PZ, 2002.
- ĎURČO, P. et al. (2007): *Bezpečnostnoprávna terminológia*. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2007.
- GUSY, Ch. (2003): *Polizeirecht*. Tübingen: J.C.B. Mohr (Paul Siebeck), 2003.
- IVOR, J. et al. (2010): *Trestné právo procesné*. Druhé, doplnené a prepracované vydanie. Bratislava: IURA EDITION, 2010.
- ISO 10241-1:2011: Terminological entries in standards – Part I General requirements and examples of presentations.
- ISO 704: Terminology work – principles and methods.
- Krátky slovník slovenského jazyka* (KSSJ). Red. J. Kačala – M. Pisárčiková – M. Považaj. 4. dopl. a upr. vyd. Bratislava: Veda, 2003. Dostupné na: <http://slovník.juls.savba.sk/>
- KRENČEYOVÁ, A. – KRENČEY, I. (2002): *Nemecko-slovenský a sloven-*

-
- sko-nemecký prekladateľský slovník*. Bratislava: CCJ – Ivan Krenčey, 2002.
- MACHOVÁ, S. (1995): Terminografie. In: Čermák, F. – Blatná, R. (eds.): *Manuál lexikografie*. Praha: H&H, 1995, s. 137-157.
- MASÁROVÁ, M. (2004): *Slovensko-nemecký policajný slovník*. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2004.
- ONDREJKOVIČOVÁ, J. (2011): *Slovník bezpečnostno-právnej terminológie pre študentov Akadémie PZ v Bratislave. Rusko-slovenský a slovensko-ruský*. Bratislava: Akadémia PZ, 2011.
- Polizeilexikon*, hrsg. von Reinhard Rupprecht. Mit Beitr. von Robert Altmann – 2., völlig Neubearb. und wesentlich erw. Aufl. Heidelberg: Kriminalistik-Verl., 1995.
- Slovník slovenského jazyka (SSJ). V. V – Ž*. Red. Š. Peciar. Bratislava: Vydavateľstvo SAV, 1965.
- STIERANKA, J. (2010): Súčasný stav a možnosti odhaľovania výnosov z neznámych zdrojov v slovenskej republike. In: *Zborník štúdií Výnosy z trestné činnosti, jejich odhalování, identifikace a možnosti jejich odčerpání*. Praha: Policejní akademie ČR.
- ŠTEFKOVÁ, M. (2015): Právna komunikácia v kombináciách málo rozšírených jazykov. In: *Preklad z/do málo rozšírených jazykov. 3. zborník prednášok z 3. medzinárodnej konferencie 27. a 28. november 2015 Bratislava*. Bratislava: IRIS, 2015, s. 34-44.
- Veľký slovensko-ruský slovník. VI diel. Vy – Ž*. Bratislava: Veda, 1995.
- Zákon č. 171/1993 Z. z. o Policajnom zbore v znení neskorších predpisov.
- Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov.
- БЕЗЛЕПКОВ, Б. Т. (2016): *Комментарий к Уголовно-процессуальному кодексу Российской Федерации (постатейный)*. 13-е изд., перераб. и доп. Москва: Проспект, 2016.
- ГОЛОВНЕНКОВ, П. – СПИЦА, Н. (2012): *Уголовно-процессуальный кодекс Федеративной Республики Германия – Strafprozessordnung (StPO) – Научно-практический комментарий и перевод текста закона*. Potsdam: Universitätsverlag Potsdam, 2012.

ENTSCHEIDENDE MERKMALE EINES GERICHTSDOLMETSCHERS

Tomáš Sovinec

Univerzita Komenského v Bratislave, Filozofická fakulta,
Katedra germanistiky, nederlandistiky a škandinavistiky
tomas.sovinec@uniba.sk

Abstract

Interpreting is one of the oldest professions of all time and in spite of that, it has still been able to keep its role and status in the present-day society. Licensed court interpreters and translators in the Slovak Republic are often found in the shade of legal experts. The act laying down the rules for the pursuit of this activity (Act No. 382/2004 on Experts, Interpreters and Translators) covers also the activity of experts in the Slovak Republic, who are strongly represented. They are, inter alia, united in the Slovak Chamber of Experts and are therefore in a better position in regard to negotiating. Thus, licensed court interpreters are regarded to be confident in all aspects of their profession in order to be successful in the labour market. That fact, in particular, was a trigger that set in motion a course of events leading to writing this article. Its aim is to present a few interesting conditions necessary for the pursuit of the licensed court interpreter's activity.

Die Idee für diesen Beitrag entstand während meiner Arbeit als freiberuflicher Dolmetscher in der Zeit von 2002 bis heute. Ich bin seit 2007 auch beeidigter Gerichtsübersetzer für die deutsche Spra-

---

che in der Slowakei und arbeite auch als beedigter Dolmetscher. Das Dolmetschen scheint manchmal ein bisschen im Schatten des Übersetzens zu stehen. Auch im Rahmen der Translatologie wird viel mehr das Übersetzen in den Vordergrund gestellt. Gerade aus diesem Grunde ist es meiner Meinung nach wichtig, über das Dolmetschen zu schreiben und auch Forschung auf diesem Feld zu betreiben. Außerdem wird sehr oft der Beruf des Dolmetschers auf die Tätigkeit eines helfenden Instrumentes degradiert. Nur selten wird der Dolmetscher als ein gleichberechtigter Partner im Rahmen von Veranstaltungen angesehen. Der Beruf wird eher verpönt, als ein Beruf der nur eine ergänzende Funktion hat.

1. VORBEREITUNG DES DOLMETSCHERS AUF DIE LEISTUNG

Die Vorbereitung auf die Dolmetschleistung stellt einen bedeutenden Teil der erfolgreichen Dolmetscharbeit dar. Dieser Teil wird bei der Entlohnung der Dolmetscher sehr oft gar nicht berücksichtigt, sie werden nämlich immer nur nach einem Stundensatz bezahlt. Wie viele Stundensätze aber die Vorbereitung dauerte, das interessiert keinen. Wobei bei den Gerichtsdolmetschern und –übersetzern über sog. Pauschalausgaben auch der Ersatz dieses Aufwandes möglich ist. Ich bin der Meinung, dass der Dolmetscher gerade bei der Vorbereitung viel Vokabular gewinnt und sowohl sein Selbstbewusstsein als auch Sachwissen aufbaut und erweitert. Es gibt aber Untersuchungen, die sich dem Vergleich einer gründlichen Bearbeitung eines Manuskripts und einer vorlagenlosen und stärker semantisch orientierten Verarbeitung widmen. „Das strategische Verhalten beginnt nicht erst im Dolmetschprozess, sondern bereits mit der Vorbereitung (vgl. Kalina, 1986, S. 174). Die Fähigkeit der effizienten, den Erfolg stützenden Vorarbeit ist Teil der Dolmetschkompetenz. Die professionelle Vorbereitung auf Themen und unterschiedliche Präsentationstypen einer Konferenz ist integraler Bestandteil einer Dolmetschleistung. Hierzu muss der Dolmetscher Wissen um die Ziele und Methoden einer solchen Vorbereitung besitzen. Er muss

---

auch Wissen darüber haben, wie er das erworbene Sach- und Sprachwissen organisiert, um es auch bei späteren Einsätzen wieder nutzen zu können (Bedeutung der retrospektiven Aufarbeitung)“ (Kalina, 1998, S. 202). Bei diesem Satz ist zu erwähnen, dass es nicht immer leicht ist, die Informationen retrospektiv aufzuarbeiten. Es folgen nämlich nächste Aufträge, Informationen und Vorbereitungen. Die Wortschätze sollten deswegen bereits bei der ersten Aufbereitung sorgfältig nach Themen und von A bis Z geordnet sein. Die Einordnung je nach Kunden oder Branche ist sehr hilfreich. Man kann dann nämlich auf die bereits fertigen Glossare zurückgreifen, ohne diese suchen zu müssen. Der Austausch von Glossaren mit Kollegen vor einem Auftrag ist auch von großer Wichtigkeit. Es hat nämlich jede/r Kollegin/Kollege ihre/seine eigene Art und Weise, wie sie/er die Glossare zusammenstellt. Solch eine Abstimmung vor dem Auftrag verkürzt das „Einführungsgespräch“ kurz vor dem Beginn der Veranstaltung, wo es sicher auch einige andere wichtige Dinge noch zu regeln gibt. Beim Dolmetschen vorm Gericht ist auch der Kontakt mit dem Richter oder Ermittler im Fall von Vernehmungen sehr wichtig. Man kann dadurch wertvolle Informationen erwerben, die einem Gerichtsdolmetscher bei der Verhandlung wo der Stress viel größer ist helfen können.

2. ENTSCHEIDENDE MERKMALE

Es ist nicht leicht, die entscheidenden Merkmale oder ein erfolgversprechendes Profil zu schildern. Es gibt nämlich auch Menschen in diesem Beruf, die ihn nie erlernt haben und trotzdem alle Fertigkeiten besitzen, um ausgezeichnete Dolmetscher und Übersetzer zu sein. Ich widmete mich im Rahmen meiner weitgehenden Forschung innerhalb einer Umfrage unter den Studenten und den professionellen Dolmetschern auch der Frage nach der Definition eines Dolmetschers und den Voraussetzungen, die ihn zu einem richtigen Dolmetscher machen können. Dies ist jedoch zurzeit nicht Gegenstand dieses Beitrags.

Zuerst aber ein Einblick in die Theorie. Die Dolmetscher haben nur dann eine Chance auf dem Markt und vorm Gericht als Verhandlungsdolmetscher, wenn sie tatsächlich als qualifizierte Experten für die Beziehungen zwischen verschiedenen Sprachen und Kulturen ihren Wert nachweisen können. Sie müssen jedoch im juristischen Milieu auch ein „juristisches Minimum“ beherrschen. Darunter versteht man ein Studium von Übersetzen und Dolmetschen an einer Universität, eine bestimmte Zahl an übersetzten Rechtstexten und Verdolmetschungen mit Schwerpunkt Rechtswissen. Wobei es nicht leicht ist, Erfahrungen auf diesem Feld zu sammeln. Deswegen sind die Voraussetzungen und Prüfungen in der Slowakei relativ streng festgelegt. Das Justizministerium der Slowakischen Republik, welches die Liste der eingetragenen Sachverständigen, Dolmetscher und Übersetzer führt, trägt nur jene natürliche Personen ein, die folgende Voraussetzungen erfüllen müssen:

Rechtsfähigkeit in vollem Umfang, nicht vorbestraft, Abschluss in jenem Fach in welchem Sie die Eintragung in die Liste beantragt, abgeschlossener Speziallehrgang (sog. Fachminimum), eine fachliche Erfahrung von mindestens fünf Jahren, erfolgreich bestandene Fachprüfung usw.

Daraus ist ersichtlich, dass die Vorschriften die Fachlichkeit der eventuellen Bewerber ausreichend überprüfen. Im vergangenen Jahr hat das Justizministerium eine neue Form der Abwicklung der fachlichen Prüfungen in Dolmetschen und Übersetzen erprobt: „Odborná skúška tlmočníka (odborná komunikácia, konzekutívne tlmočenie) bola vykonaná v reálnej pojednávacej miestnosti súdu v priestoroch Justičnej akadémie Slovenskej Republiky. Z tlmočnických skúšok bol vyhotovovaný zvukový záznam na zariadení, aké dnes využívajú súdy. Záznam bol vyhotovovaný so súhlasom skúšaných. Úloha tlmočiť reálne texty zo skutočných situácií na súdoch alebo iných orgánov štátnej správy si vyžadovala maximálnu koncentráciu ako u skúšajúcich, tak aj skúšaných, ktorí v mnohých prípadoch nemali žiadne alebo len nepatrné skúsenosti z praktického tlmočenia. Úspešnosť uchádzačov sa pohybovala asi na úrovni 35 % z 200 uchádzačov“ (Ďuricová, 2015, S. 28). Diese

---

Form der Prüfungen wurde jedoch von der fachlichen Öffentlichkeit relativ skeptisch betrachtet und schließlich nach der Beendigung der Prüfungen auch überwiegend negativ beurteilt. Trotzdem finde ich, dass es ein Beitrag gewesen ist dazu, dass man es auch „anders“ machen kann. Der positive Beitrag war die Verwendung von Computern bei der Übersetzung und der Aufnahme des Dolmetschens während der Dolmetschprüfung. Meiner Ansicht nach trug, dass zu einer höheren Objektivität der Prüfungen bei. Eines der Ergebnisse dieses Pilotprojektes waren personelle Änderungen im Ministerium und die Rückkehr zur altbewährten Form der Prüfungen.

3. AUSBILDUNG VON RICHTSDOLMETSCHERN

Es gibt keinen spezialisierten Studiengang an einer der slowakischen Universitäten, der Gerichtsdolmetscher vorbereiten würde. Speziallehrgänge werden jedoch von mehreren slowakischen Universitäten die Dolmetschen und Übersetzen unterrichten angeboten. Dazu wiederum ist es notwendig, dass die nachstehend genannten speziellen Fähigkeiten und Fertigkeiten in der Ausbildung von Übersetzern und Dolmetschern optimal entwickelt bzw. weiterentwickelt werden. Ausgehend vom Wesen der Tätigkeit(en), die Übersetzer und Dolmetscher ausüben, lassen sich die dafür erforderlichen speziellen Fähigkeiten und Fertigkeiten auflisten: breit gefächertes Allgemeinwissen („Weltwissen“), einschl. eines Grundwissens in für die Berufspraxis wichtigen Fachbereichen („Sachwissen“) – vor allem allgemeine Grundlagen der Technik (da ca. 70 % des Bedarfs an Sprachmittlungsleistungen in diesem Bereich anfallen) – daneben Volks- und Betriebswirtschaft, Recht, Literatur und Kunst; sich ständig veränderndes und erweiterndes muttersprachliches Sprach- und Kulturwissen („grundsprachliche Kompetenz“); sich ständig veränderndes und erweiterndes fremdsprachliches Sprach- und Kulturwissen („fremdsprachliche Kompetenz“) übersetzungswissenschaftliche Theorie – und Methodenwissen; Fertigkeiten in Bezug auf Auftrags- und Ausgangstextanalyse, Übersetzungsstrategien,

---

Zieltextproduktion, Zieltextgestaltung (bis hin zum Layout) und Recherche einschl. selbstständige Terminologiarbeit („translatorische Kompetenz“); Kenntnisse über die Berufspraxis des Dolmetschers. Die wichtigsten intellektuellen Eigenschaften: Den Dolmetscher zeichnet logisches und vorausschauendes Denken sowie Urteils- und Analysefähigkeit aus. Diese Fähigkeiten des Dolmetschers sind natürlich bei der Ausgangstextanalyse gefragt, aber z. B. auch bei der Recherche, also in der Vorbereitungsphase des Übersetzungsprozesses. Ebenso stellen die Notizen des Konsekutivdolmetschers bzw. überhaupt das Erfassen des Sinns einer Äußerung das Ergebnis einer Analyse des Ausgangstextes dar. Die Analysefähigkeit des Dolmetschers befähigt ihn ferner, Übersetzungs- bzw. Dolmetschestrategien bewusst zur Erhöhung seiner Kompetenz zu nutzen, indem er sie in vergleichbaren Situationen wiederholt einsetzt. Dass ein Dolmetscher ein hohes Pflicht- und Verantwortungsbewusstsein aufweisen muss, ist im Grunde eine Binsenweisheit; dennoch zeigt sich spätestens bei schludrigen Übersetzungen, dass dieser Punkt nicht für jeden Dolmetscher gar so selbstverständlich ist. Verantwortungsbewusstsein bedeutet auch Disziplin und Zuverlässigkeit (z. B. Einhalten des Abgabetermins einer Übersetzung) und Pünktlichkeit (nichts ist unprofessioneller als ein verspätet zum Einsatz erscheinender Dolmetscher.). Und ein weiteres Beispiel für verantwortungsbewusstes Handeln (hier: „Mitdenken“) des Übersetzers und des Dolmetschers: die stillschweigende Korrektur offensichtlicher Fehler, Versprecher u.a. Unzulänglichkeiten des Ausgangstextes bei der zielsprachlichen Neuvertextung bzw. – in weniger „offensichtlichen“ Fällen – eine vergewissernde Rückfrage beim Textverfasser“ (Kautz, 2002, s. 19 – 24). Da stimme ich eher der vergewissernden Rückfrage zu als stillschweigender Korrektur. Es kommt nämlich in solchen Fällen immer wieder zu einer enormen Spannung beim Dolmetscher. In einer Situation, wo der Textproduzent einen Fehler begeht, z. B. eine geographische Fehlannonce, d. h. anstatt *Slowakei* sagt er *Tschechoslowakei*. Das Auditorium hört bei einer konsekutiven Verdolmetschung natürlich das Wort *Tschechoslowakei* und wenn man dann in der Verdolmetschung *Slowakei* sagt, sind man-

---

che Zuhörer überrascht und hinterfragen. Vor einem Gericht kann es logischerweise noch fatalere Folgen haben. Ich habe z.B. ein Verhandlungsdolmetschen in einer slowakischen Justizvollzugsanstalt erlebt wo ein Schwerverbrecher verdolmetscht wurde. Dabei war der Vernehmungsraum mit Wachen dicht besetzt und der Inhaftierte sprach Ungarisch und man hatte Ihn aus dem Ungarischen ins Slowakische und anschließend ins Deutsche für die deutschen Ermittler verdolmetscht. Es ist vorstellbar, dass bei so einem „langen Weg“ etwas verloren gehen kann. Es waren nämlich zwei Gerichtsdolmetscher beteiligt. Einer hat den „mutmaßlichen“ Täter aus dem Ungarischen ins Slowakische gedolmetscht und der andere Dolmetscher aus dem Slowakischen ins Deutsche. Die sowohl physische als auch psychische Spannung war bei allen beteiligten sehr hoch. Es endete schließlich mit einem Erfolg, obwohl der Rechtsanwalt des Täters nicht erschienen ist und somit eine nächste Vernehmung notwendig war.

4. KONZENTRATION ALS ENTSCHEIDENDER ERFOLGSFAKTOR

Die Konzentration spielt meiner Meinung nach eine wichtige Rolle beim Dolmetschen und ganz speziell auch beim Gerichtsdolmetschen. Die Erkenntnisse der Forscher unterscheiden sich allerdings. Ingrid Kurz beschreibt in ihrem Buch die Problematik wie folgt: „Verschiedentlich ist in der Dolmetschliteratur von der erforderlichen Konzentration beim Dolmetschen die Rede: „Interpreting, because of the intensity of brain activity it requires, necessitates total concentration“ (Coughlin, 1988, S. 359).

Auch Seleskovitch (1978, S. 41) verweist auf das hohe Maß an Konzentration, das der Dolmetscher aufbringen muss: “(...) a degree of concentration rarely seen”. Die Dolmetscher schnitten im Konzentrations-Leistungs-Test [K-L-T] von Düker-Lienert (1959) vergleichsweise nicht signifikant besser ab als die anderen Versuchsgruppen“ (Kurz 1996a, S. 138). Dieser Behauptung kann ich nicht ganz zustimmen, denn aus eigener Berufserfahrung und der einiger

---

langjährig tätiger Kollegen ergibt sich, dass sich speziell beim Gerichtsdolmetschen der Lärm oder sonstige Störungen sehr negativ in der Leistung des Dolmetschers widerspiegeln. Wenn Dolmetschkabinen verwendet werden, gibt es noch weitere „Spezialitäten“. Speziell wird dies ganz konkret auf dem slowakischen Markt bei den sog. offenen Dolmetschkabinen spürbar. Man diskutiert sehr oft unter den Kollegen Simultandolmetschern darüber, ob der Kollege, der gerade nicht dolmetscht, die Kabine für eine längere Zeit verlassen darf. Es wird natürlich gestattet sein, die Toilette zu nutzen oder kurz durchzuatmen, aber längere Abwesenheit halte ich für unprofessionell oder auch für eine Gefahr bezüglich der Konzentration. Ein weiteres Problem aus der Dolmetschkabine ist das Lesen von Zeitschriften oder sogar Büchern, während der andere Kollege dolmetscht. Meiner Meinung nach bedeutet dies einen weiteren Verlust an Konzentration bei jenem Kollegen, der gerade nicht arbeitet. Er sollte einfach mithören, um dann nach dem Wechsel mit dem Kollegen auf mögliche Anspielungen oder Zusammenhänge reagieren zu können. Beim Thema Konzentration erlaube ich mir noch eine Anleitung zur Vorbereitung für einen Dolmetscheinsatz zu schildern. Sowohl beim Simultandolmetschen als auch beim Konsektivdolmetschen beginnt man ein oder zwei Tage vor der Veranstaltung mit der Vorbereitung auf den Einsatz. Meiner Meinung nach gehört dies in den weiteren Zusammenhang der Konzentration. Je nach Umfang der Veranstaltung arbeitet man mit dem Wortschatz der Verhandlungsunterlagen, Beiträge einer Konferenz oder eines Gipfeltreffens. Für wichtig halte ich auch besonders bei Verhandlungsdolmetschen vorm Gericht die Vorbereitungen auf einen konkreten Täter. Am besten schaut man sich den Werdegang der Persönlichkeit an. Man recherchiert in den Unterlagen (ideal ist der Fall wenn der Gerichtsdolmetscher zuvor auch die Gerichtsübersetzung gemacht hat). Bei solch einer detaillierten Vorbereitung, spricht Konzentration auf den Redner, fällt es später dem Dolmetscher viel leichter, sich in die Persönlichkeit des Redners hineinzusetzen und als sein „Mund“ zu sprechen. Die Konzentration unmittelbar vor dem Einsatz ist dann nur noch beschränkt auf den Gedanken, dass man sämtlichen Stress

---

von sich fernhält, d.h. versucht, nicht unnötig mit „unwichtigen“ Personen zu streiten oder auch z.B. die physiologische Notdurft vor dem Einsatz erledigt. Hier muss ich auf ein interessantes Phänomen hinweisen, das vor allem beim Konsekutivdolmetschen auftritt. Es geht um die heikle Frage der Benutzung der Toilette während solch eines Einsatzes. Eine einfache Antwort darauf ist, dass es nicht möglich ist, weil man ohne offizielle Pause nicht einfach verschwinden kann. Natürlich kann man im Extremfall um eine Ausnahme bitten, aber es wird immer ein bisschen schräg beurteilt. Somit komme ich zum Schluss, dass man beim Dolmetschen und vor dem Dolmetschen mit voller Konzentration arbeiten muss und nicht zuletzt wie bei Spitzensportlern auch auf eine entsprechende „Diät“ vor der Leistung achten muss.

5. SCHLUSSWORT

Die Wichtigkeit der Dolmetscher und Übersetzer bei den Verfahren vor einem Gericht oder den Organen der öffentlichen Gewalt hat eine steigende Tendenz. Eines der Gründe ist nicht nur die zunehmende Anzahl der Ausländer, aber auch die heute immer heiklere Frage der legalen und leider auch illegalen Migration, bzw. Flüchtlingswelle. Diese Phänomene zeigen, dass künftig auf die Fachlichkeit Gerichtsdolmetscher immer höhere Anforderungen gelegt werden. Vor allem in den Grenzregionen der Slowakei leben und arbeiten viele slowakische Staatsbürger in Österreich, Ungarn, Tschechien und Polen. Einige davon pendeln auch zwischen den Ländern. Diese Aktivität der „legalen“ Migration bringt auch eine Nachfrage nach dem Übersetzen und Dolmetschen mit sich. Deswegen sehen wir einen großen Raum für künftige Forschung bezüglich des Gerichtsdolmetschens in unserem Land. Selbstverständlich ist bei unseren Ausführungen, wenn die männliche Form, z. B. der Dolmetscher, verwendet wird, die weibliche Form impliziert.

LITERATURVERZEICHNIS

- ALBERT, M. L. – OBLER, L. K. (1978): *The Bilingual Brain*, New York: Academic Press, 1978.
- ĎURICOVÁ, A. (2015): *Od textu k prekladu X*. Praha: Jednota tlumočníku a překladatelů, 2015.
- FLEISCHMANN, E. – KUTZ, W. – SCHMITT, P. A. (1997): *Translationsdidaktik. Grundfragen der Übersetzungswissenschaft*. Tübingen: Günter Narr Verlag, 1997.
- GULDANOVÁ, Z. (2013): *Kontexty súdneho prekladu a tlmočenia II*. Bratislava: Univerzita Komenského Bratislava, 2013.
- KALINA, S. (1998): *Strategische Prozesse beim Dolmetschen*. Tübingen: Gunter Narr Verlag, 1998.
- KAUTZ, U. (2002): *Handbuch Didaktik des Übersetzens und Dolmetschens. München: Iudicium, 2002*.
- KENÍŽ, A. (1986): *Úvod do komunikačnej teórie tlmočenia*. Bratislava: UK, 1986.
- KRINGS, H. P. (1986): *Was in den Köpfen von Übersetzern vorgeht*. Tübingen: Gunter Narr Verlag, 1986.
- KURZ, I. (1996): *Simultandolmetschen als Gegenstand der interdisziplinären Forschung*. Wien: WUV Universitätsverlag, 1996.
- SNELL-HORNBY, M. (2006): *Handbuch Translation*. Tübingen: Stauffenburg Verlag, 2006.
- PÖCHHACKER, F. (1994): *Simultandolmetschen als komplexes Handeln*. Tübingen: Gunter Narr Verlag, 1994.
- RAKŠÁNYIOVÁ, J. (2015): *Úradný prekladateľ v slovenskom a európskom sociálnom priestore*. Bratislava: Vydavateľstvo Univerzity Komenského v Bratislave, 2015.
- STAHL, J. (2009): *Tlmočenie a preklad piatimi pohľadmi*. Bratislava: Ofprint, 2009.

Práca bola podporovaná Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-0226-12.

HYBRIDNÉ FORMY ÚRADNÉHO, RESP. KOMUNITNÉHO TLMOČENIA

Marketa Štefková

Univerzita Komenského v Bratislave, Filozofická fakulta,
Katedra germanistiky, nederlandistiky a škandinavistiky
marketa.stefkova@uniba.sk

Motto

„Dnes už netreba ‚dvorných‘ prekladateľov, len veľmi úzko špecifikovaných prekladateľov, ale flexibilných a vývojaschopných translátorov, ktorí sa dokážu presadiť vďaka svojim interdisciplinárnym kompetenciám a meniacim sa požiadavkám jazykového priemyslu.“

(Rakšányiová, 2008, s. 41)

Abstract

The concepts of sworn translation and interpreting and community interpreting respectively are not explicitly determined in the practice of translation and interpreting within the Slovak context and not sufficiently reflected in theory of translation studies and didactics as well. In our article we try a more precise determination of content and extent of the above concepts, their mutual coherence and the respective forms of translation and interpreting, acquiring a quite hybrid character in practice. Consequently we try a partial classification of a range of methods being applied in community or official interpreting in various combinations. In conclusion we consider some open questions related to the above sort of interpreting that pose a challenge to the theory of interpreting and professional education of acitive interpreters in this field.

---

1. ÚVODOM K HYBRIDITE KOMUNIKÁCIE A O JEJ VPLYVE NA TRANSLÁCIU

V nadväznosti na hybriditu a hybridizáciu tlmočnických techník a prekladateľských postupov sa úvodom v krátkosti zamyslíme nad markantnou zmenou paradigmy v uvažovaní o komunikačnom kontexte, situáciách, formách a technikách translácie. Tú so sebou prinášajú jazykové a komunikačné technológie i súčasný spôsob života, práce, profesionálnej i súkromnej komunikácie, ako aj nové formy komunikačných kanálov. Nástup týchto nových kanálov priamo spôsobuje zmenu komunikačnej situácie, foriem a žánrov komunikátov. To následne zapríčiňuje diverzifikáciu trhu jazykových služieb, na ktorých bojuje o prácu i prekladateľ a tlmočník, čím sa nevyhnutne rozširuje jeho profesionálny profil. Trh si žiada flexibilných translátorov, ktorí sa nešpecializujú len na úzky výber textov, ale sú schopní zareagovať na špecifické požiadavky, zorientovať sa v úzko odbornej terminológii a na základe svojich interdisciplinárnych vedomostí a zručností vyhotoviť preklad pre široké spektrum zadávateľov.

Nové technológie do tlmočnickej a prekladateľskej praxe prinášajú na jednej strane stále narastajúce spektrum pomôcok na systematické spracovanie, uchovávanie a spätné vyhľadávanie terminológie, analýzu textových korpusov či uchovávanie prekladových riešení vo forme prekladových jednotiek, ako aj množstvo nástrojov na cieľný vedomostný manažment a rešeršovanie informácií potrebných na zodpovednú a spoľahlivú voľbu prekladového riešenia. Na druhej strane od tlmočnika, prekladateľa či poskytovateľa ďalších hybridných jazykových služieb žiadajú flexibilné narábanie so zručnosťami a znalosťami, ktoré nadobudol v klasickom translátologickom kurikule tak, aby v rýchlom toku vývoja technológií dokázal profesionálne narábať s novými formami komunikácie, sieťovania a multidisciplinarity dnešnej globalizovanej vedomostnej spoločnosti.

Uvedený vývoj a zmena spôsobu komunikácie priamo zapríčiňujú hybridizáciu komunikátov a v nadväznosti na to i hybridizáciu prístupov, postupov a techník, akými tieto komunikáty transformujeme do cieľového jazyka v procese prekladu. Vypuklým príkladom

---

zmiešavania tlmočnických techník a potreby ich flexibilného nasadenia v rámci jedného zadania je oblasť úradného tlmočenia, ktorú by sme mohli z translatologického hľadiska zaradiť pod tzv. komunitné tlmočenie. Vymedzeniu základných pojmov tejto oblasti z teoretického i praktického hľadiska sa venujeme v nasledujúcom výklade.

2. KOMUNITÁRNE/KOMUNITNÉ¹ VERZUS SÚDNE/ÚRADNÉ TLMOČENIE V SLOVENSKOM KONTEXTE

Ako uvádzajú Hertog a Van der Veen v prvej zásadnejšej publikácii k výskumu a metodológii tzv. Community Interpreting, základy komunitného/komunitárneho tlmočenia boli položené na kanadskej konferencii Critical Link v roku 1995, kde bol tento druh tlmočenia definovaný ako subdisciplína tlmočenia v kontexte práva, zdravotnej starostlivosti a sociálnych služieb (Hertog – Van der Veen, 2006, s. 11). Prvé zásadné publikácie k téme komunitného tlmočenia sa venovali najmä tlmočeniu v súdnej sieni a na polícii, v nemocnici, v azylových konaniach, ako aj tlmočeniu v znakovkej reči. Z uvedeného je zrejmá značná heterogenita tejto oblasti tlmočenia.

Výskum sa posunul od čisto terminologicky orientovaných štúdií, zameraných na porovnávanie pojmových systémov, analýzy vzdelávacích systémov komunitných tlmočníkov a preskriptívne štúdie zamerané na etiku výkonu tejto činnosti k skúmaniu širšieho kontextu priebehu komunitného tlmočenia, vplyvu politických faktorov a úloh všetkých zúčastnených strán vplývajúcich na kvalitu výsledného produktu a komunikácie. Toto spektrum výskumov vyúsťuje ku konkrétnym, na prax orientovaným prípadovým štúdiám. To značne obohatilo diverzifikovaný pohľad na túto oblasť translatológie (Rudvin, 2006, s. 21).

Vymedzenie pojmov komunitárne či komunitné tlmočenie sa v slovenskej praxi tlmočenia prelína s pojмами súdne a úradné tl-

---

¹ Tzv. community interpreting, označované aj ako public service interpreting, alebo social tolken (Belgicko).

---

močenie a ich vymedzenie je nejednoznačné. I keď niektoré novšie publikácie k teórii a didaktike tlmočenia pojem komunitárneho/komunitného tlmočenia a súdneho tlmočenia definujú samostatne, prax tzv. úradného tlmočenia, ako ho vymedzuje Zákon č. 382/2004 Z. z. o znalcoch, tlmočníkoch a prekladateľoch jasne ukazuje, že činnosti, ktoré uvedené publikácie zahŕňajú pod pojem komunitné, resp. komunitárne tlmočenie, vykonávajú v SR na základe príbratia orgánmi verejnej moci a na základe zadania fyzických a právnických osôb úradní tlmočníci vedení v zozname tlmočníkov MSSR.

Müglóvá (2009) na pomenovanie tzv. *community interpreting* používa slovenský ekvivalent komunitárne tlmočenie, ktoré definuje týmito atribútmi:

- klient – tlmočník – úradník štátnej správy/lekár
- nerovný sociálny vzťah medzi účastníkmi komunikácie
- tlmočenie zväčša bez prípravy
- situácie ako existenčná kríza/zdravotné problémy/nečakané krízové situácie

Popri tom vymedzuje tzv. súdne tlmočenie ako samostatný žáner tlmočenia, ktoré sa realizuje výlučne v inštitucionálnom kontexte a jeho objednávateľom je štátny orgán (Müglóvá, 2009, s. 199 – 200). Rovnako súdne tlmočenie vymedzuje aj čerstvá publikácia *Tlmočník ako rečník* (2015, s. 95), ktorá poukazuje na problém súdneho tlmočníka s interpretáciou i na viazanosť súdneho tlmočníka etickým kódexom a popisuje odbornú skúšku tlmočníka. Popri súdnom tlmočení vymedzuje tzv. komunitné tlmočenie.² Komunitný tlmočník má podľa autorov publikácie zvláštne postavenie, pretože je sprostredkovateľom porozumenia medzi zástupcami štátnych orgánov alebo zamestnancami nemocníc, migrantmi, utečencami atď. Pri tomto type tlmočenia sa výrazne odráža rozdielny pomer síl

---

² Vychádza sa pritom z rozdielov v pojmoch komunita – komunitný a komunitárny, ktoré evokuje tzv. komunitárne právo EÚ, čo považujeme rovnako ako autori publikácie *Tlmočník ako rečník* za vhodnejšie.

---

medzi komunikantmi. Ako uvádzajú autori: „Komunitnému tlmočníkovi nestačia „iba“ dobré jazykové, komunikačné či tlmočnicke kompetencie; musí mať aj isté psychologické zručnosti a solidné vedomosti z oblasti migrácie a azylového práva“ (Vertanová – Andoková – Štubňa – Moyšová, 2015, s. 96).

O presnejšiu definíciu tzv. súdneho tlmočenia sa v publikácii *Súdne tlmočenie* (2010) pokúša Števcík, ktorý súdne tlmočenie vymedzuje výlučne ako tlmočenie v súdnej miestnosti, pričom pojem súdny tlmočník má podľa neho univerzálnejší charakter, pretože pôsobnosť takéhoto tlmočníka sa nemusí obmedzovať len na tlmočenie v súdnych sieňach, ale môže ísť o tlmočenie pre rôzne štátne orgány, pod ktoré zahŕňa i orgány miestnej samosprávy a má teda na mysli skôr orgány verejnej moci. Komunitárne tlmočenie chápe ako príbuzný žáner súdneho tlmočenia. Súdne tlmočenie nakoniec definuje ako tlmočenie v súdnej miestnosti a tlmočenie pre orgány štátnej správy (Števcík, 2010, s. 12 – 13).

Doteraz najhlbšie problematiku komunitného tlmočenia v kontexte Slovenskej republiky analyzuje trilógia *Komunitné tlmočenie v novodobej spoločnosti na Slovensku* (2013). Publikácia vymedzuje komunitné tlmočenie ako tlmočenie pre migrantov, pričom autori uvádzajú, že služby komunitného tlmočníka využívajú nielen utečenci a azylanti, ale aj bežní pracovní migranti, tzv. *expats* či dokonca turisti (Opálková et. al, 2013, s. 53). Publikácia sa do istej miery vyrovnáva aj s postavením úradných tlmočníkov v kontexte komunitného tlmočenia, pričom poukazuje aj na nasadenie iných ako úradných tlmočníkov v komunitnom kontexte. Nevenuje sa však bližšie otázke, či úradní tlmočníci disponujú potrebnými kompetenciami na výkon komunitného tlmočenia, resp. či niekto tieto kompetencie preveril. Poukazuje na absenciu špecializovaných kurzov, či adekvátnej prípravy záujemcov o komunitné tlmočenie, ktoré by boli zamerané na ciele prípravu profesionálnych komunitných tlmočníkov (tamže, s. 54).

Prehľad spôsobov vymedzenia uvedených pojmov uvádzame na dokreslenie obrazu o komplikovanosti a nejednotnosti pomenovaní v tejto oblasti tlmočenia. Diskusia o pomenovaní a presnejšom vy-

---

medzení činnosti tlmočníka zapísaného v zozname MSSR prebehla aj pri príprave najnovšej novely Zákona o znalcoch, prekladateľoch a tlmočníkoch na pôde MSSR. Tlmočníci z praxe zdĺhavo a komplexne diskutovali o čo najpraktickejšom a najrozumiteľnejšom pomenovaní činnosti tlmočníka zapísaného v zozname MSSR, ktorá sa zďaleka neobmedzuje len na tlmočenie v súdnej sieni či tlmočenie pre štátne orgány. Tieto diskusie vyústili do ustálenia pomenovania **úradný tlmočník a úradné tlmočenie**, ktoré sa nevyskytujú v nami reflektovaných publikáciách o tomto type tlmočenia na Slovensku. Ak by sme ale tento pojem porovnali s vymedzením tzv. *community interpreting* podľa zásadných publikácií z tejto oblasti³, ktoré do CI zahŕňajú aj tzv. *court* či *legal interpreting*, môžeme konštatovať, že pojem úradný a komunitný tlmočník sú si v mnohom veľmi blízke. Toto porovnanie ale reflektujeme z pohľadu slovenského kontextu komunitného tlmočenia, v prípade ktorého nemožno hovoriť o takom veľkom objeme tlmočenia v oblasti azylových konaní a pre utečencov, ako je tomu v iných krajinách, ktoré už roky riešia komunikačné problémy komunit migrantom či utečencov. Komunitné tlmočenie je možno práve z dôvodu množstva štúdií zameraných na problematiku utečenectva a migrácie vnímané ako tlmočenie zamerané len na tieto komunity, no významnú oblasť CI tvoria i štúdie z oblasti tlmočenia na súdoch, pre štátne orgány a ďalšie orgány verejnej moci. Vzhľadom na to, že je činnosť tlmočníka v týchto kontextoch často viazaná legislatívou danej krajiny a vnútroštátne predpisy a zaužívané postupy sa v tejto oblasti značne líšia, pristúpila medzinárodná organizácia úradných tlmočníkov k používaniu pojmu *legal interpreting*, teda k používaniu strešného pojmu *právne tlmočenie*.

Záverom teda sumarizujeme, že v slovenskom kontexte sa pre činnosť, ktorá pokrýva CI aj súdne tlmočenie, ustálilo pomenovanie úradné tlmočenie, ktoré je potrebné vnímať v špecifickom kontexte

---

³ Pozri napr. Giamb Bruno (2014) alebo skoršiu publikáciu Hertog – Van der Veen (2006).

SR a je potrebné dodať, že napriek tomu, že zaužívanou praxou orgánov verejnej moci je menovať do svojich konaní úradných tlmočníkov vedených v zozname MSSR, v mnohých konaniach zákon menovanie takéhoto tlmočníka nepredpisuje alebo dovoľuje nasadenie ad hoc tlmočníka bez odbornej skúšky.

Zadávatel'ovi z radu fyzických a právnických osôb v praxi je pojem komunitné tlmočenie neznámy, v zásade rozlišuje len medzi úradným tlmočníkom, ktorý je zapísaný v zozname znalcov, tlmočníkov a prekladateľov MSSR, a neúradným tlmočníkom, ktorým môže byť v podstate ktokoľvek, kto sa za tlmočníka pasuje. Prívlasťtok úradný vzbudzuje u zadávateľa akýsi punc kvality, i keď tomu, kto o skúškach úradných prekladateľov a o podmienkach na prihlásenie sa na túto skúšku niečo vie, je zřejmé, že i v tomto prípade môže byť tlmočníkom ktokoľvek, kto predložil potvrdenie o znalosti jazyka a niekoľkoročnej praxi (napríklad aj živnosťou, v ktorej sú zahrnuté tlmočnicke služby bez ohľadu na to, či ich v rámci tejto živnosti reálne poskytoval), splnil niekoľko formálnych náležitostí a zložil skúšku. Tá pozostáva z rozhovoru a krátkeho konzekutívneho tlmočenia predčítaného textu alebo krátkeho situačného rozhovoru členov komisie so zápisom.

Pritom komunikačné situácie, terminologické oblasti a kontexty, v ktorých títo tlmočníci neskôr pôsobia v praxi ako certifikovaní odborníci, si popri konzekutívnom tlmočení vyžadujú orientáciu, tréning a praktickú zručnosť širokého spektra tlmočnických techník a schopnosť ich flexibilného a adekvátneho nasadenia v konkrétnej situácii. Prax totiž ukazuje, že zadávatelia týchto tlmočení nemajú predstavu o tom, čo môžu od tlmočníka očakávať a vyžadovať, nemajú s tlmočením zväčša žiadnu, alebo majú len okrajovú skúsenosť a napriek tomu, že oni by mali byť takpovediac „pánmi situácie“, respektíve regulátormi priebehu komunikácie, zostáva organizácia priebehu komunikácie cez tlmočníka len na ňom.

I keď primárne je úlohou úradného tlmočníka pokrývať dopyt po tlmočení zo strany štátnych orgánov, predovšetkým súdov, prokuratúry a polície, dostáva sa cez zadania iných zadávateľov, ktorí vzhľadom na dôležitosť komunikačnej situácie volia prekladateľa

---

„s prívlastkom“ i na sobáš, vyhlásenie otcovstva, obhliadku poškodení bytu, výsluch uchádzača o azyl, odborovú konferenciu, prehliadku výrobného závodu, odborné vyšetrenie u lekára, dedičské konanie u notára a pod.

Ak by sme sa aj zaoberali len úradným tlmočením v jeho primárnej úlohe pokrytia dopytu štátnych orgánov, spektrum komunikačných kontextov a potreba efektívnej kombinácie tlmočnických techník sú veľké.

3. HYBRIDITA TECHNÍK KOMUNITNÉHO/ÚRADNÉHO TLMOČENIA V SLOVENSKOM KONTEXTE

V kontexte úradného tlmočenia na Slovensku sú bežné zadania, keď tlmočník účastníkovi konania, svedkovi alebo obvinenému tlmochí poučenie o jeho procesných právach a povinnostiach a následne ho tento účastník preložené dostáva v písomnej podobe. Jasne hybridnou formou prekladu a tlmočenia je i tlmočenie pojednávania, z ktorého je na základe zápisnice vyhotovenej prostredníctvom tlmočenia vydané uznesenie, alebo rozsudok, ktoré následne vo forme písomného prekladu dostáva inojazyčný účastník konania. V súvislosti s jednoznačnosťou či nejednoznačnosťou vymedzenia úradného tlmočenia a prekladu a vychádzajúc z kombinovania týchto činností v praxi sa preto prikláňame aj k názoru Guldanovej (2010), že činnosť úradného tlmočníka a prekladateľa sú do istej miery komplementárne a napriek tomu, že ide o dve odlišné činnosti i z hľadiska Zákona o znalcoch, prekladateľoch a tlmočnikoch,⁴ je veľmi efektívne, ak v jednej kauze či v rámci jedného zadania štátneho orgánu tieto činnosti vykonáva jedna osoba. A to nielen z hľadiska efektivity prípravy na konkrétny úkon, ale aj z hľadiska hybridity týchto úkonov. Príležitostne sa tlmočník či prekladateľ v kontexte úradného prekladu či tlmočenia stretáva i s požiadavkou

---

⁴ Zákon č. 382/2004 Z. z. o znalcoch, tlmočnikoch a prekladateľoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov

---

na vyhotovenie posudku na preklad či tlmočenie, prípadne na ústne zhrnutie východiskového textu či ústneho pretlmočenia písaného textu priamo do zápisnice na pojednávaní.

Na doplnenie obrazu o priebehu úradného tlmočenia v praxi treba podotknúť, že najmä v prípade jazykov, pre ktoré nie je dostupný tlmočník, dochádza i ku kombinácii týchto hybridných techník ako napríklad tlmočenie výtluhu uchádzača o azyl prostredníctvom videokonferencie cez tretí jazyk. Tu je na mieste zamyslenie sa nad kompetenciami, ktorými by mal disponovať tlmočník, aby poskytol kvalitný výkon v tak značne hybridnej komunikačnej situácii, a to s ohľadom na práva a potreby uchádzača o azyl.⁵

Vychádzajúc z tohto náčrtu realizácie tlmočnických úkonov v úradnom kontexte v praxi, rovnako ako Guldanová (tamže, s. 21) na základe pomerne rozsiahlej praktickej skúsenosti konštatujeme, že činnosť úradného prekladateľa a tlmočníka je potrebné vnímať ako expertnú činnosť, ktorú by vzhľadom na potreby zadávateľov či účastníkov tejto osobitnej formy odbornej komunikácie mali vykonávať iba osoby, ktoré sú schopné sprostredkovať bezporuchovú komunikáciu rozličnými hybridnými formami tlmočenia a prekladu v závislosti od konkrétnej komunikačnej situácie.

4. KLASIFIKÁCIA HYBRIDNÝCH TECHNÍK MEDZIJAZYKOVEJ KOMUNIKÁCIE V KONTEXTE KOMUNITNÉHO, RESP. ÚRADNÉHO TLMOČENIA

Zhrňujúc predchádzajúci výklad sa pokúsime o čiastočnú klasifikáciu spektra techník, ktoré sa v rôznych kombináciách uplatňujú v úradnom tlmočení. Klasifikácia by mohla byť prvým krokom k systematickému prístupu vo vzdelávaní a príprave tlmočníkov na výkon úradného či komunitného tlmočenia. V nasledujúcej schéme vychádzame z techník zahrnutých v glosári termínov publikácie, ktorá vznikla z projektu QUALITAS: Assessing LI quality trough

---

⁵ Bližšie k problematike tlmočenia v azylových konaniach pozri Tužinská (2010).

---

testing and certification. Publikácia podrobne analyzuje kvalitu úradného tlmočenia v EÚ. Podľa Giambrunovej (2014, s. 245 – 251) sú v skúmanom kontexte uplatňované tieto tlmočnicke techniky:

- šušotáž alebo tzv. whispered interpreting
- konzekutívne tlmočenie – monológové a dialógové, v prípade dialógového máme na mysli obojsmernú konzekutívnu dialógu dvoch účastníkov komunikácie, nazývanú aj dialog interpreting, podľa Wadensjö (1998)
- simultánne tlmočenie
- tlmočenie z listu alebo sight translation podľa Giambrunovej (2014), (Vom) Blatt- Dolmetschen/Übersetzen podľa Pöschhacker (1997)
- videokonferenčné konzekutívne tlmočenie a videokonferenčné simultánne tlmočenie, alebo remote interpreting podľa Giambrunovej (2014)
- tlmočenie cez telefón
- tlmočenie cez tretí jazyk
- posudok tlmočenia
- zhrnutie východiskového hovoreného/písaného komunikátu
- tlmočenie nahrávok odpočúvania a výsluchov

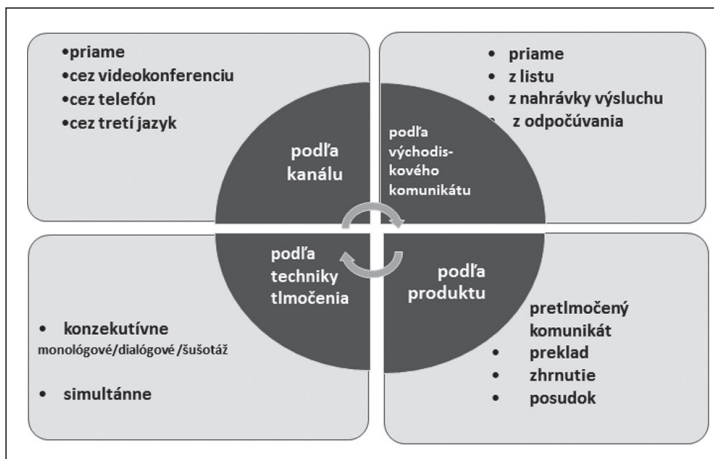
Celý kontext komunitného tlmočenia sme, reflektujúc slovenský kontext úradného tlmočenia, schematicky usporiadali podľa východiskového komunikátu, kanálu, cez ktorý tlmočenie prebieha, ako aj podľa techniky tlmočenia, ktorá sa uplatňuje, a podľa výsledného produktu, ktorý tlmočník poskytuje, a to nasledovne⁶:

5. NIEKOĽKO OTVORENÝCH OTÁZOK NA ZÁVER

Krátku analýzu hybridizácie v procese tlmočenia v komunitnom/úradnom kontexte uzatvárame niekoľkými otvorenými otázkami,

---

⁶ Na porovnanie odporúčame popis techník tlmočenia v komunitnom kontexte podľa Opálkovej et al. (2013, s. 65 – 69).

na ktoré je potrebné hľadať návody a odpovede v teórii a didaktike translatológie.

- V procese vzdelávania tlmočníkov a prekladateľov vyvstáva otázka, aké techniky tréningu tlmočníkov v hybridnom komunitnom kontexte zaradiť do terajšieho kurikula popri konzekutívne a simultánnom tlmočení a ako viesť študentov k cieľnému manažmentu vedomostí a zručností potrebných na túto činnosť v praxi.⁷
- V oblasti certifikácie je potrebné zhodnotiť terajšie formy, objektivitu a prepojenie s praxou a stanoviť jasné kritériá, definovať znalosti a zručnosti a certifikáciu tak, aby zabezpečila, že k záujemcovi sa dostane len profesionálny a adekvátne vyškolený tlmočník, ktorý je schopný plniť svoju komunikačnú funkciu v širokom spektre zadaní.
- Nakoniec je potrebné zamyslieť sa nad funkčným manažmentom kvality v oblasti komunitného a úradného tlmočenia, ktorý by

⁷ Niekoľko návodov ponúka cvičebnica *Komunitné tlmočenie* (Opálková et al., 2013), nereflektuje však rozvoj všetkých potrebných kompetencií a techník tlmočenia, potrebných v skúmanom kontexte.

---

bol zrkadlom predchádzajúcich dvoch bodov v praxi, pričom na jednej strane by poskytoval konkrétne impulzy pre vzdelávanie a certifikáciu a na druhej strane by chránil zadávateľa a motivoval praktizujúceho tlmočníka k celoživotnému vzdelávaniu a reflexii potrieb zadávateľov pri výkone svojho povolania.

POUŽITÁ LITERATÚRA

- PÖCHHACKER, F. (1997): (Vom-)Blatt-Übersetzen und (-)Dolmetschen. In: *Text – Kultur – Kommunikation*. Translation als Forschungsaufgabe, Stauffenburg, 1997, s. 217.
- GIAMBRUNO, C. (2014): *Assesing legal interpreter quality trough testing ans certification: The Qualitas project*. Alicante: Universitat de Alicante, 2014.
- GULDANOVÁ, Z. (2010): Tlmočník versus prekladateľ podľa zákona o súdnych tlmočníkoch a prekladateľoch. In: *Teória a prax súdneho prekladu a tlmočenia*. Bratislava: Tlmočnícky ústav FIF UK, 2010, s. 12-23.
- HERTOG, E. – VAN DER VEEN, B. (eds.) (2006): *Taking stocks: Research and Methodology in Community Interpreting*. In: *Linguistica Antverpiensia*, vol 5. Antverpy: HIVT Hogeschool Antwerpen, 2006.
- HLAVAC, J. (2015): Formalizing community interpreting standards: a cross-national comparison of testing systems, certification conventions and recent ISO Guidelines. In: *International Journal of Interpreter Education*, ročník 7, číslo 2, 2015, s. 21-38.
- MÜGLOVÁ, D. (2009): *Komunikácia, Tlmočenie, Preklad, alebo prečo spadla babylonská veža?* Nitra: Enigma, 2009.
- OPÁLKOVÁ, J. et al. (2013): *Komunitné tlmočenie v novodobej spoločnosti na Slovensku*. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2013.
- RUDVIN, M. (2006): The cultural turn in Community Interpreting. A brief analysis of epistemological developments in Community Interpreting literature in the light of paradigm changes in the humanities. In: HERTOG, E. – VAN DER VEEN, B. (eds.): *Taking stocks: Research and*

-
- Methodology in Community Interpreting*. In: *Linguistica Antverpiensia*, vol 5. Antverpy: HIVT Hogeschool Antwerpen, 2006, s. 21-42.
- STAHL, J. (2013): *Čo sa odohráva v hlave tlmočníka?* Bratislava: Iris, 2013.
- ŠTEFČÍK, J. (2010): *Súdne tlmočenie*. Nitra: Filozofická fakulta UKF v Nitre, 2010.
- TUŽINSKÁ, H. (2010): *Otázky opisu a prekladu. Využitie poznatkov antropológie a etnografie vo vedení a tlmočení interview s migrantmi*. Bratislava: Stimul, 2010.
- VERTANOVÁ, S. – ANDOKOVÁ, M. – ŠTUBŇA, P. – MOYŠOVÁ, S. (2015): *Tlmočník ako rečník*. Bratislava: Vydavateľstvo Univerzity Komenského v Bratislave, 2015.

Práca bola podporovaná Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-0226-12.

FREKVENTOVANÉ TLMOČNÍCKE ŤAŽKOSTI A CHYBY PRI TRANSLÁCII Z TALIANČINY DO SLOVENČINY I. – LEXIKÁLNY ASPEKT

Pavol Štubňa

Univerzita Komenského v Bratislave,
Filozofická fakulta, Katedra romanistiky
pavol.stubna@uniba.sk

Abstract

The study deals with the most frequent simultaneous interpretation obstacles, doubts and errors which may occur when rendering from Italian to Slovak. In the study we particularly focus on the lexical aspect of the process examining phenomena such as contamination, false friends, homonyms and polysemantic words, fixed phrases, interpretation of abbreviations, international words, foreign loans and culture-bound lexemes. The knowledge and the correct and immediate use of these particular lexical units is a key factor to successful interpreting.

Okrem nevyhnutného ovládania všeobecnej a odbornej slovnej zásoby v zdrojovom aj v cieľovom jazyku sa tlmočník na úrovni lexiky stretáva so špecifickými lingvistickými javmi, ktorých adekvátny prenos si vyžaduje jeho osobitnú pozornosť a bdelosť. Obzvlášť pri technike simultánneho tlmočenia náročný časový faktor

---

umožňuje realizovať len obmedzený počet kognitívnych operácií a len v rámci určitej miery náročnosti. Preto je pre tlmočníka nespornou výhodou, ak tieto lexikálne prvky ovláda na úrovni automatizmov osvojených ešte pred vlastným translačným úkonom.

1) Kontaminácia – singulár vs. plurál.¹ Jedným z prejavov negatívnej morfologickej interferencie medzi taliančinou a slovenčinou je asymetrické používanie niektorých podstatných mien výlučne v jednotnom alebo výlučne v množnom čísle. Z dôvodu frekvencovaného výskytu tohto interlingvistického javu uvádzame zoznam najčastejšie zamieňaných podstatných mien pri tlmočení z taliančiny do slovenčiny (a naopak).

Podstatné mená v **taliančine používané v množnom**, avšak v **slovenčine v jednotnom** čísle:

gli usi – použitie

le calvizie – plešina

le dimissioni – demisia, výpoveď

i dintorni – okolie

le fauci – pažerák, papuľa

le esequie – pohreb

le ferie – dovolenka

gli insetti – hmyz

le investigazioni – vyšetrovanie, výsluch

le masserizie – zariadenie, náradie

le nozze – svadba

gli ossequi – úcta, poklona

i paraggi – susedstvo, blízkosť, okolie

---

¹ Zo štatistického hľadiska sa kontaminácia najviac vyskytuje na úrovni syntagiem. Vplyvom lingvistickej asymetrie (taliančina neuplatňuje deklináciu) však k výraznej medzijazykovej interferencii nedochádza medzi taliančinou a slovenčinou, ale vzhľadom na spoločnú kultúrnu minulosť Čechov a Slovákov predovšetkým medzi češtinou a slovenčinou. Preto sa ňou na tomto mieste a v žiaducom rozsahu zaoberať nebudeme. Komplexne je uvedená problematika spracovaná v publikácii *Tlmočník ako rečník* (Vertanová et al., 2015, s. 128 – 130).

---

i posteri – potomstvo (aj pl. potomkovia)
i pressi – okolie
le stoviglie – riad(y)
le spezie – korenie (aj pl. koreniny)
gli spinaci – špenát
le tenebre – tma
le vicinanze – blízkosť, okolie

Podstatné mená v **taliančine používané v jednotnom**, avšak v **slovenčine v množnom** čísle:

la brina – šediny
il morbillo – osýpky
la gente – ľudia
il violino – husle
il lievito – kvasnice (aj sg. droždie)
la bocca – ústa
il petto – prsia
la nuca – väzy
il vaiolo – kiahne
l'imbarazzo – rozpaky
il Natale – Vianoce
la slitta – sane
il giornale – noviny
il compleanno – narodeniny
la porta – dvere
la gara – preteky (aj sg. súťaž)
l'abito – šaty
la tuta – tepláky
il costume da bagno – plavky
la salma – pozostatky (aj sg. telesná schránka)
l'onomastico – meniny
la prole – potomkovia (aj sg. potomstvo)

Niektoré podstatné mená sa v taliančine vyskytujú v oboch tvaroch, v jednotnom aj v množnom čísle, bez výraznej zmeny význa-

---

mu, napr. *la quantità* → *le quantità, il giornale* → *i giornali* – vtedy ich môžeme preložiť buď jediným existujúcim slovenským ekvivalentom (existujúcim buď v singulári, alebo pluráli), alebo, relatívne zriedka, dokážeme objaviť zodpovedajúce ekvivalenty v slovenčine v oboch číslach: *la quantità* – množstvo, *le quantità* – množstvá.²

2) Ustálené slovné spojenia. Znalosť ustálených slovných spojení (predovšetkým vo forme predložkových konštrukcií) v oboch pracovných jazykoch je pre tlmočníka výrazne zvýhodňujúcim faktorom predovšetkým z časového hľadiska – znamená totiž významnú „úsporu času“ pri vlastnom tlmočení a súčasne mu umožňuje efektívnejšie rozložiť sily a pozornosť hlavne v prípade neočakávane zložitých lingvistických konštrukcií, lingvoreálií, bezekvivalentnej lexiky či iných potenciálne problematických extralingvistických situácií (vysoká rýchlosť rečníka, interferenčné šумы a iné).

Ide prevažne o prostriedky textuálnej kohézie, ktoré usúvzťažňujú – spájajú, rozdeľujú, nadradujú, podradujú – jednotlivé časti diskurzu (slová, vety). Takmer všetci tlmočníci sa zhodujú v odporúčaní osvojiť si ich na úrovni automatizmov v oboch pracovných jazykoch.

V nasledujúcom prehľade ich budeme z praktických dôvodov rozdeľovať podľa účelu, ktorý plnia, pričom upozorňujeme, že použitá kategorizácia je iba orientačná:

- **cieľ (zámer):** al fine di (s cieľom), con lo scopo di (so zámerom), mirando a (snažiac sa o), nello sforzo di (v snahe).
- **uvedenie príkladu, pripodobnenie:** per esempio (napríklad), in questo modo (týmto spôsobom), così... come (tak... ako), infatti (naozaj, vskutku), vale a dire (je vhodné upozorniť), ossia (alebo), cioè (čiže, to znamená), in altre parole (inými slovami), in altri termini (inými slovami), esemplare a questo proposito è... (exemplárnym príkladom v tejto súvislosti je...), un buon esem-

---

² Taktiež nemožno zabudnúť, že niektoré podstatné mená svojím použitím v jednotnom alebo v množnom čísle nadobúdajú odlišný sémantický význam. Táto problematika je však príliš obsiahla na to, aby sme sa ňou zaoberali v tejto štúdií.

-
- pio è offerto da... (dobrým príkladom je...), come nel caso (ako v prípade), si pensi a (stačí spomenúť).
- **vyjadrenie následku (dôsledku)**: di conseguenza (následne), conseguentemente (následne), perciò (preto), quindi (a preto, teda), dunque (takže, teda, nuž), per questo motivo (z tohto dôvodu), da ciò deriva che (z toho vyplýva, že), da ciò discende che (z toho vychádza, že), ne consegue che (z toho vyplýva, že), se è vero che (ak je pravda, že)... allora/inevitabilmente (potom/ nevyhnutne).
  - **vyjadrenie postupnosti**: a partire da (počnúc), in primo luogo (na prvom mieste), in secondo luogo (na druhom mieste), prima di tutto (predovšetkým), infine (napokon), poi (potom), e poi (a potom), innanzitutto (najskôr, hlavne, predovšetkým, nazačiatku), secondariamente (v druhom rade), l'aspetto principale (hlavný aspekt, prvoradá aspekt), un aspetto ulteriore (ďalší aspekt, ďalší možný pohľad), per prima cosa (ako prvé), va detto subito che (je žiaduce hneď upozorniť, že), comincerò con (začnem s), in seguito (následne).
  - **zhrnutie**: in breve (v krátkosti), in sostanza (v podstate), insomma (súhrnne, celkovo, úhrnne), in fin dei conti (napokon), tutto sommato (vcelku, spolu, sumárne), in ogni caso (v každom prípade), in sintesi (súhrnom), quindi (takže), allo scopo di (so zámerom), pertanto (takže).
  - **upresnenie (konkretizácia)**: cioè (to jest, čiže), effettivamente (v podstate), in altre parole (inými slovami), più precisamente (presnejšie povedané), tanto più che (o to viac, že), in particolare (konkrétne), specie (obzvlášť), per quanto riguarda (pokiaľ ide o), quanto a (ohľadom), a tal punto che (do takej miery, že).
  - **doplnenie**: addirittura (dokonca, ba aj), anche (aj), e poi (a potom), allo stesso modo (rovnako), inoltre (okrem), senza dimenticare (nesmieme zabudnúť), si aggiunga che (je potrebné dodať, že), malgrado il fatto che (napriek skutočnosti, že), a dispetto del fatto che (napriek tomu, že), non solo (nie len)... ma anche (ale aj), allo stesso modo in cui/come.. (tak ako..., rovnako ako...), a proposito (v tejto súvislosti), oltre a ciò (okrem toho).

-
- **korelácia**: come (tak)... così (ako), da una parte (na jednej strane)... dall'altra parte (na druhej strane), parallelamente (rovna-ko, podobne), analogamente (analogicky), d'altronde (na druhej strane), da un lato (na jednej strane)... dall'altro lato (na druhej strane), sia (tak)... che (ako), né (ani)... né (ani), tanto (tak)... quanto (ako), così (tak)... come (ako).
  - **vyjadrenie podmienky**: se (ak, keby), purchè (len ak, ledaže), a patto che (pod podmienkou, že), fatto salvo (okrem prípadu), nel caso in cui (v prípade, že), ammettendo che (za predpokladu, že), se è vero che (ak je pravda, že), a patto che (za podmienky, že).
  - **vyjadrenie okolnosti**: a prescindere da (odhliadnuc od), visto che (keďže, vzhľadom na to, že), in realtà (v skutočnosti, naozaj), infatti (skutočne), in effetti (vskutku), effettivamente (naozaj), di fatto (fakticky, v skutočnosti, v podstate), il fatto è che (ide o to, že), purtroppo (žiaľ), supposto che (za predpokladu, že), dato che (keďže).
  - **príčina**: visto che (vzhľadom na to, že), dato che (keďže), siccome (keďže), perché (pretože), poichè (keďže), dal momento che (keďže).
  - **vyjadrenie protikladu**: per contro (naopak), diversamente (inak, odlišne), piuttosto che/di (skôr než), al contrario (naopak), nonostante ciò (napriek tomu), tuttavia (aj tak), di contrasto (naopak), ciò nonostante (napriek tomu), benché (aj keď), diversamente (na rozdiel), invece (naopak), però (avšak), malgrado (napriek), d'altronde (na druhej strane).
  - **nahradenie (substitúcia)**: anziché (namiesto aby, skôr než, radšej), in luogo di (namiesto), al posto di (namiesto).
  - **ohraničenie**: al limite (v krajnom prípade), fuorché (iba že), tranne che (okrem), eccetto che (okrem), per tutto il tempo che (po celý čas, čo), nel corso di (v priebehu), non ci resta che (ostáva len), nel senso che (v zmysle, že), al massimo (nanajvýš, maximálne).
  - **zovšeobecnenie**: in generale (vo všeobecnosti), in genere, (všeobecne), generalmente (zvyčajne), in linea di massima (vo všeobecnosti).

-
- **spôsob**: nel modo che (takým spôsobom, tak, aby), nella maniera che (takým spôsobom, tak, aby), in qualunque modo (akokoľvek), comunque sia (nech je akokoľvek).
  - **ukončenie diskurzu**: infine (napokon), da ultimo (ako posledné), in definitiva (celkom na záver), insomma (tak teda, úhrnom), per concludere (záverom), in conclusione (na koniec, na záver, napokon), per finire (záverom).

3) Latinské výrazy. V taliančine sa bežne používajú mnohé latinské výrazy, ktoré však nie sú vždy zrozumiteľné pre tlmočníka ani pre príjemcu translátu v slovenčine. Navyše, latinizmy zaužívané v slovenčine korešpondujú len v nevýraznej miere s latinskými ustálenými slovnými spojeniami používanými v taliančine. Medzi najfrekvencovanejšie patria:

ad absurdum – až do nezmyselnosti
ad hoc – v tejto súvislosti, na toto, na tento účel
ad honorem – na počesť
ad infinitum – do nekonečna
ad interim – dočasne
ad litteram – doslovne
alter ego – druhé ja
a posteriori – dodatočne
a priori – vopred
bis – druhý raz
conditio sine qua non – nevyhnutná podmienka
cui bono – na prospech, „V koho prospech?“
cum laude – s pochvalou
deficit – nedostatok
ego – ja
eo ipso – ako také, samo o sebe, preto, už tým
et cetera – a tak ďalej, a podobne
ex aequo – podľa spravodlivosti
extra – navyše
ex – minulý/á
ex-voto – ďakovná tabuľa

---

fac-simile – podobná vec, presná kópia
gratis – zadarmo
incognito – utajený, neznámy, v utajení
in plenum – všetci spoločne
ivi – na tom mieste
idem – to isté
ibidem – tamže, na tom istom mieste
in extenso – podrobne, obšírne
in extremis – v krajnej situácii, v krajnej núdzi
in loco – na mieste
in memoriam – na pamiatku
in primis – ako prvé
ipso facto – už tým, tým pádom, faktom samotným
lapsus – chyba
non plus ultra – nie viac než
opera omnia – celé dielo
procapite – na hlavu, na osobu
quid pro quo – jedno namiesto druhého, zámena pojmov
quid – niečo
quorum – väčšina
par condicio – rovnosť podmienok
raptus – nečakaný impulz
status quo – súčasný stav, v danej chvíli
tabula rasa – bez dojmov a predstáv, čistá tabuľa
tot – celok, určité množstvo
viceversa – naopak

4) Vybrané národné a medzinárodné skratky. V tlmočnickej praxi je pomerne častým javom vytvorenie zoznamu najčastejšie používaných inojazyčných skratiek a ich prekladov do cieľového jazyka (najlepšie v abecednom poradí) a jeho pripevnenie na čelné sklo kabíny alebo na iné ľahko prístupné a viditeľné miesto. V nasledujúcej enumerácii uvádzame najfrekventovanejšie talianske skratky a ich preklady do slovenčiny.

A) Výrazy identické v oboch jazykoch (väčšinou prebrané z angličtiny):

Benelux (Belgium, the Netherlands, Luxembourg)
FAO (Food and Agriculture Organisation)
GATT (General Agreement on Tariffs and Trade)
ISBN (International Standard Book Number)
ISO (International Organisation for Standardisation)
NATO (North Atlantic Treaty Organisation)
TIR (Transport international par la Route)

B) Preklady skratiek skratkami:

CISL – MKOZ (Medzinárodná konfederácia odborových zväzov)
CE – ES (Európske spoločenstvo)
CEE – EEC (Európske ekonomické spoločenstvo)
IVA – DPH
OIL – MOP (Medzinárodná organizácia práce)
OMC – WTO (Svetová obchodná organizácia)
OMS – SZO
ONU – OSN
PIL – HDP
PNL – HNP (hrubý národný dôchodok)
PNN – ČNP (NNP – čistý národný produkt)
S.p.A – a. s.
S.r.l – s. r. o.
UE – EÚ

C) Talianske skratky, ktoré sa do slovenčiny prekladajú celými názvami:

BCA – Centrálna európska banka
BERS – Európska banka pre rekonštrukciu a rozvoj
BEI – Európska banka pre investície
FES – Európsky fond rozvoja
FESR – Európsky fond regionálneho rozvoja (Fondo europeo dello sviluppo regionale)
FME – Európsky menový fond (Fondo monetario europeo)

GUD – Správa colnej únie (gestione dell'Unione doganale)
ong – nevládna, resp. mimovládna organizácia (organizzazione non-governativa)
PIC – Program medzinárodnej spolupráce (Programmi internazionali di cooperazione)

D) Špecifické talianske názvy a ich skratky:

DG – generálne riaditeľstvo (direzione generale)
DOC – označenie kontrolovaného pôvodu (denominazione di origine controllata)
DOCG – označenie kontrolovaného a garantovaného pôvodu (DOC e garantita)
PVS – rozvojové krajiny (paesi in via di sviluppo)
PMI – stredné a malé firmy (piccole e medie imprese)
UIL – Taliansky zväz práce (Unione italiana del lavoro)

Okrem uvádzaných kategórií je pri *tlmočení* (respektíve *preklade*) z listu žiaduce poznať aj skratky zaužívané v písaných odborných textoch (Šavelová, 2014, s. 40). Napríklad v oblasti právnickej terminológie sa frekventovane vyskytujú výrazy:

art./artt. (articolo/articoli) – článok/články
c. (capo) – hlava
c.p. (codice penale) – Trestný zákon
c.p.p. (codice di procedura penale) – Trestný poriadok
G.U. (Gazzetta Ufficiale) – vestník

5) Faux amis (translačné homonymá) zvyčajne spôsobujú ťažkosti iba začínajúcim tlmočníkom. Avšak aj skúsení tlmočníci sa pri výskyte neznámeho výrazu, ktorého význam sa pokúšajú iba odhadnúť, môžu dopustiť závažnej lexikálnej chyby.

Pri výbere nasledujúcich príkladov sme zohľadňovali *fonetickú* stránku lexém, nie ich grafickú podobu.³

---

³ V prípade viacvýznamovosti (polysémie) niektorých uvádzaných talianskych výrazov nastala významová zhoda aj s jeho grafickým slovenským ekvivalentom

---

accord(o) – dohoda, zmluva, súhlas, súlad, (aj akord)
anticipare – predchádzať (časovo)
aria – vzduch, vzhľad, (aj ária)
argomento(o) – téma, dôvod, príčina, námet
asilo(o) – materská škola, útulok, útočisko, (aj azyl)
busta – papierové vrečko, taška
camera – izba, komora, snemovňa, (aj kamera)
carta – papier, list, mapa, menu, (aj karta)
cava – lom, baňa, jama
cielo – nebo
ciò – to
coppa – pohár, čaša
cosa – vec
così – tak
curva – zákruta
dieta – spôsob stravovania (la dieta mediterranea), (aj diéta)
disc(o) – platňa, platnička (chrbtica), (aj disk, disko)
firma – podpis
franc(o) – úprimný, otvorený
media – stredná, priemerná, priemer
meno – menej, okrem, mínus
mobil(e) – pohyblivý, (aj mobilný)
mora – černica, tmavá (farba pleti)
opera – dielo, práca, (aj opera)
operator(e) – pracovník, operujúci lekár, (aj operátor, manipulant)
panna – smotana
patent(e) (di guida) – vodičský (preukaz), osvedčenie, povolenie, (aj patent)
prova – skúška, nácvik, pokus, dôkaz
rovina – skaza, zánik, ruina
sacco – vak, vrece, hromada

– vtedy sme v zátvorke použili spojku (aj). Pováčšine je však výskyt takéhoto javu zriedkavosťou.

---

sedan(o) – zeler
seno – prsník, hrud', lono, záliv
sfera – guľa, kruh, (aj sféra, oblasť)
pero – ale, avšak, hruška (strom)
sistemazione – ubytovanie, umiestnenie, zariadenie
sito – lokalita, oblasť, webová stránka.

Ukážka

Matteo Renzi è il Presidente del Consiglio dei Ministri.

Matteo Renzi je predsedom vlády (doslova Rady ministrov, Konzília ministrov).

6) Cudzojazyčné výrazy v taliančine. Najviac inojazyčných lexém vyskytujúcich sa v súčasnej taliančine pochádza z **angličtiny** a týkajú sa predovšetkým **informačných technológií** (account, blog, chat, computer, database, display, file, password, mouse, multimedia card, login), **stravovania** (cocktail, fast food, hamburger, overdose, shaker), **spoločenského a pracovného** života (boss, break, call center, check-in, fantasy, feedback, feeling, gender, gay, manager, meeting, mobing, ok, outsider, part time, privacy, queer, shock, show, sponsor, staff, stress, training, workshop), **voľného času** (autogrill, autostop, gossip, quiz, sequel, show, sketch, news, reality, prime time, relax, shopping, mass media, dossier, trip, weekend), ďalej sveta **módy** (cashmere, lurex, slip, trendy, sportswear), **hudby** (blues, CD, DVD, fan, jazz, new wave, popstar, revival, sound), **športu** (basket, club, count down, fair play, fitness, goal, golf, hiking, hockey, jogging, penalty, play off, rugby, set, team, trekking, volley, tic-keť), ale aj oblasti **politiky** (antiglobal, establishment, embargo, Intelligence, leader, summit, welfare, premier, vicepremier, exit poll, no-global) a **ekonomiky** (antitrust, budget, joint venture, leasing, merchant bank, new economy, rating, antitrust, authority, holding, deficit, partner, investment bank, utlity, off shore, golden share).⁴

---

⁴ Viac v Sehnal (2012).

Dôvodom nadmerného používania anglicizmov vo verejnej sfére však nie je nedostatok domácich ekvivalentov, ale zámer vyvolávať v adresátovi komunikátu dojem erudovanosti, exkluzivity a modernosti (Sehnal, 2014, s. 81). V prípade politických činiteľov ide súčasne o snahu zámerne zahmlievať skutočný stav verejných vecí (*res publica*).

Francúzske slová používané v súčasnej taliančine patria predovšetkým do oblasti **spoločenského života, stravovania a bývania** (*bon ton, bidè, bricolage, brochure, buffè, coupon, menu, omelette, pois, parquet, roulette, croissant, crêpe, élite, tour, toilette, foulard, crème, brioche*).

Nemecké (*blitz, wurstel, weltanschauung, gestalt, bildungsroman, frankfurter, kindergarten, kaputt, leitmotiv, kitch, krauti*) a **španielske** výrazy zaužívané v modernej taliančine (*buen retiro, pelota, equipo, manita, camiseta, mundial, goleador*) netvorí žiadne osobitné sémantické pole.

7) Internacionalizmy. Pri výskyte internacionalizmov predstavuje jediné vážne úskalie pre prácu tlmočníka rozpoznanie správneho morfológického tvaru lexémy v cieľovom jazyku a voľba vhodnej koncovky – podľa rodu a čísla podstatného mena.⁵ Ide napríklad o názvy chemických látok, zdravotných ochorení, hormónov, vitamínov a podobne:

l'aspirina (f.) – aspirín (m.)

la transferina (f.) – transferín (m.)

l'emoglobina (f.) – hemoglobín (m.)

il mitocondrio (m.) – mitochondria (f.)

la vitamina (f.) – vitamín (m.)

le proteine (f.) – proteíny (m.), bielkoviny (f.)

gli amminoacidi (m.) – aminokyseliny (f.)

il diabete – diabetes, cukrovka (f.)

l'insulina (f.) – inzulín (m.)

---

⁵ Rozdielnosť rodu medzi taliančinou a slovenčinou je v tomto prípade skôr pravidlom.

---

il colesterolo – cholesterol (zhoda)
l'omeostasi – homeostáza (zhoda)
l'alcoetilico – etylalkohol, etanol, lieh (zhoda)
l'ipertensione – hypertenzia (zhoda)
le emorroidi (f.) – hemoroidy (m.)
la piridossina (f.) – pyridoxín (m.)
la cobalamina (f.) – kobalamín (m.)
la riboflavina (f.) – riboflavín (m.)
le malattie cardiovascolari (f.) – kardiovaskulárne ochorenia, srdco-
vo–cievne ochorenia (s.)
la termoregolazione – termoregulácia (zhoda)
la disidratazione – dehydratácia (zhoda).

8) Polysémia a homonymia. Polysémantická lexéma je nositeľom viacerých rozdielnych, no súvisiacich významov. Pri homonymii sa rovnako znejúce slová navzájom medzi sebou odlišujú významom a (zvyčajne) aj pôvodom.⁶

V prípade pochybností v súvislosti so správnou transláciou polysémantického slova alebo homonyma by sa mal tlmočník riadiť predovšetkým lingvistickým (kombinovateľnosť jazykových prvkov) a faktuálnym (kombinovateľnosť faktických informácií) kontextom zdrojového komunikátu.

Ukážka

(IT): „*Io stesso andrò a controllare, voce per voce, come vengono spesi i soldi europei.*“

---

⁶ Homonymá vznikajú najčastejšie odvodením od slov s podobným slovtvorným základom alebo preberaním z cudzích jazykov. *Nepravé homonymá* sú iba výslovnostné (*homofóny*, napríklad biť a byť) alebo iba pravopisné (*homografy*, napríklad (adjektívum) krásne a (adverbiium) krásne). Okrem *homografov* a *homofónov* existujú však aj *homofórmny* – slová zvukovo aj graficky zhodné, avšak líšiace sa gramatickou kategóriou, napríklad *sol'* (substantívum) a *Sol'* (imperatív). Niektorí jazykovedci dokonca rozlišujú aj medzislovné homonymá, napríklad *Prácu nevykonal a tu je dôkaz.* vs. *Prácu nevykonala, tu je dôkaz.*

(SK): „*Ja osobne skontrolujem, položku po položke (doslova: hlas za hlasom), na čo sa mŕňajú peniaze Európskej únie.*“

9) Metafory a obrazné pomenovania. Obrazné vyjadrenia sú v taliančine veľmi obľúbené, pretože okrem toho, že rečníkovi umožňujú preukázať jeho erudovanosť, súčasne odkazujú na psychický sklon Talianov prejavovať sa v produkcii aj recepcii životného okolia vizuálne a esteticky (kultúrne pamiatky, móda, dizajn, automobilový priemysel, gastronómia, životný štýl).

Pre prácu tlmočníka však táto situácia predstavuje výrazné úskalie, pretože jednotliví používatelia jazyka sa medzi sebou značne odlišujú v type a stupni obraznosti, ktorú preferujú – v závislosti od geografickej, sociálnej, intelektuálnej, svetonázorovej či inej príslušnosti. Preto pri translácii týchto jazykových jednotiek navrhujeme aplikovať niektorú z núdzových tlmočnických (kompenzačných) stratégií.⁷

Ukážka

(IT): „*Tu, Bachis, di questo vivace ginepro, sei una delle radici più forti e stabili.*“

(SK): „*Ty, Bachis, si jedným z najsilnejších a najpevnejších koreňov tejto borievky.*“

(Doslovný translát rečníka zo Sardínie, kde je borievka ostrovným symbolom.)

Ukážka

(IT): „*I concetti di questo governo sono vecchi come cariatidi.*“

(SK): „*Koncepty tejto vlády sú zastarané ako kariatídy.*“

10) Frazeologizmy. Osobitým typom obrazných pomenovaní sú frazeologické jednotky. Ich osvojenie a translácia však od tlmočníka

---

⁷ Viac v článku *Kompenzačné stratégie v procese simultánneho tlmočenia* (Štubňa, 2014) a v kapitole *Tlmočenie ambivalentných konštrukcií* v publikácii *Základy simultánneho tlmočenia* (Štubňa, 2015, s. 125 – 129).

---

vyžadujú – vzhľadom na ich obmedzený počet – omnoho menšie úsilie ako prenos *ad hoc* vytvorených metaforických vyjadrení.⁸

Ukážka

(IT): „*Il premier parla di spreco di denaro pubblico. Madache pulpito?*“

(SK): „*Premiér hovorí o plytvaní verejnými financiami. On, kto voľu káže a víno pije?!*“

(Doslovný translát skráteného porekadla *Ale z akej kazateľnice* (vychádza táto kázeň?!))

11) Kultúrne podmienené výrazy. Podľa lingvodidaktičky Pekarovičovej „na to, aby komunikanti z rôznych kultúr mohli úspešne predchádzať nedorozumeniam spôsobeným transkultúrnymi bariérami, je potrebné, aby si osvojili štandardné kultúrne modely, tzv. kultúrne formy myslenia, vnímania, hodnotenia, jednaní väčšiny príslušníkov danej kultúry“ (Pekarovičová, 2002, s. 21).

Pojem *lingvokulturéma* zaviedol ruský jazykovedec Vorobjov a definoval ho ako „*element vychádzajúci za prísne jazykový priestor do sveta asociácií, symboliky, transformovaných konotácií a do prostredia kultúry*“ (Vorobjov, 1997, s. 48). K *lingvokulturémam* v súčasnosti patria: ľudová tvorba a tradície, národné jedlá, kultúrne a historické pamiatky z oblasti spoločenského vývoja, literárne diela, publicistika, produkty národnej kinematografie, televíznej produkcie, populárnej hudby, výtvarného umenia, významné osobnosti z oblasti politiky, kultúry, športu, národné stereotypy (vzťah, správanie, zmýšľanie) a podobne.

Lingvoreálie sú teda pomerne novou výskumnou oblasťou zameranou na lingvistický aspekt reálií danej krajiny, t. j. na jazykové jednotky pomenujúce špecifiká kultúry daného národa.

V prípade *bezekvivalentnej lexiky*, čiže pomenovaní, ktoré vo východiskovej alebo v cieľovej kultúre absentujú, nadobúda v práci

---

⁸ Viac o talianskej frazeológii pozri *Velký taliansko-slovenský frazeologický slovník* (Sehnal – Sehnalová, 2005).

---

tlmočníka na dôležitosťi translátologický aspekt, čiže spôsob interlingvistického prenosu takejto lexémy. Okrem zachovania pomenovania v pôvodnom inojazyčnom tvare (prípadne len so zmenou niektorého fonetického alebo morfológického aspektu) bývajú v takom prípade najfrekvéntovanejšími tlmočnickými postupmi: kalkový preklad, naturalizácia, krátky výstižný opis daného špecifického javu alebo kombinácie uvedených techník.

Ukážka

(IT): „*Sono passati più di venti anni da ‘Mani Pulite’.*“

(SK): *Od série protikorupčných súdnych procesov s názvom ‘Čisté ruky’ uplynulo už viac než dvadsať rokov.*

Ukážka

(IT): „*Il servizio permette di verificare la corrispondenza tra un codice fiscale e i dati anagrafici di un soggetto.*“

(SK): „*Táto služba umožňuje overiť zhodu tzv. fiškálneho kódu, čiže prideleného osobného čísla a osobných údajov subjektu.*“

12) Politický jazyk. *Súčasný taliansky „jazyk politiky“ je nesmierne komplexný kultúrny aj lingvistický fenomén, pre ktorý je charakteristické:*

- používanie odbornej slovnej zásoby s cieľom vyvolať dojem erudovanosti – a tým vzbudiť u poslucháčov dôveru a autoritu,
- preferovanie abstraktných myšlienkových konceptov pred konkrétnymi,
- používanie slov cudzieho pôvodu,⁹
- kryptický charakter jazyka,
- používanie formulácií *ad hoc*, ktoré nie sú pre publikum vždy zrozumiteľné,

---

⁹ Angličtina pôsobí dojmom kozmopolitnosti, francúzština je zasa znakom „kultúrnej nadradenosti“ a vyberaného vkusu, napokon, latinčina je pozostatkom kultúrneho dedičstva veľkoleposti a mocenských ambícií Rímskej ríše.

-
- používanie nominálnych konštrukcií a marginalizácia verbálnych konštrukcií,
  - nadužívanie klišéovitých vyjadrení a floskúl,
  - používanie metaforického jazyka,
  - zmena významu slov alebo vytváranie nových slov,
  - neukončené prelínajúce sa vety,
  - preformulovanie myšlienky v priebehu prejavu,
  - používanie eufemizmov zahmlievajúcich skutočnosť,
  - používanie tautológie v syntakticky zložitých súvetiach zbavených akejkol'vek informačnej hodnoty.

Ukážka

(IT): „*L'Italia non è un'area geografica, è un ologramma. E i referendum, le leggi costituzionali? Sono tutti ologrammi del Potere.*“

(SK): „*Taliansko nie je geografická oblasť. Je to hologram. A jeho referendum a ústavné zákony? To sú všetko len hologramy vládnej moci.*“

Z tohto dôvodu musí tlmočník vždy vopred získať čo možno najviac extralingválnych aj metalingválnych informácií o rečníkovi (jeho geografický a rodinný pôvod, verejné pôsobenie v minulosti, politické presvedčenie, dikcia, rečové vady a podobne), tiež o druhu vystúpenia (zohľadnenie špecifik publika), o mieste, kde sa vystúpenie koná (znalosť menej známych geografických názvov), aj o aktuálnej geopolitickej situácii. Keďže súčasťou každého politického prejavu je jeho persuzívna zložka, rečník pravdepodobne – v snahe získať si priazeň publika – použije vo svojom vystúpení odkazy na vlastnú (politickú) minulosť – so zámerom pôsobiť dojemom vzorového občana a altruistu, tiež odkazy na charakteristické črty publika – aby zdôraznil, prečo mu záleží práve na ňom, zmienky o miestnych reáliách – ako prejav „autentického a rovnostárskeho“ záujmu o každý z regiónov krajiny, v ktorej sa politicky angažuje, a napokon narážky na aktuálne politické dianie doma aj v zahraničí – s cieľom vyvolať dojem informovanosti, kompetentnosti a vlastnej jedinečnosti pri náprave negatívneho stavu spoločnosti.

Ukážka – rečník nadmerne používajúci anglické lexémy v reči.

(IT): „*Il mondo corre al doppio. Vogliamo recuperare questo gap o no? Su Ict, su climate change, sul capitale umano in questa Smart Europe che vogliamo costruire tutti insieme.*“

(SK): „*Svet uháňa dvojnásobnou rýchlosťou. Chceme ho dohnať alebo nie? V oblasti IT, klimatických pomerov či ľudského kapitálu v modernej Európe, ktorú chceme všetci spolu vytvoriť?*“

POUŽITÁ LITERATÚRA

- MOSACA, N. (ed.) (2012): *L'italiano perfetto. Parlare e scrivere senza errori*. Novara: DeAgostini, 2012.
- PEKAROVIČOVÁ, J. (2002): Lingvodidaktická koncepcia slovenčiny ako cudzieho jazyka. In: Pekarovičová, J. (ed.): *Slovenčina ako cudzí jazyk*. Bratislava: Stimul UK, MC SAS, 2002, s. 11-26.
- SEHNAL, R. – SEHNALOVÁ, Z. (2005): *Veľký taliansko-slovenský frazeologický slovník*. Bratislava: Kniha-Spoločník, 2005.
- SEHNAL, R. (2011): *Praktická lexikológia talianskeho jazyka*. Bratislava: Univerzita Komenského, 2011.
- SEHNAL, R. (2012): Dynamika prieniku anglicizmov do taliančiny. In: *Cudzie jazyky v premenách času 2*. Bratislava: Ekonóm, 2012, s. 274-279.
- ŠAVELOVÁ, M. (2014): *Lessicologia e semantica della lingua italiana*. Nitra: UKF, 2014.
- ŠTUBŇA, P. (2014): Kompenzačné stratégie v procese simultánneho tlmočenia. In: Guldanová, Z. (ed.): *Kontexty súdneho prekladu a tlmočenia III*. Bratislava: Univerzita Komenského, 2014, s. 126-138.
- ŠTUBŇA, P. (2015): *Základy simultánneho tlmočenia*. Bratislava: Univerzita Komenského, 2015.
- VERTANOVÁ, S. – ANDOKOVÁ, M. – ŠTUBŇA, P. – MOYŠOVÁ, S. (2015): *Tlmočník ako rečník*. Bratislava: Univerzita Komenského, 2015.
- VOROBOV, V. V. (1997): *Lingvokulturologija. Teorija i metody*. Moskva: Izdatel'stvo Rossijskogo universiteta družby narodov, 1997.

DENOTAČNÁ ANALÝZA PRÁVNEHO TEXTU NA PRÍKLADE NEMČINY A SLOVENČINY (A MOŽNOSTI JEJ VYUŽITIA V PREKLADATEĽSKEJ PRAXI)

Mária Vajičková

Univerzita Komenského v Bratislave, Pedagogická fakulta,
Katedra nemeckého jazyka a literatúry
vajickova@fedu.uniba.sk

Abstract

The focus of our attention is on the denotative analysis (in some other theories called as semiotic or referential) of selected parallel Slovak and German legal texts. The aim was to point to similarities and differences in the suprasentential structure of texts in the linguistic realisation of extralingual entities on referential slots and furtheron to define the dependance of their realisation from the language type. We approach the topic on basis of the theory of referential linguistics and the denotative analysis of German texts according to A. Ziegler and G. Altmann (2001) and Slovak texts by the team of authors G. Wimmer, G. Altmann, L. Hřebíček, S. Ondrejovič, S. Wimmerová (2003).

V centre pozornosti predkladaného príspevku stojí denotačná (podľa iných teórií označovaná aj ako semiotická alebo referenčná) analýza vybraných paralelných slovenských a nemeckých právnych

---

textov s cieľom zistiť, aké sú podobnosti a odlišnosti v nadvetnej štruktúre textov pri jazykovej realizácii mimojazykovej entity v referenčných miestach a aká je závislosť ich realizácie od príslušnosti jazyka k jazykovému typu. Vychádzame z lingvistickej teórie referencie a z denotačnej analýzy nemeckých textov podľa A. Zieglera a G. Altmanna (2001) a slovenských textov podľa autorského kolektívu G. Wimmer, G. Altmann, L. Hřebíček, S. Ondrejovič, S. Wimmerová (2003).

Pri kognitívnych a sémantických modeloch, ktoré sa zaoberajú analýzou textu, sa najčastejšie používa model sémantických sietí a teória „Frame- und Script“. Sémantické siete vznikajú ako kognitívne štruktúry z množiny bodov, ktoré reprezentujú „objekty“ (ako pojmy a koncepty), a množiny priamok, ktoré reprezentujú vzťahy medzi nimi. Podľa teórie „Frame- und Script“ vznikajú pri tvorbe textu rámce (frames), reprezentujúce statické vedomosti, a scény (scripts), reprezentujúce procesuálne vedomosti. Obidve sa viažu na mentálny lexikón, obsahujúci všeobecné vedomosti a špecifické vedomosti o predmete komunikácie, ako aj jazykové, komunikatívne a metakomunikatívne vedomosti o globálnych textových štruktúrach. Tieto teórie nadväzujú na lingvistickú teóriu referencie, ktorá má svoje korene už v starších lingvistických teóriách z konca 19. storočia. Už Frege (1892) použil pojem referencia pri vysvetľovaní významu. Postupne vzniklo viacero teoretických koncepcií, ktoré skúmajú vzťahy medzi jazykovým výrazom a mimojazykovou entitou, ktorú označujú. Pri pohľade na jazykové výrazy môže ísť o jednoslovnú alebo viacslovnú lexému, ale aj o vetu, nominálnu frázu alebo predložkové spojenie, ktorým sa poukazuje (referuje) na predmety mimojazykového reálneho alebo aj fiktívneho sveta, na udalosti reálne existujúce alebo aj projektované v našom vedomí. Mimojazyková entita, na ktorú sa vzťahuje referujúci jazykový výraz, je referent. Výraz, ktorý má možnosť referovať, sa označuje ako referenčný výraz. Túto možnosť spravidla nemajú napr. konjunkcie alebo interjekcie ako spontánne výrazy emócií. Referencia je teda označenie relácie medzi referentom ako mimojazykovou entitou (ktorá sa označuje aj ako denotát) a referenčným výrazom ako jazy-

---

kovou jednotkou pri verbálnej komunikácii. Pre naše ďalšie úvahy stačí takéto jednoduché vymedzenie pojmov, nebudeme sa zaoberať všetkými existujúcimi definíciami a vymedzeniami pojmov referencia, referent, referenčný význam, prípadne vzťahom denotácie medzi lexémou a denotantom ako triedou predmetov mimojazykových entít, na ktorú sa daná lexéma vzťahuje. Podobne sa nebudeme zaoberať ani diskusiou o typológii referenčných vzťahov, ktoré rozlišujú medzi referenciou a predikáciou a ďalej určujú predmetovú, lokálnu a temporálnu referenciu.

V centre našej pozornosti je jazyková realizácia udalosti alebo deja, predmetov, osôb, miesta a času ako mimojazykových entít a prieniky medzi ponímaním jazykovej realizácie týchto mimojazykových entít v referenčnej lingvistike a v exaktnej denotačnej analýze textov.

Pri jazykovej realizácii jednotlivých referenčných vzťahov sa využívajú lexikálne prostriedky alebo aj gramatické kategórie. Na udalosti a deje sa odkazuje jednoduchými alebo zloženými osobnými alebo infinitívnymi tvarmi slovíes. Na čas sa odkazuje pomocou lexikálnych prostriedkov alebo pomocou gramatických kategórií. Temporálna referencia je povinná vo vetách s osobnými slovesnými tvarmi a je gramatikalizovaná. Realizuje sa lexikálne (pomocou temporálnych adverbií, predložkových spojení v úlohe temporálnych adverbiálnych určení alebo pomocou temporálnych adverbiálnych vedľajších viet) a gramaticky pomocou zložených alebo jednoduchých temporálnych tvarov slovíes, ktoré využívajú na svoju realizáciu relačné morfémy. Lokálna referencia nie je povinná a ani gramatikalizovaná (s výnimkou lokálnych pádov, akými sú lokatív, allatív, illatív a pod.). Lokálna referencia existuje v troch podtypoch, a to ako určenie pozície, smeru alebo východiskového miesta. Realizuje sa pomocou adverbií, predložkových spojení v úlohe adverbiálnych určení alebo pomocou adverbiálnych vedľajších viet. Klasickým prípadom referencie je predmetová referencia. Na jej realizáciu sa používajú okrem jednoduchých tvarov substantív alebo zámen aj nominálne frázy, pri ktorých sa rozlišujú medzi nadradeným substantívom alebo zámenom a podradenými výrazmi dva základné

---

vzťahy, a to vzťah determinácie, realizovaný pomocou determinan-
tov, a vzťah kvantifikácie, realizovaný pomocou kvantifikátorov.

Pojmom denotačná analýza textu sa zaoberajú Ziegler a Altmann (2002), ktorí nadväzujú na pragmaticko-komunikatívny pohľad na text z konca šesťdesiatych a začiatku sedemdesiatych rokov a na sémantické koncepcie známe ako funkčná perspektíva vety (Beneš, 1967, 1973) alebo sémantická a tematická štruktúra textu (Daneš, 1976). Ziegler a Altmann (2002) sa venujú exaktnej matematickej kvantitatívnej analýze textu a snažia sa určiť vzťahy, ktoré sa v texte realizujú medzi označujúcim a označovaným a tiež medzi výrazovými prostriedkami a mimojazykovými entitami navzájom. V zhode s ponímaním textu ako bilaterálnej veličiny, ktorá má povrchovú a hĺbkovú štruktúru, pracuje denotačná (referenčná, semiotická) analýza s pojmom „Denotations-Hreb“ – denotačný hreb, ktorý označuje množinu konkrétnych jazykových realizácií jednej mimojazykovej entity. Na realizácii denotačného hrebu sa môžu zúčastniť relácie: fonetické (rým, aliterácia, asonancia a pod.), morfológické (slovo tvorné morfémy nachádzajúce sa v syntagmatických reláciách a relačné morfémy nachádzajúce sa v konkrétnych gramatických paradigmách), lexikálne (ako konkrétne realizácie lexémy), gramatické (rekcia, kongruencia, predikácia a pod.), pragmatické (konkrétne jazykové realizácie zohľadňujúce vzťah medzi autorom a adresátom, situáciu, intenciu, funkciu textu a pod.) a sémantické (početné sémantické vzťahy medzi lexémami najrôznejšieho druhu). Vzťahy medzi jazykovými realizáciami a mimojazykovými entitami sa označujú ako referencie, ktoré vytvárajú izotopické reťazce a siete. Vety, ktoré sú spojené referenciou, tvoria väčšie konštrukty, ktoré boli na počesť ich objaviteľa Luděka Hřebíčka (1992, 1995, 1997) označené ako „Satz-Aggregate“, neskôr ako „Satz-Hrebs“ (vetné hreby). Vonné hreby tvoria samostatné textové jednotky podobne ako vety, syntagmy a slová, ale na rozdiel od viet majú diskontinuitný charakter. V ďalšom kroku sa hľadali podobné jednotky na nižšej úrovni, ako je veta, a tak vznikli denotačné hreby.

Na zaradenie slov k hrebom určili Ziegler a Altmann nasledujúce pravidlá (porov. Ziegler – Altmann, 2002, s. 25 – 26): 1. Jedna

---

jednotka podobná slovu patrí na jednom mieste textu len k jednému hrebu. Identická jednotka sa však môže vyskytovať na inom mieste textu ako časť iného hrebu. Najčastejšie ide o zámená, ktoré môžu patriť k viacerým odlišným hrebom, pretože vyjadrujú vzťah k odlišným mimojazykovým entitám. 2. Kompozitá môžu patriť ako celok k jednému hrebu alebo aj k toľkým hrebom, z koľkých lexikálnych komponentov sa skladajú. 3. Konjugačné a ďalšie relačné morfémy vyjadrujú len gramatický vzťah v rámci vety. Autori však zároveň uvádzajú, že v inom jazyku môže nastať iná situácia. (Pri analýze našich konkrétnych slovenských a nemeckých textov budeme venovať pozornosť funkcii konjugačných a ďalších relačných morfémy v hreboch v slovenčine a v nemčine, pretože tu predpokladáme rozdiely.) 3. Synonymá patria vo všeobecnosti k tomu istému hrebu, homonymá nie, polysémantické slová môžu patriť k odlišným hrebom alebo aj k tomu istému. Substantívum s neurčitým členom nemusí patriť k tomu istému hrebu ako to isté substantívum použité s určitým členom. 4. Nemecké kompozitá typu *kundgeben*, *freisprechen* autori považujú za celok. Ak sa vyskytujú v tvare *er spricht sie frei*, považujú odlučiteľnú časť za adverbium. 5. V sporných prípadoch o zaradení slova k hrebu navrhujú rozhodnúť sa pre jeho zaradenie k danému hrebu. Za primárnu metódu považujú aj v týchto prípadoch exaktnú štatistickú metódu.

Na zaradenie hrebu pri analýze slovenských textov určili G. Wimmer, G. Altmann, L. Hřebíček, S. Ondrejovič, S. Wimmerová (2003, s. 298 – 299) nasledujúce pravidlá, ktoré tu uvádzame v skrátenej podobe. 1. Pri podstatných menách deklinácia nemení denotáciu, preto sa ignoruje, deminutíva sa priradujú k pôvodnému substantívu. 2. Pri slovesách sú osobné koncovky, jednotné a množné číslo relevantné, ak odkazujú na entity v texte. Sloveso v množnom čísle odkazuje na všetky hreby, ktorých sa sloveso týka. Čas ako gramatická kategória sloves je irelevantný, „robím/robil som/budem robiť“ konštituuje hreby „robiť“ a „ja“. Možno však etablovať aj hreby pre rôzne časy. Sloveso a zvrtná forma sú identické: umyť/umyt sa. Aspekt je irelevantný: skočiť/skákať/poskakovať. Nedokonavé a dokonavé sloveso s predponou navrhujú rozlišovať alebo nerozlišovať v závislosti od

---

významu (skočiť/preskočiť). Analytické formy tvoria jeden celok, aj keď sú od seba oddelené: „budem zase robiť“ obsahuje tri zložky: „ja“, „zase“, „robiť“. Pozitívny a negatívny tvar slovesa sú identické. 3. Pri prídavných menách sú pád a rod irelevantné. 4. Pri zámenách sú rod a pád irelevantné. Autori ďalej navrhujú uplatniť dva všeobecné princípy. 5. Podľa prvého princípu v prípade neistoty v rozhodovaní platí, že treba etablovať tak málo hrebov, ako je to možné. 6. Podľa druhého princípu možno zlúčiť do jedného hrebu slová z rôznych slovných druhov, napr. „skok“ a „skočiť“, alebo „zlatá“ a „zo zlata“, ak to situácia dovoľuje. 7. Frázové výrazy môžu tvoriť jediný element, napr. „bože môj“, iné len vtedy, keď existuje aj jednoduchý element, napr. „hronské vody“ odkazuje na to isté ako „Hron“.

Ak sa pozrieme na hore uvedené z pohľadu tvorcu textu, pre autora vecného textu z uvedeného vyplýva potreba venovať veľkú pozornosť významu textu a realizácii jazykového stvárnenia denotátov, aby predišiel nesprávnemu dekodovaniu jazykového prejavu. Na druhej strane môže autor beletristického textu využiť možnosť pomernej flexibility pri sémantickej interpretácii ako významný štýlotvorný prostriedok.

V ďalších analýzach sa nebudeme zaoberať podrobnými matematickými výpočtami, ako je to v prácach A. Zieglera, G. Altmanna (2001) a G. Wimmera, G. Altmanna, L. Hřebíčka, S. Ondrejoviča a S. Wimmerovej (2003); pozornosť chceme upriamiť na podobnosti a odlišnosti pri realizácii denotačných hrebov alebo realizáciu predovšetkým predmetových referenčných miest (Gegenstandsreferenz) v slovenčine a nemčine. Hľadáme odpoveď na otázku, či skutočnosť, že slovenský jazyk patrí k syntetickému flektívnemu jazykovému typu a nemecký jazyk k analytickému jazykovému typu so zvyškami flexie, ovplyvní odlišnosť v podobe denotačných hrebov vybraných právnych textov.

Rozhodli sme sa pre krátke ukážky z nájomných zmlúv. Nemecký text sme čerpali z nemeckého zákonníka Bürgerliches Gesetzbuch. § 535 BGB Inhalt und Hauptpflichten des Mietvertrags a slovenský zo slovenského Občianskeho zákonníka (40/1964 Zb.). Siedma hlava. Nájomná zmluva.

V nasledujúcom kroku analyzujeme najskôr nemecký text. Jednotlivé jazykové výrazy označíme podľa ich referenčnej hodnoty číslom v riadku nad nimi.

1   2|3   4|5   6
(1) Durch den Mietvertrag wird der Vermieter verpflichtet, dem
7   8   9|10   11   12|13
Mieter den Gebrauch der Mietsache während der Mietzeit zu
14   15|16   17|18   19
gewähren. Der Vermieter hat die Mietsache dem Mieter in einem
20   21   22|23   24   25   26   27|28
zum vertragsgemäßen Gebrauch geeigneten Zustand zu überlassen
29   30   31|32   33   34   35   36
und sie während der Mietzeit in diesem Zustand zu erhalten. Er hat
37   38|39   40   41   42
die auf der Mietsache ruhenden Lasten zu tragen.

43   44   45|46   47   48
(2) Der Mieter ist verpflichtet, dem Vermieter die vereinbarte Miete
49
zu entrichten.

Na jeden denotát odkazuje v našom texte jedno slovo (*durch*, *Mieter*), časť slova (*ver...*, *Ver...*, *Miet...*, *...zeit*) alebo zložený gramatický tvar (*wird verpflichtet*). Zložené slová môžu odkazovať na jeden denotát alebo na viac denotátov. V ďalšom kroku sa budeme venovať hrebom vzťahujúcim sa na jednotlivé mimojazykové entity, ktoré sme očíslovali podľa poradia ich výskytu v texte. V nasledujúcom kroku ich zoskupíme do množinového a zároveň aj pozičného hrebu. V množinovom hrebe sa každý odlišný element hrebu uvedie len raz (napr. *mieten* = *Miet...* ako časť determinatívneho kompozita). V pozičnom hrebe sú uvedené len pozície hrebu v texte (napr. *mieten* = 2, 9, 12, 17, 31, 38). My sme tieto dva hreby kombinovali. V nasledujúcich hreboch označujeme pozície hrebu arabskými číslami a jednotlivé elementy hrebu kurzívou.

Prvý hreb: 1 *durch* sa vzťahuje na okolnosti udalosti, ktorá je v referenčnej lingvistike klasifikovaná ako predikácia alebo udalosť (Ereignis a podľa toho je označený druh referencie ako Ereignisreferenz). V našom prípade je táto udalosť znázornená v druhom hrebe.

Druhý hreb: (den) 2 *Miet*(vertrag), (den Gebrauch der) 9 *Miet*(sache), (während der) 12 *Miet*(zeit), (die) 17 *Miet*(sache), (während der) 31 *Miet*(zeit), (auf der) 38 *Miet*(sache) označuje udalosť *mieten* (teda predikáciu alebo Ereignis), ktorá je realizovaná prvou časťou determinatívneho kompozita.

Tretí hreb sa vzťahuje na zmluvu a je reprezentovaný nasledujúcimi jazykovými realizáciami: 3 (den *Miet*)*vertrag*, 22 (in einem zum) *vertrag*(sgemäßen) Gebrauch. V prvom prípade ide o druhú a v druhom prípade o prvú časť kompozita.

Štvrtý hreb referuje na povinnosti 4 *wird verpflichtet*, 44 *ist verpflichtet* a je realizovaný analyticky zloženým gramatickým slovesným tvarom.

Piaty hreb odkazuje na jednu zo zúčastnených osôb (v referenčnej lingvistike sa používa spoločný pojem Gegenstandsreferenz), a to na prenajímateľa, ktorý je jazykovo realizovaný nasledujúcimi výrazmi: 4 der *Ver*(*mieter*), 15 (Der) *Ver*(*mieter*), 36 *Er*, 45 (dem) *Ver*(*mieter*).

Šiesty hreb je predmetovou referenciou a tvoria ho jazykové výrazy: 7 (dem) *Mieter*, 19 (dem) *Mieter*, 43 (Der) *Mieter*, ktoré odkazujú na druhého účastníka konania.

Siedmy hreb sa vzťahuje na okolnosti použitia predmetu nájomnej zmluvy a skladá sa z jazykových výrazov 8 (den) *Gebrauch* (der *Mietsache*), 24 (in einem zum *vertragsgemäßen*) *Gebrauch*.

Ôsmy hreb odkazuje na predmet nájomnej zmluvy a je realizovaný jazykovými výrazmi: 10 (der *Miet*)*sache*, 18 (die *Miet*)*sache*, 29 *sie*, 39 (die auf der *Miet*)*sache*.

Temporálna referencia je realizovaná gramaticky gramatickým tvarom sloves (napr. *wird verpflichtet*, ... *zu gewähren*, *hat zu überlassen* ... *und zu erhalten*), túto sme pri hľadaní hrebov bližšie neurčovali. Okrem časových súvislostí sa použitými gramatickými slovesnými tvarmi označuje v tomto konkrétnom analyzovanom texte aj modalita.

Temporálne okolnosti vzťahujúce sa na našu predikáciu sme zhrnuli v deviatom hrebe. Temporálne referenčné miesta tvoria jazykové výrazy: 11 *während* (der Miet)zeit, 30 *während* (der Miet)zeit.

Desiaty hreb sa vzťahuje na povinnosti prenajímateľa, môžeme ho uchopiť ako jeden hreb alebo rozdeliť na podmnožiny. Ako celok je realizovaný výrazovými prostriedkami: 14 (zu) *gewähren*, 27|28 (zu) *überlassen* (zu) *erhalten*, (zu) *tragen*.

Jedenásty hreb sa vzťahuje na povinnosti nájomcu a jazykovo je realizovaný gramaticky 44 *ist* (verpflichtet) *zu* (entrichten) a lexikálne ako 49 *zu entrichten*.

V texte sú okrem toho ešte hreby: 34 *Zustand*, 40 (die auf der Mietsache) *ruhenden*, 41 *Lasten*, 47 (die) *vereinbarte* (Miete), 48 (die) *Miete*.

V paralelnom slovenskom texte (§ 663 a § 664) sme očíslovali jednotlivé jazykové realizácie mimojazykových entít, ako to vidíme nižšie.

§ 663

1	2	3 4	5 6	7	8	9
---	---	-----	-----	---	---	---

Nájomnou zmluvou prenajímateľ prenecháva za odplatu nájomcovi
10 11 12 13 14 15|16 17 18 19|20 21
vec, aby ju dočasne (v dojednanej dobe) užíval alebo z nej bral aj
22
úžitky.

§ 664

23 24	25	26 27	28 29	30	31	32	33
-------	----	-------	-------	----	----	----	----

Prenajímateľ je povinný prenechať prenajatú vec nájomcovi v stave
34 35 36 37 38 39
spôsobilom na dohodnuté užívanie, alebo ak sa spôsob užívania
40|41 42 43 44 45 46 47 48 49 50
nedohodol, obvyklé užívanie, a v tomto stave ju na svoje náklady
51
udržiavať.

Prvý hreb je determinantom denotátu „zmluva“, a to „nájomná“, a v analyzovaných dvoch paragrafoch stojí len v pozícii 1 *nájomnou* (zmluvou). Podľa referenčnej lingvistiky je determinant súčasťou predmetovej referencie. Pri denotačnej analýze sa uvádza ako samostatný element hrebu.

Druhý hreb sa vzťahuje na „zmluvu“ a tvoria ho nasledujúce jazykové realizácie, ktoré uvádzame aj s číselným označením ich pozície v texte: 2 *zmluvou*.

Tretí hreb tvoria jazykové realizácie „prenajímateľa“: 3 *pre*(najímateľ), 23 *Pre*(najímateľ).

Štvrtý hreb sa vzťahuje na konanie: 2 *pre*(necháva), 26 *pre*(nechať).

Piaty hreb tvorí jazyková realizácia 7 *za* a šiesty jazyková realizácia 8 *odplatu*.

Siedmy hreb ako realizácia predmetovej referencie, vzťahujúcej sa na osobu zúčastňujúcu sa na konaní, je jazykovo realizovaný lexémou „nájomca“ a aj relačnou morféomou *-l* participia v slovesných gramatických tvaroch „užíval“, „bral“ ako: 9 *nájomcovi*, 13 (užíva)*l*, 20 (bra) *l*.

Ôsmy hreb referuje na predmet konania, teda nájomnú vec, a jazykovo je realizovaný nasledujúcim spôsobom: 10 *vec*, 11 *ju*, 18 (z) *nej*, 30 (prenajatú) *vec*, 47 *ju*.

Temporálne vzťahy týkajúce sa predmetu nájomnej zmluvy sú jazykovo realizované v deviatom hrebe na nasledujúcich pozíciách: 12 *dočasne*, 14 (v dojednanej) *dobe*. Elové participiá sloves *užíval*, *bral*, *nedohodol* referujú na dva denotáty, a to na činnosť a aj na osobu vykonávajúcu túto činnosť. Korene slovesa sú súčasťou hrebu referujúceho na činnosť (Ereignisreferenz) a sufix *-l* je súčasťou hrebu odkazujúceho na osobu (predmetová referencia). Ďalšie samostatné hreby sú 17 *z*, 21 *aj*, 32 *v*, 44 *v*, 48 *na*, 50 *náklady*, 51 *udržiavať*, 34 *spôsobilom*, 37 *užívanie* a 43 *užívanie*, ktoré odkazujú na rozličné ďalšie okolnosti konania.

Záverom môžeme konštatovať, že denotačná analýza nemeckého právneho textu poukázala na špecifické miesta v oblasti početnejšie-

---

ho výskytu zložených slov, ktorými môžeme ako celkom poukazovať na jednu mimojazykovú realitu alebo jednotlivými časťami na viac jazykových realít. Ďalším špecifikom nemeckého textu je, že jedným nemeckým zloženým slovesným gramatickým tvarom môžeme referovať na temporálne a zároveň modálne vzťahy. V slovenských textoch poukázala denotačná analýza na špecifickosť možnosti využitia vlastností -I participia. Príkladmi denotačnej analýzy odborného textu sme chceli poukázať na lexikálne a gramatické realizácie hrebov v nemčine a v slovenčine a na to, ako by denotačná analýza textu mohla pri recepcii textu zjednodušiť pochopenie vecných súvislostí medzi zobrazenými mimojazykovými entitami. Pri tvorbe textu môže uvedomenie si denotačných súvislostí viesť k exaktnejšiemu štylistickému stvárneniu textov v referenčných miestach v závislosti od príslušnosti textu k žánru a k funkčnému štýlu.

POUŽITÁ LITERATÚRA

- BENEŠ, E. (1967): Die funktionale Satzperspektive. (Thema-Thema-Gliederung im Deutschen. *Deutsch als Fremdsprache*, 1, 1967, s. 23ff.
- BENEŠ, E. (1973): Thema-Rhema-Gliederung und Textlinguistik. In: Sitta, H.– Brinker, K. (Hg.): *Studien zur Texttheorie und zur deutschen Grammatik*. Düsseldorf: Schwamm, 1973, s. 42-62.
- DANEŠ, F. (1976): Zur semantischen und thematischen Struktur des Kommunikationsaktes. In: Daneš, F. – Viehweger, D. (Hg.): *Probleme der Textgrammatik. (= Studia grammatica XI.)*. Berlin: Akademie Verlag, 1976, s 29-40.
- ĎURICOVÁ, A. (2003): *Morfologicko-syntaktické a textové aspekty nemeckého právneho jazyka*. Banská Bystrica: Fakulta humanitných vied Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, 2003.
- ĎURICOVÁ, A. (2013): Typológia právnych textov justičných orgánov. In: *Od textu k prekladu VIII*. Praha: Jednota tlumočníků a překladatelů, 2013, s. 169-180. ĎURICOVÁ, A. (2014): Od konvencií k normám prekladu vlastných mien v právnych textoch. In: *Od textu k prekladu IX*. Praha: Jednota tlumočníků a překladatelů, 2014, s. 38-53.

-
- HŘEBÍČEK, L. (1992): *Text in communication: supra-sentence structures*. Bochum: Brockmeyer, 1992.
- HŘEBÍČEK, L. (1995): *Text levels. Language constructs, constituents and the Menzerath-Altmann law*. Trier: WVT, 1995.
- VAJIČKOVÁ, M. – ĎURICOVÁ, A. – KOSTELNÍKOVÁ, M. – TUHÁRSKA, Z. (2011): *Stilistische Prinzipien der Gestaltung administrativer und juristischer Texte: Am Beispiel deutscher, slowakischer und englischer Texte der Europäischen Union*. Nümbrecht: Kirsch-Verlag, 2011.
- VAJIČKOVÁ, M. (2015): *Theoretische Grundlagen stilistischer Textanalyse. 2., neu bearbeitete und erweiterte Auflage*. Nümbrecht: Kirsch-Verlag, 2015.
- VAJIČKOVÁ, M. (2009): Wiederholung und Variation als stilistische Prinzipien in belletristischen und wissenschaftlichen Texten. In: *Contemporary views on theory and practice of foreign language teaching 2*. Praha: Kernberg Publishing, 2009. s. 107-117.
- VAJIČKOVÁ, M. (2011): Opakovanie a variácia v referenčných miestach v slovenských a nemeckých textoch zo štylistického a lingvodidaktického hľadiska. In: *Slovenčina (nielen) ako cudzí jazyk v súvislostiach*. Bratislava: Univerzita Komenského, 2011. s. 90-97.
- WIMMER, G. – ALTMANN, G. – HŘEBÍČEK, L. – ONDREJOVIČ, S. – WIMMEROVÁ, S. (2003): *Úvod do analýzy textov*. Bratislava: VEDA vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2003.
- ZIEGLER, A. – ALTMANN, G. (2001): *Denotative Textanalyse*. Wien: Praesens, 2001

KONZEKUTÍVNE VERZUS SIMULTÁNNE TLMOČENIE – ROZDIELNE ČINNOSTI ROZDIELNYCH TLMOČNÍKOV?

Silvia Vertanová

Univerzita Komenského v Bratislave, Filozofická fakulta,
Katedra romanistiky
silvia.vertanova@uniba.sk

Abstract

The study deals with the differences between consecutive and simultaneous interpreting from the point of view of natural communication. Recent research and interpreting practice indicate a remarkable relationship between the preference of a particular interpreting technique and the fact that the interpreter is monolingual (simultaneous mode) or bilingual (consecutive mode). Most students who take university courses in interpretation are monolingual. Consequently, the author of the study suggests that consecutive interpretation training should also include anti-stress techniques, vocal techniques and rhetorical competence to make the delivery of the disciples as natural as possible.

Tlmočenie je bezpochyby jednou z najstarších pomocných profesií (či skôr činností) a celkom nepochybne existovalo oddávna v *oboch* svojich hlavných formách: ako konzekutívne i simultánne (tu máme, prirodzene, na mysli šušotáž, príp. ústny preklad písané-

---

ho textu). Zároveň však možno celkom logicky predpokladať, že prevládajúcou tlmočnickou technikou bola konzekutíva, keďže nenarušuje prirodzený priebeh ľudskej komunikácie: Tlmočník začína hovoriť (tlmočiť) až potom, čo rečník skončil, resp. prerušil svoj prejav. Prijímať, dešifrovať, transponovať a zároveň produkovať prejav – ako sa to deje v rámci simultánneho tlmočenia – nie je totiž prirodzené komunikačné správanie.¹

V našom príspevku vychádzame zo zaujímavého zistenia výskumu, ktorý mapoval koreláciu medzi prirodzeným bilingvizmom, resp. nebingvizmom profesionálnych tlmočníkov a ich preferovanou technikou tlmočenia, s cieľom vyvodiť z neho závery pre pedagogickú prax.

PRIRODZENOSŤ VERZUS NÁVYK

Vo svojej podstate predstavujú konzekutívne a simultánne tlmočenie *dve rozdielne komunikačné činnosti*. Kým konzekutívna translácia bežných (krátkych) replík je tým najbežnejším spôsobom interkultúrnej a interlingválnej translácie a sú ju schopní praktizovať aj jedinci bez akéhokoľvek tlmočnického výcviku či skúseností, príp. deti, na tlmočenie v kabíne je nutné si navyknúť a náležite natrénovať príslušné stratégie.²

Poukážme si v skratke na niektoré ďalšie rozdiely:

- Kým pri tlmočení v kabíne sa intenzívna záťaž tlmočníka obmedzuje na cca 20 minút, po ktorých nasleduje „striedanie mediátora“, konzekutívne tlmočiaci tlmočník takúto možnosť nemá (azda s výnimkou bilaterálnych politických stretnutí vrcholného typu, keď si každá strana zabezpečuje svojho tlmočníka).
- Pokiaľ ide o štiepenie pozornosti, pri simulte sa prednostne realizuje medzi náčuvom (zahŕňajúcim dešifrovanie a transpozíciu)

---

¹ S výnimkou emočne vypätých situácií ako napr. hádka, kde však ide skôr o prezentáciu vlastnej mienky než o porozumenie spolubesedníkovi.

² Bližšie pozri napr. Štubňa (2015).

---

a súčasťou produkciou komunikátu. Pri konzekutíve so zápisom ide o štiepenie pozornosti medzi náčuv (dešifrovanie a filtrovanie informácií) a zápis, na transpozíciu je viac času – po vypočítaní celého originálneho prejavu, resp. príslušnej jeho časti.

- Stresovým faktorom pri simulte je predovšetkým časová tieseň a celková dynamika. Ale konzekutívne tlmočníci jedinec musí často zvládať prídavný stres z vystupovania na verejnosti.
- Konzekutíva vytvára väčší nápor na krátkodobú pamäť, resp. brílatné zvládnutie techniky tlmočnického zápisu.
- A napokon treba poukázať na to, že simultánny výkon v kabíne predstavuje celkom novú a z hľadiska psychohygieny málo prebádanú činnosť, ktorá si v dôsledku enormnej psychickej i fyzickej záťaže, dlhodobého pobytu v neprirodzene vetranom i osvetlenom prostredí a i. môže začať vyberať daň na zdraví svojich vykonávateľov (Klonowicz, 1994; Cooper et al., 1982, podľa Snell-Hornby, 1999, s. 303).

V súčasnosti pri väčšine dôležitých nadnárodných či medzinárodných konferencií a im podobných podujatiach prevláda kabínové simultánne tlmočenie. Technická podpora umožňuje transponovať originálny prejav do CJ takmer zároveň s jeho produkciou vo VJ a tlmočník prestáva byť viditeľnou súčasťou interlingválnej a interkultúrnej interakcie. Mohlo by sa zdať, že v praxi konzekutívne tlmočenie ustúpi simultánnemu. V súvislosti s čoraz evidentnejšou migráciou svetového obyvateľstva však možno predpokladať nárast prirodzených komunikačných situácií, ktoré si budú vyžadovať práve konzekutívne tlmočenie – najmä prípady komunitného a súdneho tlmočenia. Uvedené „mimokonferenčné“ tlmočenie kladie na osobnosť tlmočníka špecifické nároky, ktoré sa pri kabínovom simultánnom tlmočení nevyskytujú v príliš veľkej miere, resp. sa nevyskytujú vôbec – napr. zvládanie citového vypätia, problémy so zachovaním lojality, rezistencia voči nátlaku zo strany orgánov moci a pod. V tejto súvislosti stojí azda za zmienku, že v západných krajinách sa ešte donedávna oddeľovali konferenční tlmočníci od tzv. tlmočníkov „rokovacích“ a súdnych, resp. že potreba konkrét-

---

neho tlmočníka sa odvíjala od povahy komunikačnej situácie (Snell-Hornby, 1999, s. 304).

Pod pojmom *tlmočnický výkon* teda treba chápať celú zmes rozdielnych nárokov na jednotlivé schopnosti, ktoré sa nemusia nutne snúbiť v každom tlmočníkovi v rovnakej miere, príp. ani nemusia byť prítomné v jeho osobnostnej výbave.

BILINGVIZMUS A ORÁLNA TRANSLÁCIA

Termínom bilingvizmus označujeme vnútorne pomerne štruktúrovaný jav, v ktorom zohrávajú úlohu aj také aspekty ako vek v čase nadobúdania konkrétneho jazyka, kultúrne zázemie rodičov, vzťah k dominantnej kultúre, resp. jazyk formálneho vzdelávania a pod. Tiež nemožno opomenúť fakt, že niektoré jazyky sa vyskytujú v dialektoch natoľko odlišných od spisovnej formy, že aj ovládanie jazykových variet jedného jazyka by bolo možné považovať za bilingvizmus.

Niektorí autori, napr. Ch. Thiery (1978), za bilingválnu považujú iba osobu, ktorá sa príslušné jazyky naučila prostredníctvom (kultúrneho) „ponoru“, a teda nielen procesom výučby. Názor, že bilingválnym je iba jedinec, ktorý oba jazyky používa rovnocenne – tzv. ekvibilingvizmus, resp. ambibilingvizmus – nenašiel priaznivý ohlas, keďže meranie stupňa ovládania materinského, resp. otcovského jazyka je vec relatívna. Podľa výskumu F. Grosjeana až 60 % bilingválnych jedincov napr. počíta iba v jednom jazyku a bilingvisti trpiaci schizofréniou zhodne uvádzajú, že hlasy počujú iba v jednom jazyku (Grosjean, 1982, s. 275 – 280).³

Rozšírený názor, že bilingválni jedinci nie sú vhodní pre kariéru profesionálneho tlmočníka, lebo pri procese translácie využívajú dva viac-menej oddelené jazykové systémy a pri ich nadobúdaní

---

³ Na druhej strane, pri dotazníkovom výskume A. Pavlenkovej (2006) uviedlo 65 % bilingválnych respondentov, že prechod k druhému jazyku vnímajú, akoby sa stali inou osobou.

---

neboli nútení k translácii do dominantného (materinského) jazyka, azda vyvrátili Blanc a Harnes (2000) svojimi meraniami mozgovej aktivity, ktoré nepotvrdili odlišnosť usporiadania informácií ani odlišnosť štruktúr pri odlišnom nadobúdaní jazyka a ani oddelené neuromechanizmy medzi bilingvistami a monolingvistami.⁴

KONZEKUTÍVNI BILINGVISTI VERZUS SIMULTÁNNI MONOLINGVISTI?

V roku 2012 uskutočnila študentka odboru OPT na FiFUK M. Slobodová v rámci svojej diplomovej práce dotazníkový výskum, týkajúci sa bilingvizmu/nebilingvizmu tlmočníka a preferovanej techniky tlmočenia. Oslovení profesionálni tlmočníci patrili k freelancerom, stálym zamestnancom EÚ, OSN a iných organizácií. Konečná výskumná vzorka bola zložená z prirodzených bilingvistov – ľudí, ktorí svoje dva „materinské“ jazyky (nemčina na rozdiel od slovenčiny odlišuje *Muttersprache* a *Vatersprache*) nadobudli prirodzene a takmer súbežne, resp. do tretieho roku veku – a nebilingvistov.

Výsledkom výskumu bolo *zdanlivo* prekvapivé zistenie: bilingválni tlmočníci uprednostňujú konzekutívu, zatiaľ čo nebilingválni radšej tlmočia v kabíne, teda simultánne.⁵ Poznámka, že táto korelácia je iba *zdanlivo* prekvapivá, má opätovne poukázať na odlišnosti komunikačných situácií, v ktorých sa tieto techniky uplatňujú. A práve pre ich odlišnosť je záver prieskumu vcelku logický: prirodzene bilingválny jedinec sa vie prirodzene komunikačne správať v oboch

---

⁴ Napriek tomu sa možno prikloniť k domnienke, že medzi profesionálnymi tlmočníkmi pôsobí predsa len väčšina nebilingválnych jedincov. Ak však akceptujeme širokú definíciu bilingvizmu, medzi bilingvistov možno zahŕňať aj jedincov s vysokou úrovňou ovládania nematerinského jazyka (v oblasti porozumenia písanej a hovorenej reči, v oblasti orálneho i písomného vyjadrovania). Vtedy treba v súvislosti s tlmočníkmi hovoriť skôr o niekoľkých prekrývajúcich sa typoch bilingvizmu: prirodzený verzus imitovaný alebo nadobudnutý, funkčný, produktívny, simultánny verzus neskorý (resp. sukcesívny), príp. receptívny a i.

⁵ Výsledky boli riadne štatisticky overené.

---

jazykoch, a preto mu nie je cudzia ani prirodzená translačná komunikačná situácia, t. j. tlmočenie konzekutívnou technikou. Odpoveďou na otázku, prečo nebilíngválni tlmočníci napriek spomínanej *neprirodzenosti simultánneho výkonu* uprednostňujú prácu v kabíne, môže byť opätovne fakt, že v porovnaní s bilin-gválnymi kolegami nemajú dokonale zažitú škálu komunikačných situácií alebo, povedané slovami spomínaného Ch. Thieryho, chýba im onen kultúrny „ponor“ a následná prirodzenosť, spontánnosť pri vyjadrovaní. Kabína im v istom zmysle poskytuje anonymitu, ktorá tento *hendikep* kompenzuje. Tiež treba spomenúť, že na simultánny výkon v kabíne sa pre jeho dynamickosť predsa len kladú iné nároky ako na prejav tlmočníka vo vysokom konzekutívnom režime. (Samozrejme, nevylučujeme ani možnosť, že bilíngválni tlmočníci si dokážu dokonalejšie než nebilíngválni osvojiť techniku zápisu, sprevádzajúcu konzekutívny výkon, no to by bolo potrebné preskúmať.)

ZÁVERY PRE TLMOČNÍCKU PEDAGOGIKU

Ukazuje sa, že pri výučbe tlmočenia s výlučne nebilíngválnymi študentmi bude namieste akcentácia dosiahnutia už spomínaného „ponoru“, ktorý bilíngválnym jedincom poskytuje pri konzekutívnom tlmočení výhodu oproti nebilíngválnym.

Okrem budovania (samozrejmych) jazykových kompetencií, v rámci ktorých treba zlepšovať fonetickú stránku prejavu, narábanie s jednotlivými jazykovými registrami (štýlmi), orientáciu vo frazeologickom fonde daného jazyka a i., potrebuje študent v nematickom jazyku rozvíjať aj komunikačné kompetencie – adekvátnosť reakcií v konkrétnych situáciách, vnímanie pragmatickej stránky komunikátu a pod. – a posilniť *sebadôveru* pri orálnom prejave pred auditóriom. Cieľom by malo byť dosiahnuť čo najprirodzenejší *spontánny* prejav v cudzom jazyku.

Na túto prípravu by mali nadväzovať rétoricko-prednesové cvičenia, v rámci ktorých sa do komunikácie zapája celé telo a precvičuje sa práca s prejavom aj čo do jeho estetickej kvality. Potrebu

---

zakomponovania rétorických cvičení v nematerinskom jazyku ako pevnej súčasťi syláb odboru OPT sme už zdôrazňovali na viacerých miestach.⁶ (Ukazuje sa, že prirodzený prejav v materinskom jazyku študenta tiež nie je samozrejmosťou, čo súvisí pravdepodobne s väčšou mierou písomného testovania poznatkov na stredných školách, ale aj s absenciou príslušného overovania komunikačných spôsobilostí u záujemcov o štúdium OPT. Z tohto dôvodu sme pre študentov tlmočenia pripravili učebnicu *Tlmočník ako rečník*⁷, v ktorej ponúkame o. i. návody na samostatný rozvoj rétorických schopností v slovenčine, vrátane dýchacích a hlasových cvičení.)

Napokon, niektorí študenti odboru OPT na FiFUK svoje nedostatky v komunikačných kompetenciách v nematerinskom jazyku cítia: celkom nedávno sa v miniprieskume zameranom na hodnotenie stresujúcich faktorov pri tlmočení a obsahu predmetov tlmočníctva vyjadrili, že by ocenili viac hodín zameraných na zvládanie stresu, hlasový tréning a tiež prezentačné, resp. rétorické techniky.

Ako významný negatívny faktor ovplyvňujúci tlmočnický výkon uvádzajú stres nielen študenti tlmočenia, ale aj samotní profesionálni tlmočníci. Podľa údajov AIIC 53 % opýtaných tlmočníkov uviedlo, že vplyvom stresu dochádza k zníženiu presnosti ich tlmočenia a u 57 % opýtaných dochádza k zníženiu ich vlastnej spokojnosti s podaným výkonom. 66 % opýtaných hovorilo o vysokej až veľmi vysokej úrovni stresu spojeného s prácou tlmočníka, pričom 40 % vnímalo stres ako stimul zlepšenia svojho výkonu, no až 36 % ho považovalo za škodlivý. V tejto súvislosti je však dôležitý ďalší údaj: až 70 % anketovaných tlmočníkov sa považovalo za úspešných alebo veľmi úspešných v zvládaní stresu a iba 6 % uviedlo, že sú v tom neúspešní (Moyšová, 2015, s. 133 – 136).

Strach z vystupovania na verejnosti – prirodzený pre väčšinu populácie – je v priebehu tlmočnického nácviku znásobený nielen snahou o kvalitné prekódovanie, lež aj pre prípadné hodnotenie pedagóga. Naučiť sa pracovať s trémou vo svoj prospech, t. j. aby na-

---

⁶ Pozri napr. Vertanová (2011).

⁷ Učebnica bola vytvorená v rámci projektu KEGA 058UK-4/2014.

---

pomohla k lepšiemu výkonu a nezvrhla sa do *distresu*, by malo byť cieľom antistresových cvičení, ktoré majú svoje opodstatnenie už hneď v úvodných hodinách, ešte pred tým, ako sa pristúpi k samotnému nácviku konzekutívnej techniky a príslušných stratégií.

Analógia tlmočnickeho výkonu s výkonom herca na scéne bola v literatúre o tlmočení neraz spomínaná a týka sa, pochopiteľne, predovšetkým konzekutívneho výkonu. Tlmočník musí vedieť náležite používať nielen paraverbálne prvky hovorenej reči (hlas, intonácia), ale aj paralingválne komunikačné prvky (sprievodné telesné prejavy) – t. j. musí používať celé svoje telo ako *vyjadrovacie vehiculum*. V súvislosti s posilňovaním sebavedomia pred publikom sa ukazuje ako vhodná pomôcka tzv. Alexandrova technika, vypracovaná austrálskym hercom pre potreby scénickej interpretácie. Pomocou tejto už vyše sto rokov jestvujúcej a overenej metódy je možné naučiť študentov zbaviť sa negatívnej reakcie na podnety – potenie, zajakávanie, tréma a pod. – a zároveň nadobudnúť vedomie možností svojho vlastného tela: produkcie kvalitného hlasu podpora správneho dýchania a korektného držania tela. Prvé pokusy integrovať výcvik Alexandrovej techniky pre potreby vyučovania tlmočníkov boli zaznamenané na univerzite *Universitat Jaume I* zo španielskeho Castellónu v akademickom roku 2007/2008 (Renau Michavila, 2010, s. 86).

Je zrejmé, že všetky uvedené spôsobilosti študenti zúročia aj neskôr, pri nácviku simultánnej techniky, ako aj pri iných situáciách s vystupovaním na verejnosti.

POUŽITÁ LITERATÚRA

- BLANC, H. A. – HARMES, J. F. (2000): *Bilinguality and bilingualism*. 2. vyd. Cambridge, New York: Cambridge University Press, 2000.
- GROSJEAN, F. (1982): *Life with Two Languages. An Introduction to Bilingualism*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1982.
- KURZ, I. (2003): Physiological stress during simultaneous interpreting: a comparison of experts and novices. In: *The Interpreters' Newsletter*,

-
- 2003, ročník 12, s. 55. [online] Dostupné na: <http://www.openstarts.units.it/dspace/bitstream/10077/2472/1/03.pdf>
- RENAU MICHAVILA, M. (2010): La técnica Alexander, una nueva voy en la didáctica de interpretación. In: *Puentes*, 9, 2010, s. 81-88.
- MOYŠOVÁ, S. (2015): Tlmočenie ako vrcholový šport. In: Biloveský, V. (ed.): *Tlmočenie v interdisciplinárnej perspektíve so zameraním na osobnostné charakteristiky a kognitívne aspekty*. Banská Bystrica: Belianum, 2015, s. 131-137.
- PAVLENKO, A. (2006): Bilingual Selves. In: Pavlenko, A. (ed.): *Bilingual minds: emotional, experience, expression, and representation*. Clevedon: Multilingual Matters, 2006, s. 6-29.
- SLOBODOVÁ, M. (2012): *El bilingüismo y su impacto sobre la interpretación simultánea y consecutiva*. Diplomová práca. Bratislava: FiFUK, 2012.
- SNELL-HORNBY, M. et al. (eds.) (2015): *Handbuch Translation*. Tübingen: Stauffenburg Verlag, 2015.
- ŠTUBŇA, P. (2015): *Základy simultánneho tlmočenia*. Bratislava: UK, 2015.
- THIERY, CH. (1978): True bilingualism and second-language learning. In: Gerver, D. – Sinaiko, H. (eds.): *Language, Interpretation and Communication*. New York: Plenum Press, 1978, s. 145-153.
- VERTANOVÁ, S. (2011): La Rétorica - ¿un reto para la enseñanza de idiomas? In: *Actas del XV Encuentro de Profesores de Español de Eslovaquia*, Bratislava: AnaPress, 2011, s. 135-142.

Zuzana Guldanová (ed.)

**KONTEXTY SÚDNEHO PREKLADU
A TLMOČENIA
IV.**

Vydala Univerzita Komenského v Bratislave vo Vydavateľstve UK

Zodpovedný redaktor: Mgr. Marek Mikušiak, PhD.

Technická redaktorka, obálka: Kristína Vozáková

Za jazykovú správnosť cudzojazyčných textov zodpovedajú autori.

Rozsah 122 strán, 5,86 AH, 6,14 VH, prvé vydanie, náklad 150 výtlačkov,
vytlačilo Polygrafické stredisko UK v Bratislave

ISBN 978-80-223-3884-4